

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**“OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR ADLI
ESERİN YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ”**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Esra YILMAZ

Danışman
Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN

Ekim-2019
Kırıkkale

KABUL-ONAY

Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN danışmanlığında Esra YILMAZ tarafından hazırlanan “Ottoman Turkish Conversation Grammar Adlı Eserin Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Açısından İncelenmesi” isimli bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../...

Doç. Dr. Deniz Melanlıoğlu (Başkan)

Doç. Dr. Kemalettin Deniz

Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../20..

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Ottoman Turkish Conversation Grammar Adlı Eserin Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Açısından İncelenmesi*” isimli çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

....../...../.....

Esra YILMAZ

ÖN SÖZ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimının önemi her geçen gün daha çok artmaktadır. Buna bağlı olarak Türkçe öğretilirken yararlanılan materyallerde hem nitelik hem de nicelik olarak son yıllarda artış meydana gelmiştir. Ders kitapları ise yararlanılan dil öğretim materyalleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bugün olduğu gibi geçmişte de yabancı dil olarak Türkçe öğretilirken ders kitaplarından yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, 20. yüzyılın başlarında Merzifon Anadolu Kolejinde öğretmenlik yapan Ermeni asıllı V. H. Hagopian tarafından yazılmış olan“Ottoman Turkish Conversation Grammar” isimli kitap, şekil ve muhteva yönüyle incelenmiştir. Osmanlı Dönemi’nde, Türkiye’de görev yapan veya ikamet eden İngilizlere, İngilizce konuşan yabancılara ve görev yaptığı okulda çoğunluğu azınlık olan öğrencilere Türkçe öğretmek için 1907 senesinde yazılan buders kitabında Türkçe öğretiminin hangi yöntem, teknik ve öğretim ilkeleriyle yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dönemin dil öğretimine yansıyan telaffuz eğitimi üzerinde durulmuştur. Bu açıdan eserin Türk dilinin öğretimine etkisi ve katkısı da incelenmiştir.

Hagopian’ın çeviriyazılı bir metin olan bu eserinin seçilmesinde, eserin dil ve edebiyat çevreleri tarafından bilinip makalelerde esere yer verilmiş olmasına rağmen eser hakkında kapsamlı bir çalışma bulunmaması etkili olmuştur.

Çalışma“*Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem, Bulgular ve Yorum ile Sonuç, Tartışma ve Öneriler*” olmak üzere toplam 5 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü “*Giriş*” başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde, *Problem Durumu, Araştırmanın Amacı ve Araştırmanın Önemi* bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü “*Kavramsal Çerçeve*” başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölümde, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, İlgili Araştırmalar ve Vahan Hovhannes Hagopian* bulunmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “*Yöntem*” başlığı altında düzenlenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünü “*Bulgular ve Yorum*” oluşturmaktadır. Bu bölümde, araştırmayla ilgili bulgulara yer verilmiş ve bulgulardan elde edilen bilgiler neticesinde yorumlar yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü “*Sonuç, Tartışma ve Öneriler*” olarak ele alınmıştır. Bu bölüm, araştırma süresince yapılan değerlendirmelere ve tartışmalara ayrılmış, alana faydalı olacağı düşünülen birtakım önerilere yer verilmiştir. Sonuç, Tartışma ve Öneriler bölümünden sonra *Kaynakça* ve *Ekler*’e yer verilmiştir.

Yüksek lisans eğitimime başladığım andan itibaren desteğini esirgemeyen, çalışmama yön veren ve kıymetli görüşlerini benimle paylaşırsaygıdeğer danışmanım Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca ders dönemi boyunca üzerimde emeği bulunan Prof. Dr. Mustafa BALCI’ya ve Doç. Dr. Salim PİLAV’a, tecrübesi ve ilminden istifade ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU’na, kutsal saydığım öğretmenlik mesleğimi icra ettiğim Tunus’ta, her daim desteklerini üzerimde hissettiğim dostlarıma, yardımlarından dolayı başta kıymetli arkadaşım Özge AKBAŞ olmak üzere Melike İPEK ve Serkan İPEK’e müteşekkirim.

Son olarak hayatımın her aşamasında desteklerini esirgemeyerek yanımda olan sevgili aileme teşekkür ederim.

ÖZET

YILMAZ, Esra, “*Ottoman Turkish Conversation Grammar Adlı Eserin Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Açısından İncelenmesi*” Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

16. yüzyılda Türk-İngiliz diplomatik ve siyasi ilişkilerinin başlamasıyla birlikte İngiliz tüccarlar ile seyyahların Osmanlı’ya ilgileri giderek artmıştır. Bu tüccar ve seyyahlardan bazıları, İngiltere’ye döndüklerinde Türkiye’ye ilişkin gözlemlerini vedeneyimlerini içeren seyahatnameler yayımlamıştır. Seyahatnamelere diplomatik raporlar, mektuplar ve bazı tarih kitapları da eklenebilir. İngilizlerin Türklerle ilgili yaptığı araştırma ve çalışmalar yeni değildir. Fakat bu araştırma ve çalışmaların tam olarak İngilizlere Türkçe öğretme kaygısı taşımadıkları söylenebilir. Bunlar İngilizlere Türkçe öğretimine yönelik müstakil bir eser niteliğine sahip değildir. Araştırmalar İngilizlere Türkçe öğretmek için yazılan eserlerin 18. yüzyılda olduğunu göstermektedir.

Eser; İngilizlere, İngilizce bilen yabancılara, Rum ve Ermenilerin ağırlıklı olarak bulunduğu kolejdaki öğrencilere Türkçe öğretmek amacıyla yazılmıştır. Bu çalışmada, nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. “Ottoman Turkish Conversation Grammar” adlı eser, Protestanlığı yaymak amacıyla kurulan Merzifon Anadolu Kolejinde öğretmenlik yapan Ermeni asıllı yazar ve araştırmacı V. H. Hagopian tarafından 1907’de yayımlanmıştır.

Çeviri yazılı bir eser olan “Ottoman Turkish Conversation Grammar” şekil ve muhteva bakımından incelenmiş; dil bilgisi öğretimi, dil öğretimi ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri, dil becerileri, alfabe, harf yöntemi, öğretim dili, kültürel farkındalık ve kültürlerarası etkileşim/iletişim gibi çeşitli unsurlar açısından ele alınmıştır. Ayrıca metinlere ve metinlerin türlerine kültürlerarası aktarımüzerinden yaklaşmıştır. Yazar eserinin ön sözünde OsmanlıTürkçesinde ilk defa kendisi tarafından uygulandığını söylediği Gaspey-Otto-Sauer mükâleme yöntemine yer vermiştir. Gerek eserin biçimsel özellikleri gerekse dil öğretimi için izlenen yöntem açısından, yazıldığı dönemin koşullarında Hagopian’ın daha farklı ve yeni bir metot uyguladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, İngilizlere Türkçe Öğretimi, Vahan Hovvannes Hagopian, Ottoman Turkish Conversation Grammar, Türkçe Eğitimi, Alfabe Öğretimi

ABSTRACT

YILMAZ, Esra, *Examination Of Ottoman Turkish Conversation Grammar In Terms Of Teaching Turkish To Foreigners*, Master Thesis, Kırıkkale, 2019.

Together with the onset of Turkish-British diplomatic and political relations in the 16th century, the interest of British merchants and pilgrims to Turkey increased gradually. Some of these merchants and pilgrims published travel books involving observations and experiences concerning Turkey when they returned to England (Great Britain). Diplomatic reports, letters and some history books could be appended to these travel books. The British research and studies about Turks are not a new concept. However, it could be said that this research and studies does not fully concern Turkish language teaching to the British. These do not qualify as an independent work devoted to teaching Turkish to British. Research shows that pieces written with the aim of teaching Turkish to the British belong to the 18th century.

The book was written with the purpose of teaching Turkish to the British and foreigners speaking English as well as the students of the College who were predominantly Greek or Armenian. In this study, document review method, which is one of the data collection methods of qualitative research was used. The work with the name "Ottoman-Turkish Conversation Grammar" was published in 1907 by V.Hagopian who was a writer and researcher, and a teacher at Merzifon Anatolian College which was founded to achieve the dissemination of Protestantism.

"Ottoman Turkish Conversation Grammar", which is a translation work, was examined in terms of form and content and discussed in terms of various elements such as grammar teaching, principles, methods and techniques of language teaching, language skills, alphabet, phonic teaching methods, medium of instruction, cultural awareness and intercultural communication and interaction. Moreover, texts and the types of texts have been approached through intercultural transmission. The author included the Gaspey-Otto-Sauer Dialogue Method which he gave credit to himself for applying this method for the first time in the preface of the book. In terms of both morphological properties of the work and the method followed for language teaching, it is seen that Hagopian implemented a different and new method under the circumstances of the period in which it was written.

Keywords: Teaching Turkish as a Foreign Language, Teaching Turkish to British, Vahan Hovhannes Hagopian, Ottoman Turkish Conversation Grammar, Turkish Education, Alphabet Teaching

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- bk. : Bakınız
- a.g.e : Adı Geçen Eser
- DLT : Dîvânu Lügâti't-Türk
- s. : Sayfa
- vb. : Ve benzeri
- Örn. : Örnek
- çev. : Çeviren
- ed. : Editör
- TDK : Türk Dil Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Eserde Osmanlıca Harflerin İngilizceye Uyarlanmış Telaffuzları	56
Tablo 2. Eserde Aile Fertlerinin Verilişii.....	74
Tablo 3. Eserde Soru- Cevap Tekniğı ile İlgili Bulgular-2 (Osmanlı Türkçesinden Latin Harfli Türkçeye Çeviri)	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hagopian'ın Türk Dilini Öğrenenler için Tavsiye Ettiği Kitap Listesi	39
Şekil 2. Osmanlı Sultanları Listesi.....	47
Şekil 3. Resmî Kısım Bölümünün Birinci Sayfası.....	49
Şekil 4. Sözlük Bölümünün Birinci Sayfası.....	50
Şekil 5. Genel Fihristin Birinci Sayfası.....	51
Şekil 6. Osmanlı Türkçesi Alfabeti	53
Şekil 7. Harf Yöntemi Alıştırması- 1	63
Şekil 8. Harf Yöntemi Alıştırması- 2	64
Şekil 9. Harf Yöntemi Alıştırması- 3	64
Şekil 10. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Şahıs Çekimi.....	66
Şekil 11. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Şahıs Çekimi	67
Şekil 12. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Olumlu- Olumsuz Şahıs Soru Çekimi .	67
Şekil 13. Sayılar	67
Şekil 14. Varlık- Yokluk Kavramı	67
Şekil 15. Sıfat-Fiiller İle İlgili Alıştırmalar	69
Şekil 16. Farsça Fiiller İle İlgili Alıştırmalar	70
Şekil 17. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği - 1	75
Şekil 18. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği - 2	75
Şekil 19. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği- 3	75
Şekil 20. Kitapta Ders İşleniş Örneği.....	77
Şekil 21. Eserde Deyimler İle İlgili Müstakil Kısım	80
Şekil 22. Ünlemler	81
Şekil 23. Okuma Parçası- “Şehirler (Vilayetler)”	83
Şekil 24. Okuma Parçası - Peygamber'in Veda Hutbesi	84
Şekil 25. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 1.	85
Şekil 26. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 2.	85
Şekil 27. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 3	85
Şekil 28. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 4	86
Şekil 29. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 5	86
Şekil 30. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 6	87
Şekil 31. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 7	87
Şekil 32. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 8	87

Şekil 33. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 1.....	88
Şekil 34. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 2.....	88
Şekil 35. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 3.....	89
Şekil 36. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 4.....	90
Şekil 37. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 5.....	91
Şekil 38. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular - 6.....	92
Şekil 39. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular - 1	93
Şekil 40. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular - 2	93
Şekil 41. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular - 3	94
Şekil 42. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular - 4	94
Şekil 43. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular - 5	95
Şekil 44. Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi ile Dil Öğretimi için Kullanılan Diğer Kitapların Birinci Sayfası.....	98
Şekil 45. Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -1	101
Şekil 46. Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -2.....	101
Şekil 47. Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -3.....	102
Şekil 48. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular	106
Şekil 49. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular	107
Şekil 50. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular	108
Şekil 51. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Deneme.....	113
Şekil 52. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Fıkra.....	114
Şekil 53. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Hikâye	115
Şekil 54. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Şiir	116
Şekil 55. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Fabl	118
Şekil 56. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Makale	119
Şekil 57. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Diyalog	119

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	i
KİŞİSEL KABUL SAYFASI	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
İÇİNDEKİLER	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi.....	5
2.2. İlgili Araştırmalar.....	16
2.2.1. Osmanlı Dönemi'nde Farklı Hedef Kitlelere, Çeşitli Amaçlarla Yazılan İngilizce-Türkçe Kitaplar	16
2.2.2. V. H. Hagopian'ın Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Araştırmalar	24
2.3. Vahan Hovhannes Hagopian.....	28
2.3.1. Hagopian'ın Görev Yaptığı Merzifon Anadolu Koleji ve Türkçe Öğretimi	29
2.3.2. Hayatı ve Eserleri	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
3.YÖNTEM.....	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	38

4. BULGULAR VE YORUM.....	38
4.1.Eserin Biçim Özellikleri.....	38
4.2. Eserde Alfabe Öğretimi.....	52
4.2.1. Çeviri Yazı (Transkripsiyon)	53
4.2.2. Harf Öğretimi	63
4.3. Eserde Dil Bilgisi Öğretimi İle İlgili Bulgular.....	65
4.4. Eserin Dil Öğretimi İlkeleri, Yöntemleri ve Teknikleri İle İlgili Bulgular.....	71
4.4.1. Genel Öğretim İlkeleri - Dil Öğretimi İlkeleri	71
4.4.1.1. Öğrenciye Görelik/Hedef Kitleye Görelik	71
4.4.1.2. Öğrenciyi Aktif Kılma İlkesi.....	72
4.4.1.3. Kullanılan Dilin Öğretilmesi İlkesi	73
4.4.1.4. Dil Öğretiminin Planlanması İlkesi	76
4.4.1.5. Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi İlkesi	78
4.4.1.6. Basitten Karmaşığa Somuttan Soyuta İlkesi	82
4.4.1.7. Dört Temel Beceriye Dikkate Alma İlkesi.....	84
4.4.2. Dil Öğretim Yöntemleri	95
4.4.2.1. Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi	96
4.4.2.2. Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi	97
4.4.3. Dil Öğretim Yöntemleri	100
4.4.3.1. Soru- Cevap Tekniği.....	100
4.5. “Ottoman Turkish Conversation Grammar”ın Yazılış Amacı ve Yöntemi	103
4.6. “Ottoman Turkish Conversation Grammar”ın Öğretim Dili	105
4.7. “Ottoman Turkish Conversation Grammar”daki Metinler ve Metinlerin Türleri	109
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	120
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKÇA.....	129
EKLER.....	137

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın Problem Durumu, Araştırmanın Amacı ve Araştırmanın Önemi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

1.1.PROBLEM DURUMU

Tarihî seyirde çeşitli amaçlarla yabancılara Türkçe öğretmek için birtakım araştırmalar yapıp birçok eser verilmiştir. Bunların önemli bir bölümünü çeşitli amaçlarla İngilizce yazılan eserler oluşturmaktadır. Temel öğretim kaynağı olan kitaplardan dil öğretiminde oldukça faydalanılmaktadır. İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kaleme alınan birçok kitap vardır. Bu kitaplardan araştırmanın “İlgili Araştırmalar” kısmının “*Osmanlı Dönemi’nde Farklı Hedef Kitlelere, Çeşitli Amaçlarla Yazılan İngilizce-Türkçe Kitaplar*” alt başlığında bahsedilmiştir. Geçmişten günümüze gelen ve kendi alanında zengin bir kaynak niteliğine sahip olan bu tür kitapların incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Çalışmaya konu olan V. H. Hagopian tarafından 1907 yılında yazılmış olan “Ottoman Turkish Conversation Grammar” adlı eser de bu alanda yazılmış kitaplardandır.

Araştırmada Osmanlı Dönemi’nde, Türkiye’de görev yapan veya ikamet eden İngilizlere, İngilizce konuşan yabancılara, yazarın görev yaptığı okulda veya muadil okullarda çoğunluğu azınlık olan öğrencilere Türkçe öğretmek için 1907 senesinde yazılan bu eserden yola çıkılarak kitabın Türkçe öğretimi yöntem ve dil öğretimi ilkeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ortaya koyulan bulgu ve yorumların neler sunduğuna bakılıp eserin Türk dilinin öğretimi için ne ifade ettiğine ulaşılmaya çalışılmıştır.

V. H. Hagopian’ın “Ottoman Turkish Conversation Grammar” adlı kitabının dil ve edebiyat çevreleri tarafından bilinmesine ve esere ait birtakım çalışmalar¹

¹Kavramsal Çerçeve kısmında “İlgili Araştırmalar” bölümünün “V.H. Hagopian’ın Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Araştırmalar” alt başlığında yer verilmiştir.

olduğu tespit edilmesine rağmen, kitap hakkında müstakil bir tez çalışması tespit edilememiştir. Bu durum eserin çalışmaya konu olmasında etkili olmuştur.

Üzerinde çalışılmış olan “Ottoman Turkish Conversation Grammar” ile ilgili olarak müstakil bir çalışma olmamakla birlikte, Erhan Yeşilyurt’un 2015 yılında yayımlanan “Osmanlı Dönemi’nde İngilizlere Türkçe Öğretimi” isimli doktora çalışmasında bahsettiği on altı kitap vardır. Bunlardan biri de Hagopian’ın “Ottoman Turkish Conversation Grammar” adlı eseridir. Bu eserlerin on beşi, İngiliz ve Osmanlı Türklerinin kullandığı Latin Alfabesi ile İngilizce yazılan eserlerdir. Ancak Elias Riggs’in yazdığı dil öğretim kitabı Ermeni alfabesi ile yazıldığı için değerlendirmeye alınmayarak diğer on beş kitap çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

Yazar, İngilizlere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla yazılmış olan on beş kitapta nasıl bir öğretim metodu uygulandığını ve eserler arasında ne tür farklılıklar olduğunu bu iki temel alt problem cümlesiyle tespit etmeye çalışmıştır. Ardından eserler dil bilgisi, yöntem, dil becerileri, öğretim dili, kültür aktarımı, metin seçimi, öğrenme-öğretme süreci, görsel unsurlar, amacı-hedef kitle ve alfabe başlıklarıyla incelenmiştir. İlgili dokümanlar araştırmacı tarafından incelenip yukarıda belirtilen hususlar tespit edilmiş, ardından bunlar için bir tema ifadesi yazılmış ve kodlama yapılmıştır. Yazar bütün bu temaları alt boyutlar altında inceleyerek dokümanlar için kodlama formları oluşturmuştur. Bu sınıflandırılan temalardan yola çıkarak kitapların Türkçe öğretim yöntemleri hakkında birtakım çıkarımlarda bulunmuştur. İncelendiği üzere, yazarın kitaplardan elde etmiş etmiş olduğu tespitleri vardır ve bunları örnekleme yoluna gitmiştir. Yazar yapılan tespitleri yorumlamamıştır. “Ottoman Turkish Conversation Grammar”a ayrılmış olan yirmi iki sayfalık kısım diğer kitaplarda olduğu gibi yukarıda belirtilen başlıklar doğrultusunda incelenmiştir. Yeşilyurt (2015)’un çalışmasında on beş ayrı kitap incelendiğinden meselenin ayrıntılarına değinilmediği görölmektedir. Bu çalışmada ise eserin öğretim metodunun nasıl yapıldığının yanı sıra tespit ettiğimiz birtakım alt problem cümlelerinde belirtildiği üzere eser daha ayrıntılı incelenmiştir. Eserle ilgili tespitler yapılmış, örnekler verilmiş ve bu örneklerle beraber açıklamalarına da yer verilmiştir.

Yeşilyurt (2015)'un doktora çalışmasından farklı olarak çalışmanın bulgular kısmında kitaptaki alfabe öğretimine yönelik yorumlar yapılırken alt başlıkta çeviri yazılı bir eser olarak ve harf yöntemi bakımından incelenmiştir. O dönemde yazarın dili öğretirken nasıl bir telaffuz öğretimi yaptığına dair tespitlerde bulunulmuş ve bu tespitler yorumlanmıştır. Hagopian (1907:V)'ın Osmanlı Türkçesine ilk defa kendisi tarafından uygulandığını söylediği “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi” yani mükâleme yönteminden bu çalışmada bahsedilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

V. H. Hagopian tarafından Osmanlı Dönemi'nde, Türkiye'de görev yapan veya ikamet eden İngilizlere, İngilizce konuşan yabancılara ve öğretmenlik yaptığı kolejde ağırlıklı olarak azınlıkların bulunduğu öğrencilere Türkçe öğretmek için 1907 senesinde yazılan bu eserden yola çıkarak kitabın yazıldığı dönemde, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yöntem ve teknikleri, dil öğretim ilkeleri ve yazarın yabancı dil olarak Türkçe öğretimine getirdiğini söylediği yenilikleri/teknikleri tespit ederek değerlendirmek araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda daha ayrıntılı bulgulara erişmek için aşağıdaki alt problem cümlelerinden yararlanılmıştır:

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, alfabe öğretimi yapılırken harf yöntemine ve çeviri yazılı bir metin olarak incelemeye nasıl yer verilmiştir?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, harflerin ses karşılıkları ve seslerin telaffuzları nasıl anlatılmıştır?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, hangi dil bilgisi konularına yer verilmiştir ve dil bilgisi öğretimi nasıl yapılmıştır?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, Türkçe öğretiminde kullanılan dil öğretimi ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri nelerdir?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, ele alınan dil becerileri nelerdir?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, hangi metin türleri kullanılmıştır?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserin öğretim dili/dilleri nedir?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, nasıl bir öğretim metodu kullanılmıştır?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserin hedef kitlesi kim?/ kimlerdir?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eserde, yazar “*Gaspey-Otto*” konuşma yönteminden nasıl yararlanmışır?

Ottoman Turkish Conversation Grammar adlı eser, içerik olarak nasıl planlanmıştır?

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışmada, kitabın yazıldığı dönemde Türkçe öğretiminin hangi yöntem, teknik ve öğretim ilkeleriyle yapıldığını açıklayıp elde edilen bulgu ve yorumlarla eserin Türkçe öğretim yöntemlerini ve ilkelerini ortaya koymak araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular kitabın yazıldığı dönemde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi yöntem ve teknikleri ile ilgili bilgi vermekle birlikte elde edilen bulguların alana dönük bilimsel çalışmalar ve hazırlanacak materyal çalışmaları için katkılar sunacağı değerlendirilmektedir.

Alanda çalışma yapan araştırmacılar, yüz yılı aşkın bir süre önce yazılmış bir kitaptaki Türkçe öğretim yönteminin, günümüze katkısı olup olmadığını inceleme fırsatı bulacaktır. Ayrıca araştırmacıların eseri günümüzdeki dil öğretim yöntemleriyle kıyaslama imkânı bulacağı ve onlara yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi”ne, “İlgili Araştırmalar”a, “Vahan Hovvannes Hagopian” başlıklarına yer verilmiştir.

2.1.YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Tarih sahnesinde, Türk dilinin uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğu kabul edilmektedir. Türkçenin yabancılara öğretimine yönelik çalışmaların tarihinin de çok eskilere dayandığı söylenmektedir. İnsanlık tarihi süresince bütün devlet ve milletler, diğerleriyle anlaşabilmek amacıyla kendi dillerini başka milletlere öğretmek için birtakım çalışmalar ve araştırmalar yapmıştır. Türklerin de tarih boyunca yaşam şekli, buldukları çeşitli coğrafyalardaki etkileşimleri, diğer kültür medeniyetlerle iletişim ve ilişkileri Türk dilinin kendi içinde gelişip derinleşmesini sağlamıştır. Dünya tarihinde çeşitli coğrafyalarda devletler kurması ve yönetmesi bakımından tarihte önemli rol oynaması sebebiyle Türkçeye ilgi duyulmuştur (Balcı, 2016:11).

Araştırmacıların Türkçenin yabancı dil olarak öğretim tarihini Dîvânu Lugâti't-Türk'e kadar dayandırdığı bilinmektedir. Bununla ilgili olarak araştırmacıların kabul etmiş olduğu birtakım görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar 1072-1074 yılları arasında Kaşgarlı Mahmut'un Araplara Türkçe öğretmek için yazmış olduğu Dîvânu Lugâti't-Türk adlı sözlük çalışmasının, yabancılara Türkçe öğretimine dair verilen ilk eser olduğunu belirtmektedir (Ercilasun, 2004; Açık, 2008; Güzel ve Barın, 2013; İşcan, 2014).

Dîvânu Lügâti't-Türk Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür. Kâşgarlı Mahmut bin Hüseyin bin Muhammed tarafından yazılmıştır. Mahmut eserini, Abbasî halifesinin oğlu Ebu'l-Kasım Abdullah'a sunmuştur. Eserin malzemesi Türk dünyasından toplanmış, Bağdat'ta kitap hâline getirilmiştir. Eserin tam adı "Kitâbü Dîvânu Lügâti't-Türk"tür, "Türk dillerini toplayan kitap" demektir (Ercilasun, 2004:319).

“Bir dil öğrenim kitabı bir dilin hem gramerini hem de temel söz varlığını öğretmeyi hedef alır. Gramer konuları sistematik bir sıra ile ele alınır. Temel söz varlığı da tematik bölümler hâlinde öğretilir. Dil öğretiminde klasik yöntem budur. Sözlük dil öğretiminde son derece önemlidir. Bilinmeyen bir kelime ile karşılaşıldığında onun anlamının ve kullanımının öğrenilebileceği biricik kaynak, sözlüktür. Sözlükten, dil öğretiminde faydalanılabilir. Ama, tek başına dil öğrenimi için sözlük yeterli değildir. Sözlükten dil öğrenilmez. DLT, Arap sistemine göre bölümlenip düzenlenmiş, madde başları alfabetik sırada dizilmiş bir sözlüktür. DLT, modern bir eser değildir. Ondan, çağdaş dil öğretme kitaplarının özelliklerini bekleyemeyiz. DLT, tematik bir sözlük de değildir. Türkçeyi öğrenen bir kişi, ondan, olsa olsa, bilemediği kelimelerin anlamını öğrenmek için yararlanabilir.” diye ifade eden Ceval Kaya (2009: 146) Dîvânu Lugâti’t-Türk hakkında farklı bakış açısı ile meseleye yaklaşır.

Bir diğer benzer görüş dile getiren Balcı (2016:11-12) da Türklerin tarih içinde etkin rol oynamaları ve farklı coğrafyalarda yönetici olmaları sebebiyle Türkçeye her zaman ilgi gösterildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Türklerle alakalı farklı dillerde kaleme alınmış metinlerde rastlanan bilgilerin, ana dili Türkçe olmayan kişiler tarafından Türk dilinin bilindiğine fakat Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki öğretimin ilmî bir yaklaşım olarak kabul edilemeyeceğinden kâat çekmiştir. Ayrıca Balcı (2016:12) bu kitabın yazılma amacının Araplara Türkçe öğretmek değil, Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazıldığını belirtmiştir. Dîvânu Lugâti’t-Türk’ün Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten bir eser olmaktan ziyade onu inceleyen, özelliklerini ve söz varlığını ortaya koyan önemli eser olduğunu dile getirmiştir.

Harezmi Türkçesi Dönemi’nde Türkçe öğretimine yönelik olarak “*Mukaddimetü’l Edep*” adlı Zemahşerî’ye ait eseri örnek gösterilebilir. Gültekin ve Balcı (2017:52), dönem içerisinde verilen eserlerin büyük çoğunluğunun dinî muhtevalı eserler olduğunu ve dil bilgisine yönelik tek eserin Zemahşerî’nin “*Mukaddimetü’l Edep*” adlı eseri olduğunu belirtmektedir. Zemahşerî bu eseri Arapça öğrenmek isteyen hükümdar “*Harzemşah Atsız*”a sunmuştur (Ercilasun, 2004:374).

Harezmi dönemine ait diğer bazı eserler, *Kıyasu’l-Enbiyâ*, *Hüsrev ü Şîrin*, *Muhabbet-nâme*, *Nehcü’l Ferâdis*, *Satır-Altı Kur’an Tercümesi*, *Hilyetü’l Lisân ve Hulbetü’l-Beyân’dır* (Ercilasun, 2004:373-385).

Kıpçak Türkçesi Dönemi, Türkçenin yabancılara öğretiminin en fazla önem kazandığı ve Türkçenin saygınlığının dorukta olduğu dönemdir. 1250-1517 yılları arasında hüküm süren Memlûk Devletinde Türk sultanlarının devleti yönetmesi

nedeniyle Türk diline karşı ilgi artmıştır. Bu ilgi Araplara Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan kitapların yazılmasına neden olmuştur (Bayraktar, 2002:1).

Codex Cumanicus, Kitabü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak, Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî, El-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabti'l- Lügati't- Türkiyye, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't- Türkiyye, Kitabü'l-İdrâk Li-lisânü'l- Etrak (Ercilasun, 2004:386) Yönetimin Türk, halkın Arap olduğu dönemde verilen bu eserler Kıpçak Türkçesi döneminin yabancılara Türkçe öğretmeyi amaçlayan eserleridir.

Codex Cumanicus, Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak (Kuman) Türklerinden İtalyanlar ve Almanlar tarafından 14. yüzyılda derlenmiş iki bölümlük bir eserdir. (Ercilasun,2004:386). Latin-Gotik harfleriyle yazılması kitabın en önemli özelliğidir. İlk 55 yaprak İtalyanlar sonraki 26 sayfa Almanlar tarafından yazılmıştır. İçerik olarak Latince-Farsça-Kıpçak Türkçesi sözlüğüdür. Ticaretle ve günlük yaşamla ilgili 2500 Türkçe sözcük içeren sözlükte ayrıca İncil'den çeviriler, bazı Katolik ilahilerinin çevirileri, Kıpçakça dil bilgisi kuralları ve 47 atasözü vardır. Kitap misyoner Fransiskan rahiplerinin Kıpçaklara Hristiyanlığı yaymalarını kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır (Bayraktar, 2002:3).

Gültekin ve Balcı (2017:53) Codex Cumanicus'un, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde sistematik ve proje tabanlı yani hesabî dil öğretimini Avrupalıların başlattığını söylemektedir.

Kitabü'l-İdrâk Li-lisânü'l- Etrak, Endülüslü dil bilgini Ebû Hayyan Muhammed bin Yusuf tarafından yazılan bir dil bilgisi kitabı ve sözlüktür. Mısır'da 18 Aralık 1312 tarihinde yazımı tamamlanmıştır (Ercilasun, 2004:388).Sözlük ve gramer olmak üzere iki ana kısımdan oluşan eser, sözlük, tasrif (morfoloji) ve nahiv (sentaks) olmak üzere üç konuda toplanmıştır (Demirci, 2003:54). Dil bilgisi bölümünde Kıpçakçanın ses ve biçim bilgisi ele alınır.

“Sözlük, yaklaşık 3500 sözcük içerir. Eserin öğretim yöntemi tümevarımdır. Yabancı dil öğretim yöntemlerinden dil bilgisi çeviri yöntemi, yapısalcı yaklaşımla kullanılmıştır. Pratik Türkçe öğretimini amaçlayan eserde ticarî Türkçenin öğretiminde hedeflendiği bölümlere de rastlanır.” (Bayraktar, 2002:2).

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't- Türkiyye, 15. yüzyılın başlarında yazılmış Arapça-Türkçe bir sözlük ve gramerden müteşekkil bir eserdir. Sözlük bölümünde Arapça kelimeler alfabetik olarak sıralanmış; her harfte önce isimler, sonra fiiller ve bunların Türkçe karşılıkları verilmiştir. Dil bilgisi bölümünde morfoloji ve sentaks konuları yer almaktadır. Eserdeki Türkçe kelimelerin sayısı 3000'e yakındır (Ercilasun, 2004:391).

Kitabü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak, Cemâleddin Ebû Muhammed et- Türkî adlı Türk tarafından yazılan eser 67 varaktır. İsimler ve fiillerden meydana gelen eser, Arapça ve Türkçe bir sözlük niteliği taşımaktadır (Gültekin ve Balcı, 2017:53).

Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî, 1343 yılında Halil bin Muhammed el-Konevî adlı Konyalı bir Türk tarafından yazılmış bir sözlük ve gramerdir. Tercüman'ın 63 yaprağı Arapça-Türkçe sözlük ve gramer, 13 yaprağı Moğolca-Farsça sözlüktür (Ercilasun, 2004:390).

Ei-Kavaninü'l-Külliyye Li Zabtî'l- Lügati't- Türkiyye, 15. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olan eser diğerleri gibi sözlük içermez. Yalnızca dil bilgisi kitabıdır. Araplara Kıpçak Türkçesi öğretmek amacıyla Türkçeyi çok iyi bilen ancak Türk olmayan biri tarafından yazılmıştır. Yaklaşık 500 sözcük içermektedir (Bayraktar, 2002:2).

Çağatay Türkçesi Dönemi, 15. yüzyılın başlarında başlayıp 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiş olan, Batı Türklüğünün sınırlarını belirleyen Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey vadoğusunda kalan yerlerde kullanılan yazı dili için söylenmektedir. Bu yazı diline ise Türkoloji literatüründe Çağatay Türkçesi denmektedir (Ercilasun, 2004:404).

Bu dönemde Ali Şîr Nevaî, Babür Şah, Hüseyin Baykara, Lütfî, Ebulgazi Bahadır Han gibi pek çok yazar ve şairin yetiştiği görülmektedir. Çağatay Dönemi'nde birçok dil bilgisi kitabının ve sözlüğünün olduğu bilinmektedir. *Fazlullah Han Lügati*, *Kitab-ı Zebân-ı Türkî*, *Fethali Kaçar Lügati*, *Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*, *Üss-i Lisân-ı Türkî* ve *Abuşka Lügati* dönemin en önemli sözlüklerindedir (Başar, 2014:38).

Çağatay Türkçesi Dönemi'nde yazılmış olan birçok dil bilgisi kitabı ve sözlük vardır. Bu eserlerin çoğunluğu ana dili öğretimini esas almaktadır. Yalnızca Ali Şîr Nevaî'nin kaleme almış olduğu Muhakemetü'l-Lügateyn diğerlerinden farklı bir niteliğe sahiptir. Ali Şîr Nevaî' eserinde Farsçaya karşı Türkçeyi savunup Farsçanın Türkçeden üstün olmadığını ve Türkçeyle eş değer olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. Eserde iki dilin dil bilgisi özellikleri, sözcüklerinin anlamları açısından karşılaştırılmıştır. Türkçe kelime anlamlarının Farsçaya göre daha zengin ve sözcüklerin birçok anlam taşıdığını belirtmiştir (Biçer, 2011:12). Eser aynı zamanda muhtevastan da anlaşılacağı üzere millî bir şuurla yazılmıştır.

Güzel (2017:786) ise 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından Arapçaya karşı Türkçenin üstünlüğünün savunulduğu gibi, bu dönemde de Türkçenin Farsçadan üstünlüğünün Ali Şîr Nevaî' tarafından savunulduğunu belirtmiştir.

Nevaî'nin iki dili karşılaştırırken yer yer Türkçeyle ilgili verdiği bilgiler ve söz varlığı Farsça bilen bir Türkçe öğrencisi için başvuru niteliğinde olarak kabul edilebilir. Esere bu açıdan baktığımızda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi tarihi açısından ikincil bir değere sahiptir (Balcı, 2016:17).

Selçuklu Dönemi'nde bilim, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında Türkçenin geri planda kalıp Arapça ve Farsçanın ön planda olduğu görülmektedir. Bu dönemde yabancılar için Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış eserlere rastlanmamaktadır. Selçuklular Dönemi'nde bilim ve sanat dili olarak Türkçe kullanılmadığı için Türkçenin öğretimine yeteri kadar önem gösterilmediği ve Türkçeye ihtiyaç duyulmadığı kanısına varılabilir. Arapçanın resmî dil, edebiyat dilinin ise Farsça kullanıldığı bu dönemde, Türkçeden sadece sarayda ve orduda faydalanılmıştır (Biçer, 2011:14).

Bu dönemde yabancılar Türkçe öğretimi kapsamında kabul edilebilecek tek eser *İbn-i Mühennâ Lûgati* ismiyle bilinen, *Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân* adlı kitaptır (Güzel, 2017:787).

Dönemin dil tarihi açısından en önemli olayı Karamanoğlu Mehmet Bey'in 15 Mayıs 1277'de yayımladığı *Bugünden sonra, divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste, meydanda Türkçe'den başka dil konuşulmaya!* emridir (Güzel, 2017:787). O dönemde Türkçenin üzerinde Arapça ve Farsça üstünlüğü olduğu için Türkçe

korunmaya çalışılmıştır. Türkçe sevgisi ve Türkçeye olan düşkünlüğü ile devrin önemli bir düşünürü olan Âşık Paşa, Farsça ve Arapçayı çok iyi bilmesine rağmen eserlerini Türkçe yazmıştır. Günümüzde bile anlaşılabilir kadar saf bir dille yazmış olduğu “*Garipnâme*” Türkçeye verdiği önemin, Türkçeyi Arapça ve Farsçadan üstün gördüğünün bir kanıtıdır (Biçer, 2011:15-16).

Osmanlı Devleti Dönemi’nde 1530 yılında Bergamalı Kadri tarafından yazılıp Kanuni Sultan Süleyman devrinin veziri İbrahim Paşa’ya sunulmuş olan *Müeyyessiretü’l-Ulûm* adlı bir dil bilgisi kitabıdır. Eser Türkiye Türkçesinin ilk dil bilgisi kitabı olarak bilinir (Ertürk, 2015: 1061; Güner, 2003:151; Avşar, 1996:2; Topuzkanamış, 2011:1). *Müeyyessiretü’l-Ulûm*, Arapça dil bilgisi kuralları Türkçeye uyarlanarak yazılmıştır. Eser içerisinde verilen Türkçe konuların bazı hususlarda Farsça kurallar ile karşılaştırıldığı görülmektedir (Ertürk, 2015:1062).

“*İlimleri Kolaylaştıran*” anlamına gelen eserin göz önüne alınacak bir başka yönü de kendinden önceki kitaplara kıyasla yabancılara Türkçe öğretmek için değil, medreselerde okuyan Türkler için hazırlanmış olmasıdır (Başar:2014).

Bergamalı Kadri’den sonra yabancı bir yazar olan Filippo Argenti, İtalyan tüccarlara kılavuz olması amacıyla *Regola Del Parlare Turcho* (Türkçe Konuşma Kuralları) adlı küçük bir kitap yazmıştır (Dilaçar, 1989:128).

Kitabın Türkçe ile alakalı Avrupa’da kaleme alınmış ilk eser olması önem arz etmektedir.

Bu dönemde yabancılara Türkçe okuma-yazma öğretimi çalışmalarına rastlanmaktadır. Selim Gürcü tarafından 1892’de yazılmış olan “*Ecnebilere Mahsus Elifbâ-yı Osmanî*” adlı alfabe kitabı ile yabancılara Türkçe öğretimi amaçlanmıştır (Barın, 2010:124).

“*Selim Gürcü, ilkokuma ve yazmaya başlayan yabancılar için hazırladığı (Ecnebilere Mahsus) Elifbâ-yı Osmanî adlı alfabe kitabı ile ve bu kitabın giriş kısmı dâhil, 49’u Osmanlı Türkçesi 15’i Arapça olmak üzere toplam 64 ünite veya ders etkinliği diyebileceğimiz çeşitli çalışmaların yer aldığı 38 sayfalık eserle yabancılara Türkçe öğretmeyi (ilkokuma-yazma öğretimini) hedeflemiştir. Selim Gürcü, kitaba "İfade-i Mahsusa"; başlığı altında 'giriş' kısmıyla başlar. Burada, eseri yayımlama amacı olan yabancılara okuma-yazma öğretme ve katkıda bulunabilme arzusunu dile getirir.*” (Barın, 2010:124).

Osmanlı Devleti Dönemi'nde kültür, medeniyet, yaşam şekli; farklı dil, din bakımından Türk ve Müslüman olmayan tebalara karşı sömürgeci bir anlayış uygulanmamıştır. Buna rağmen Osmanlı Devleti'nde Türkçe, Türk olmayan diğer unsurlar için çeşitli sebeplerle öğrenilmeye gereksinim duyulan ve talep edilen bir dil olmuştur (Gültekin ve Balcı, 2017:55).

Gültekin ve Balcı(2017:55-56), bu sebepleri şu şekilde sıralamıştır:

- Osmanlı Devleti'nin uluslararası ölçekte güç ve iradesi,
- Osmanlı Devleti'nin uzun vadeli bir dönemi içine almak üzere dünya siyasetinin belirleyici aktörleri arasında birinci sırada yer alması,
- Siyasi gücünün oranında ekonomik gücünün varlığı,
- Devletin demografik yapısının Türk unsuru dışında Müslüman ve Müslüman olmayan farklı yapılardan oluşması,
- Osmanlı'nın devlet dilinin yani resmî yazışma dilinin Türkçe olması,
- Türkçeye, özellikle Osmanlı'da devlet dili olmasından sonra, Farsça ve Arapça kadar itibar edilir olması,
- Osmanlı devlet idaresini yürüten yönetici kadronun devşirme sisteminden seçilenlerden oluşması, bunların Enderûn mektebinde yüksek tahsil görmeleri,
- Enderûn mektebinde müfredatın Türkçe olması ve Türkçe öğretimine ayrıca önem verilmesi,
- Avrupa devletlerinin siyasi ve ticari kaygılarıyla Türkçe öğretimine önem vermeleri, bu çerçevede "Dil Oğlanları Mektepleri" tahsis etmeleri.

Osmanlı Dönemi'nde, farklı zamanlarda Türkçe öğretimi için yazılmış eserler sadece Türkler tarafından değil yabancı araştırmacılar tarafından da yapılmıştır. Yabancı araştırmacıların kaleme aldığı çalışmaları Özçam (1997:121-163) "*Yabancı Dillerle Yazılmış Türkiye Türkçesi Gramer Çalışmaları*" isimli araştırmasında, detaylı bir şekilde anlatmıştır. *Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Latince, Macarca, Rusça, Yunanca* gibi farklı dillerde yazılmış olan dil bilgisi kitapları

hakkında bilgi vermektedir. Balcı (2016: 18) ise bunlara ek olarak Farsça, Urduca, Ermenice ve Rumca'yı da ilave etmek gerektiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere çeşitli milletler birçok amaçla Türkçeyi öğrenmiş, Türkçeye ilgi göstermiş ve Türkçe hakkında araştırmalar hazırlamıştır.

Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili bir başka önemli gelişme "Dil Oğlanları Okulları"dır. Dil Oğlanları Okulu Osmanlı Devleti'yle yabancı devletlerin diplomatik, siyasi ve ticari ilişkilerde bulunabilmeleri için Türkçe öğrenmelerinin zorunluluk hâline gelmesi sonucunda kurulmuştur (Balcı, 2016:18). Osmanlı Devleti ile ticari ve diplomatik ilişkilerini geliştirmek isteyen Avrupa devletleri de Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesine önem vermişlerdir (Ağıldere, 2010: 694).

"Venedik Cumhuriyeti kendi uyruğundan olan doğu dilleri ve özellikle de Türkçe bilen tercümanlarını yetiştirmek amacıyla 1551 yılında İstanbul'daki elçiliğinin bünyesinde ilk dil oğlanları (giovani della lingua) okulunu kurmuştur. Venedik Cumhuriyeti İstanbul'daki dil oğlanları okulu örneğini, 1669 yılında Fransa, 1754 yılında Avusturya, 1766 yılında Polonya ve son olarak 1814 yılında İngiltere izlemiştir. Venedik Cumhuriyeti Doğu Dilleri Oğlanları Okulunu (1551) örnek alan Fransız Hükümeti 1669'da İstanbul'da Doğu Dilleri Oğlanları okulunu kurmuştur." (Ağıldere, 2010:695).

Yabancılara Türkçe öğretimi faaliyetleri Avrupa ile kurulan siyasi ve diplomatik ilişkilerle beraber büyük bir ivme kazanmıştır. Türkçe hem yabancı ülke vatandaşları tarafından hem de Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan azınlıklar tarafından öğrenilmeye çalışılmıştır. Türkçenin Osmanlı Devleti'nin resmî dili olması sebebiyle bürokraside çalışan azınlıkların Türkçeyi iyi derecede bildiği düşünülmektedir (Biçer, 2012:124).

Ağıldere (2010), daha önce de belirttiği üzere Fransız Dil Oğlanları Okulu öğrencilerinin sekiz yaşlarından itibaren Türk dili ve kültürü ile tanıştırıldığından bahsetmiştir. Osmanlı Devleti'nde görev alacak bahse konu devlet görevlilerinin Türkçe öğreniminin küçük yaşlardan itibaren devlet eliyle sağlanması amaçlanmıştır.

XVII. yüzyıldan itibaren Batılı devletler Osmanlı İmparatorluğu'nu sadece uluslararası ve ticari anlamda bir güç olarak görmeyip Türk dilinin ve kültürünün zenginliği ve çeşitliliğine yoğun ilgi duymuşlardır (Ağıldere, 2010:702).

Bir kısmı gramerci ve tercüman, bir kısmı ise amatör fakat alana meraklı olan birçok yabancı araştırmacı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine çeşitli

araştırmalar yapmış; eserler vermişlerdir. Hatta bu araştırmacıların dđnem içerisinde Türk yazarlardan daha fazla eser verdikleri sđylenebilir. Bu yazarlar İstanbul'a gelip Türkçe đđrenerek bu Türkçeyi nasıl đđrendiklerini gerek şahsi gerekse o zamanın dil uzmanları vasıtasıyla kendi dillerinde sđzlk veya kitap hâline getirmişlerdir (Güzel, 2017:788). Bu hususta araştırma yapanlardan biri de İngilizler ve onların Türkçe đđrenimine yđnelik yaptıkları çalışmalardır. İngilizlere Türkçe đđretimi ticari, ekonomik, stratejik, tarihî sebepler başta olmak üzere çeşitli birçok nedenden dolayı önem taşımaktadır.

Avrupalıların Türkçeye olan ilgisinin ciddi olarak artması Osmanlı Devleti'nin tarihî süreçte dünyanın büyük ve güçlü devletlerinden birisi olmasıyla başlamıştır. Avrupalılar, dünyada büyük bir güce sahip ve geniş bir alana yayılmış olan Osmanlı Devleti'yle ticaret yapabilmenin yollarını aramıştır (Biçer, 2017:172). Avrupalılar, Osmanlı Devleti'yle sadece ticari açıdan değil sosyopolitik, ekonomik, diplomatik vb. sebeplerle ilişkilerini geliştirmek için de yakınlık kurmanın yollarını aramıştır. Bütün bunlar Avrupalılar tarafından Türk dilinin đđrenilmesini gerekli kılmaktaydı. İngiltere'de de Türkçeye ilgi, Avrupa'da olduğu gibi öncelikli olarak yine ticari ve siyasi ilişkilerden dolayı başlamıştır.

Umunç (2013:302-303), 1581'de Türkiye Kumpanyası'nın kurulmasından sonra ve özellikle 1582'de William Harborne'un (Harebrowbe'in) İstanbul'a büyükelçi tayin edilmesi ile Türk-İngiliz diplomatik ilişkilerinin resmen başladığını belirtmiştir. 1592'de Türkiye Kumpanyası ile Venedik Kumpanyası'nın birleşmesi zerine (Kurat 1953) İngiliz tüccarların ve seyyahların Osmanlı'ya ilgileri giderek artmıştır. Bu tüccar ve seyyahlardan bazılarının İngiltere'ye dđnřlerinde, Türkiye'ye ilişkin gözlem ve deneyimlerini içeren seyahatnameler yayımladığından bahsetmiştir. Seyahatnamelere diplomatik raporlar, mektuplar ve bazı tarih kitapları da eklenebilir. Seyahatnamelerde Türk kimliğine ilişkin olumlu olumsuz farklı anlatımlar ve betimlemeler mevcuttur. Bu yayınlara, şair ve seyyah George Sandys'in 1615 yılında Londra'da yayımlanan Relation of a Journey in Four Books isimli eserinde ve Samuel Purchas'ın 1613 yılında yayımlanan Purchas His Pilgrimage adlı kitabında Thomas Coryate'nin anılarını anlattığı kısım örnek verilebilir.

Moran (1964:1), “*Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası/ On beşinci Yüzyıldan On Sekizinci Yüzyıla Kadar*” eserinde, İngiltere’de Türklerle ilgili yayınların geç başladığını ifade etmektedir. Haçlı Seferleri’nden dolayı Ortaçağ’da yazılmış olan tarihî eserlerde Türklerden söz edilmiş olsa da bu eserlerin İngilizce değil Latince olduğunu vurgulamaktadır. Bu eserlerde “Türk” kelimesinin genel anlamda kullanıldığını ve bazen sadece Müslümanlar’ın kastedildiğinden bahsetmektedir.

Moran (1964:1), araştırmasında 1482’de basılmış ve G. Caoursin isimli yazar tarafından çevrilmiş olan Rodos kuşatması ile ilgili kitabı İngilizlerin Türklerden bahsettiği ilk eser olarak konu aldığını belirtmiştir. Bu eserle on sekizinci yüzyıl arasında basılan eserleri inceleyip bunları; savaş haberleri veren kitapçıklar, Türklerin tarihi, devlet teşkilâtı, yaşayış biçimleri, inançları hakkında bilgi veren eserler, doğrudan Müslümanlığı konu alan eserler, seyahatnameler ve Türkleri veya konusunu Türk tarihinden almış olan tiyatro oyunları gibi birkaç başlıkta toplamıştır.

Ayrıca, Moran (1964:2), Türk tarihine ait ilk büyük İngilizce eserin 1603 yılında Knolles’un kaleme aldığı “*Generall Historie of Turkes*” isimli kitabı olduğunu ve uzun zaman Türkler hakkında başlıca kaynak olduğunu belirtmiştir.

İngilizlerin tarih boyunca Türkçe öğrenimine, öğretimine yeteri kadar ilgisinin olmadığı veya geç kaldığına dair bulgulara rastlanmaktadır. Üzerinde çalışma yaptığımız “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*’ın ön sözünde Hagopian’ın da Türkçe ile ilgili düşüncelerini belirttiği şu sözlerine rastlanmaktadır (bk. Hagopian, 1907) :

“En temel müşterek çıkarlarının sıkı sıkıya bağlı olduğu muazzam bir imparatorluğun milyonlarca insanı tarafından konuşulan ve Afrika’daki Tunus’tan Çin Seddi’ne kadar resmi çevrelerde az çok kullanılan Türk Dili’nin, şimdiye kadar İngiltere’de çok az ilgi görmüş ya da hiç ilgi görmemiş olması, sıradışı ve içler acısı bir gerçektir. Türk Dili, İran’da mahkeme dilidir ve bu ülkenin birçok ilinde, Güney Rusya’da ve Afganistan’da, Farsça kadar konuşulmaktadır. Bu dilin bir zamanlar dünyanın yarısını etkilemiş; imparatorlukları alt üst etmiş ve imparatorluklar kurmuş; Pers, Yunanistan, Mısır ve Arabistan tahtlarına hâkim olmuş; gücünün bir zamanlar İtalya, Almanya ve Fransa’nın ödünü kopardığı ve mağrur Kraliçe Elizabeth’in İspanyol Armadası’na karşı yardım için başvurduğu insanlar tarafından konuşulduğu göz önüne alındığında, bu kadar önemli bir dilin çalışılmasının mutlak ihmalini izah etmek çok zordur. Osmanlı İmparatorluğu ile politik ve ticari ilişkilerimizin öneminden dolayı,

Türkçenin bizim için her zaman önemli sonuçları olmuştur; ülkemiz insanların pür cehaleti, iki ülke arasında doğru iletişime ve ilişkiye büyük ölçüde ket vurmuş ve hem diplomatik, hem de ticari alanlarda ciddi yanlış anlaşılmalara ve zorluklara yol açmıştır.

Görüldüğü üzere İngilizlerin Türklerle ilgili yaptığı araştırma ve çalışmalar yeni değildir. Fakat bu araştırma ve çalışmaların tam olarak İngilizlere Türkçe öğretme kaygısı taşımadıkları söylenebilir ve İngilizlere Türkçe öğretimine yönelik müstakil bir eser niteliğine sahip değildirler. Bunlar tüccar ve seyyahların gözlem ve deneyimlerinden oluşan anılarından ve birtakım tarih kitaplarında Türklere yer verilmesinden ileriye gidememiştir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda “Osmanlı Dönemi’nde Farklı Hedef Kitlelere, Çeşitli Amaçlarla Yazılan İngilizce-Türkçe Kitaplar ile “V. H. Hagopian’n Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Araştırmalar başlıklarına yer verilmiştir.

2.2.1. Osmanlı Dönemi’nde Farklı Hedef Kitlelere, Çeşitli Amaçlarla Yazılan İngilizce-Türkçe Kitaplar

Şahin ve Yeşilyurt (2017:105-106)’un yaptığı çalışmaya göre, Osmanlı Dönemi’nde farklı hedef kitleler ve çeşitli amaçlar için yazılmış olan İngilizce-Türkçe öğretim kitaplarının tarihi 1709 yılına dayanmaktadır. Bu yıldan 1910 yılına kadar 201 yıllık süreçte, hâlihazırda bu alanda yazılmış 17 kitaptan söz edilmektedir.

Osmanlı Dönemi’nde İngilizler tarafından yazılan İngilizce-Türkçe öğretim kitaplarının bibliyografik olarak incelenmesi şu şekildedir:²

- Thomas Vaughan, Grammar Of TheTurkish Language (Türk Dil Bilgisi), Londra’da, 1709 yılında basılmıştır.
- A. L. Davids, Grammar Of TheTurkish Language (Türkçenin Dil Bilgisi Kuralları), 1832’de Londra’da basılmıştır.
- Charles Boyd, TheTurkish Interpreter Or A New Grammar Of TheTurkish Language (Türkçe Tercüman ya da Türk Dilinin Yeni Dil Bilgisi), 1842 yılında Paris’te basılmıştır.
- William Burckhardt Barker, A Reading Book Of The Turkish Language (Türk Dilinin Okuma Kitabı), 1854 yılında Londra’da basılmıştır.
- William Burckhardt Barker, A Practical Grammar Of TheTurkish Language; with Dialoguesand Vocabulary (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi Kitabı – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte), 1854’te Londra’da basılmıştır.

²Şahin ve Yeşilyurt, a.g.e. 2017:102-113

- James William Redhouse, The Turkish Campaigner's Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Çıkanlara Osmanlı'nın Günlük Konuşma Dili), 1855 yılında basılmıştır.

- Edwin Arnold, A Simple Transliterated Grammar Of The Turkish Language With Dialogues and Vocabulary (Türk Dilinin Basit Çevrilmiş Dil Bilgisi – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte), 1877 yılında Londra'da basılmıştır.

- Elias Riggs, Outline Of A Grammar Of The Turkish Language (Türk Dil Bilgisinin Ana Hatları). Bu eser 1856 yılında İngilizlere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eser Ermenice ve Ermeni karakterleriyle yazılmıştır.

- Frank Lawrence Hopkins, Elementary Grammar Of The Turkish Language: With A Few Easy Exercises (Türk Dil bilgisine Başlangıç: Birkaç Kolay Alıştırma ile), 1877 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

- A. Said, Turkish Self – Taught Or The Dragoman For Travellers In The East, Being A New Practical And Easy Method Of Learning The Turkish Language (Yeni Pratik ve Kolay Yöntemlerle Türk Dili öğretimi), 1877 yılında Londra'da basılmıştır.

- Charles Francis MacKenzie, A Turkish Manual Comprising A Condensed Grammar With Idiomatic Phrases, Exercises And Dialogues, And Vocabulary (Deyim Kalıpları, Alıştırmalar, Diyalog ve Sözlük ile Oluşturulmuş Dil Bilgisi İçeren Türkçe El Kitabı), 1879 yılında Londra'da basılmıştır.

- Charles Wells, A Practical Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi), 1880'de, Londra'da basılmıştır.

- James William Redhouse, A Simplified Grammar Of The Turkish Language Eser, 1884'te Londra'da yazmıştır.

- C. J. Tarring, Turkish Grammar (Türk Dil Bilgisi), 1886 yılında Londra'da basılmıştır.

- Anton Tien, A Turkish Grammar, Containing Also Dialogues and Terms Connected with the Army, Navy, Military Drill, Diplomatic and Social Life (Sosyal

Yaşam, Diploması ve Ordu ile İlişkili Diyalog ve Terimler İçeren Türk Dil Bilgisi), 1896 yılında yayımlanmıştır.

- V. H. Hagopian, Ottoman Turkish Conversation Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi) 1907’de Londra’da basılmıştır.

- V. H. Hagopian, Key To The Ottoman–Turkish Conversation – Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi Anahtarı) 1908 yılında Londra’da basılmıştır.

Yukarıda sözü edilen kitaplar hakkında başka araştırmacılar tarafından da çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur:

- ***Thomas Vaughan, Grammar Of The Turkish Language :***

Thomas Vaughan, “A Grammar Of The Turkish Language” adlı eserini 1709 yılında İzmir’de kaleme almıştır. Aslen tüccar olan Thomas Vaughan’ın dilbilimi alanında eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Döneminin Türkçe gramerlerini incelemiştir. Vaughan’ın eseri, İngilizce yazılmış ilk Türkçe gramer kitabıdır ve Latin Alfabesi’yle kaleme alınmıştır. Bu sebeple büyük bir öneme sahiptir. Kitap 21 bölümden oluşmaktadır (Güneş, 2018:7). Kitap tüccarlara ticari faaliyetlerinde yardımcı olması amacıyla yazılmıştır.

- ***L. Davids, Grammar Of The Turkish Language (Türkçe’nin Dil Bilgisi Kuralları)***

Grammar of the Turkish Language adlı eser 1832’de Londra’da yazılmıştır (Şahin ve Yeşilyurt, 2017:108). Kitap Sultan 2. Mahmud’a arz ve takdim ile başlamıştır. Kitabın ilk 78 sayfası Roma rakamlarıyla gösterilmiştir. Türkler hakkında Çin kaynaklarından başlayıp daha çok Osmanlı hakkında tarihî bilgilere yer verilmiştir (Balcı, 2017: 26).

- ***Charles Boyd, The Turkish Interpreter Or A New Grammar Of The Turkish Language (Türkçe Tercüman ya da Türk Dilinin Yeni Dil Bilgisi)***

1824-1826 yılları arasında yazılmış olan eserde, Türkçenin Suriye, Tunus, Türkistan gibi geniş alana yayılıp bu coğrafyalarda konuşulan bir dil olduğu

belirtilmiştir. Toplam dört bölümden oluşan kitapta dil bilgisi, sözcük bilgisi, diyaloglar ve metinler mevcuttur (Güzel, 2017:809).

- ***William Burckhardt Barker, A Reading Book Of The Turkish Language (Türk Dilinin Okuma Kitabı)***

1854 yılında Londra’da kaleme alınmış ve James Madden yayınevi tarafından basılmış olan bu eser İngiltere Eton College’de Arapça, Türkçe, Farsça ve Hintçe profesörü olan oryantalist William Burckhardt Barker tarafından yazılmıştır. Toplamda 284 sayfa olan kitap dilbilgisi, kompozisyon (yazma), telaffuz, okuma metinleri ve sözlük ana bölümlerinden oluşmaktadır (Doğan, Süheyla, Ayaz, Hayrettin, 2017:64).

Kitapta dil bilgisi kuralları verildikten sonra *Nasrettin Hoca Fıkraları* sözcük çevirisi vasıtasıyla Osmanlıca ve Türkçe olarak verilmiştir (Güzel, 2017: 809).

- ***William Burckhardt Barker, A Practical Grammar Of The Turkish Language; with Dialogues and Vocabulary (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi Kitabı – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte)***

W. BurckhardtBarker’ın 1854 senesinde hazırladığı “A Practical Grammar of the Turkish Language” adlı kitap 160 sayfadır. Öncelikle Arap harfleri ve bunlara Latin alfabesinde karşılık gelen sesler verilmiş, hareke sistemiyle ilgili açıklamalar örnek kelimeler üzerinden yapılmıştır.

Yazar Türkçe dil bilgisi kurallarını anlattıktan sonra diyaloglara yer vermiştir. Selamlaşma, hâl hatır sorma, teşekkür kalıpları, günlük konuşmalar, alışveriş esnasında sıklıkla kullanılan yapılar, zaman bildiren kelimeler, teşekkür etme ve soru kalıpları kısa metinler içinde çoğu zaman da bağımsız cümleler içerisinde gösterilmiştir. Ayrıca Türkçede en çok kullanılan fiiller başlığı altında 159 kelime Arap alfabesi, transkripsiyonlu şekli ve İngilizce olarak sunulmuştur (Açık, 2011:7-8).

- ***James William Redhouse, The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Çıkanlara Osmanlı’nın Günlük Konuşma Dili)***

1853'te başlayan ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında cereyan eden Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan İngiltere, bazı rütbeli askerlerini İstanbul'a göndermiştir. The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language, Redhouse'nin 1855 yılında, İstanbul'a gelen İngiliz zabıtlarına Türkçeyi pratik bir şekilde öğretmek için yazdığı bir eserdir.

Cep kitabı boyutunda olan bu eserde; kısa bir dil bilgisi, İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce şeklinde tertip edilmiş 210 sayfalık sözlük ve örnek konuşma cümleleri şeklinde üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Yazar Türkçenin dil bilgisini dört bölümde incelemiştir; Yazım ve Telaffuz, Köken Bilgisi, Türetme ve Söz Dizimi. Ayrıca Türkçe sözlükleriyle meşhur olan Redhouse'un Vade-Mecum'un ikinci bölümü olan "Dikkatle Seçilmiş Lügatçe" de verilen 5808 kelimeleik sözlüğü, onun ilk İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce sözlük çalışmasıdır (Karagöl, 2011: 36-46).

• ***Edwin Arnold, A Simple Transliteration Grammar Of The Turkish Language With Dialogues and Vocabulary (Türk Dilinin Basit Çevrilmiş Dil Bilgisi – Diyalog ve Sözlük İle Birlikte)***

Eser, 1877 yılında Londra'da basılmıştır. Yazar dil bilgisiyle birlikte kelime bilgisi ve diyaloglarla aldığını, bu kitapta farklı kaynaklardan yararlandığını belirtmiştir (Güzel, 2017: 809).

Balcı (2016: 35), kitabın basit bir konuşma kılavuzu olduğunu söyleyip kitapta kısa bir dil bilgisi, ardından da çok ayrıntılı örnek konuşma cümleleri hazırlandığından bahsetmiştir. Eserin tamamen Latin harfleriyle yazıldığını ve devrin yazısıyla ilgili örneklere yer verilmediğini belirtmiştir.

• ***Elias Riggs, Outline Of A Grammar Of The Turkish Language (Türk Dil Bilgisinin Ana Hatları)***

Bu eser 1856 yılında İngilizlere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eser Ermenice ve Ermeni karakterleriyle yazılmıştır (Yeşilyurt, 2015:30). Balcı (2016:34), kitabın daha çok Ermeni harflerini tanıyanlar için hazırlandığını ve Ermenilerin Türkçeyi İngilizce üzerinden öğrenmeleri için yazılmış olma ihtimalini belirtmiştir.

- ***Frank Lawrence Hopkins, Elementary Grammar Of The Turkish Language: With A Few Easy Exercises (Türk Dil bilgisine Başlangıç: Birkaç Kolay Alıştırma ile)***

Bu kitap 1877 yılında Londra’da yayımlanmıştır. Eserin başında alfabe bölümü vardır. Sonra dil bilgisi kaideleri alıştırmalarla öğretilmiştir. Kitap, hacim olarak diğer kitaplara kıyasla daha küçüktür. Bunun nedeni ise yazarın dil bilgisi kurallarında detay vermeyip daha çok sözlük ve alıştırma metinlerine yer vermesidir (Şahin ve Yeşilyurt 2017:109).

- ***A. Said, Turkish Self – Taught Or The Dragoman For Travellers In The East, Being A New Practical And Easy Method Of Learning The Turkish Language (Yeni Pratik ve Kolay Yöntemlerle Türk Dili Öğretimi)***

Eser, 1877 yılında Londra’da basılmıştır. Diğer eserlerde olduğu gibi bunda da dil bilgisi konuları ele alınmış, alfabe, telaffuz, fiiller, bağlaçlar vb. konular karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Kitabın sonunda da seyahat eden kişilerin yararlanması amacıyla sık kullanılan cümleler ve İngilizce-Türkçe bir sözlük mevcuttur (Güzel, 2017: 810).

- ***Charles Francis MacKenzie, A Turkish Manual Comprising A Condensed Grammar With Idiomatic Phrases, Exercises, And Dialogues, And Vocabulary (Deyim Kalıpları, Alıştırmalar, Diyalog ve Sözlük ile Oluşturulmuş Dil Bilgisi İçeren Türkçe El Kitabı)***

Eser, Charles Francis Mackenzie tarafından yazılmış olup 1879 yılında Londra’da basılmıştır. Yazar, Kıbrıs ve Batum’un Osmanlıya geçmesinden bahsetmiştir. Kitabın ön sözünde siyasi tarihle ilgili bilgiler yer almaktadır. Ön sözden sonra alfabeyi verip Türkçenin kullanımıyla ilgili kaidelerden bahsetmiştir. İsim, sıfat, zamir, fiil, zarf, fiilimsiler, ekler, edatlar ve bağlaçlar alıştırmalarıyla birlikte detaylı bir şekilde kitapta verilmiştir. İkinci kısımda günlük konuşmalarda karşımıza çıkan ifadelere ve diyalog örneklerine yer vermiştir. Eserin sonunda Mackenzie cümle kalıplarını Türkçe – İngilizce karşılıklı olarak vermiştir (Şahin ve Yeşilyurt, 2017:110).

- ***Charles Wells, A Pratical Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Pratik Dil Bilgisi)***

Eser, 1880'de Londra'da basılmıştır. Yazar eserinde Türk dilinin Tatar orijinli olduğunu, Türklerin Orta Asya'dan geldiğini belirtmiştir. Eserin daha sonraki sayfalarında isimlerde nitelik, sıfatlar, zamirler, fiiller, zarflar, ön edatlar, bağlama edatları, Arapça kelime şekilleri, çokluk yapma yolları ve Türkçe imlâya yer verilmiştir. Daha sonra eserde söz dizimi ve diğer dil bilgisi unsurları ele alınıpaçıklayıcı örnekler verilmiştir (Ersoylu, 1981:121).

- ***James William Redhouse, A Simplified Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Basit Dil Bilgisi)***

İngiliz şarkiyatçısı, dil bilimci ve lügatçı olan James William Redhouse'un bir diğer eseri de A Simplified Grammar Of The Turkish Language (Türk Dilinin Basit Dil Bilgisi)'dir. Kitap, 1884'te Londra'da yazılmıştır.

Kitapta Osmanlı Türkçesinin dil bilgisi özellikleri; Osmanlı harfleri ve yazımı, Osmanlı Türkçesi kelime bilgisi ve Osmanlı Türkçesi cümle bilgisi olmak üzere üç ana bölümde incelenmiştir. Asya ve Avrupa dillerinin dil bilgisi üzerine yazılan kitap serisinin bir parçasıdır (Güzel, 2017:809).

- ***C. J. Tarring, Turkish Grammar (Türk Dil Bilgisi)***

Charles James Tarring tarafından yazılan eser, 1886 yılında Londra'da basılmıştır. Eser on bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmıdır. Bu kısımda yazar, Türklerin kendilerine ait bir alfabeyle sahip olmadıklarından ve Arap alfabesini kullandıklarından bahsetmiştir. Diğer bölümlerde ise dil bilgisi kurallarını ayrı ayrı işlemiştir. Bütün konuların hemen sonrasında da alıştırma yer vermiştir. Eserde yalnızca Latin harfleri kullanılmıştır (Yeşilyurt, 2015:29).

- ***Anton Tien, A Turkish Grammar, Containing Also Dialogues and Terms Connected with the Army, Navy, Military Drill, Diplomatic and Social Life (Sosyal Yaşam, Diplomasi ve Ordu ile İlişkili Diyalog ve Terimler İçeren Türk Dil Bilgisi)***

Anton Tien tarafından yazılmış olan eser, 1896 yılında yayımlanmıştır.

“Eser, eski harfli Türk alfabesiyle başlar. Bu alfabenin orijinal yanı, bir sesin Arap, Türk, Fars alfabelerinde bulunup bulunmadığının gösterilmiş olmasıdır. Türk harflerinin telaffuzları anlatıldıktan sonra Türk ve Arap alfabelerindeki sesler ayrı ayrı ele alınır. Eski alfabemizde çok önemli yer tutan hareketler hakkında bilgi verilir (Ersoylu, 1981:121-122).

Yazar kitapta günlük yaşamla ilgili çeşitli metinlere yer vermiştir (Ersoylu, 1981:121-122).

- ***V. H. Hagopian, Ottoman Turkish Conversation Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi)***

Eser, V. Hovhannes Hagopian tarafından yazılmış olup 1907 yılında Heidelberg’de basılmıştır. 492 sayfa olan eser “Türkçe Dil Bilgisi” ve “Arapça ve Farsça Unsurlar” olmak üzere iki ana bölümden müteşekkildir. Bunun dışında kitapta ekler, resmî kısım, sözlük ve genel fihrist yer almaktadır. Ayrıca Hagopian’ın eserin kapağında da üst başlık olarak belirtmiş olduğu “Method Gaspey-Otto-Sauer” konuşma yöntemini kitapta kullanmıştır. Kitabın sonunda Arap harfleriyle yazılmış rika, sülüs, divani gibi yazı örneklerine de yer vermiştir.

- ***V. H. Hagopian, Key To The Ottoman-Turkish Conversation-Grammar (Osmanlı Türkçesi Konuşma Dilinin Dil Bilgisi Anahtarı)***

Eser, V. Hovhannes Hagopian tarafından yazılmış olup 1908 yılında Heidelberg’de basılmıştır. Yazarın diğer eserinde olduğu gibi bu eserin kapağında da üst başlık olarak konuşma yöntemi olan “Method Gaspey-Otto-Sauer” yazmaktadır. Hagopian bu kitabında bir sene önce yazmış olduğu “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” adlı eserden daha farklı bir yol takip ettiği söylenebilir. “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” kitabı dil bilgisi anlatımı ağırlıklı olup her konunun sonunda konuların pekişmesi için alıştırmaları verirken bu çalışmada dil bilgisi anlatımının yerine metinlerle ilgili sorular vererek Türkçe öğretmeye çalışmıştır.

Eser, okuma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikleriyle öne çıkmaktadır (Şahin ve Yeşilyurt, 2017:111).

2.2.2. V. H. Hagopian'ın Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Araştırmalar

Merzifon Anadolu Kolejinde Osmanlıca ve Farsça öğretmeni olan V. Hovhannes Hagopian'ı ve onun eserlerini konu alan birtakım çalışmalardan kısaca bahsedilmiştir.

- Yeşilyurt, Erhan, *Osmanlı Dönemi'nde İngilizlere Türkçe Öğretimi*, Doktora Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bili Dalı, Çanakkale, 2015.

Erhan Yeşilyurt'un "*Osmanlı Dönemi'nde İngilizlere Türkçe Öğretimi*" isimli doktora çalışmasında, Osmanlı Dönemi'nde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan on altı kitaptan bahsedilmiştir. Sadece "Elias Riggs'in *Outline Of A Grammar Of The Turkish Language*" isimli eseri diğerlerinden farklı olarak Ermeni alfabesiyle yazıldığı için yazar bu kitabı değerlendirmeye almamıştır. On beş kitabı incelemiştir. Yeşilyurt'un incelemeye dâhil ettiği kitaplardan biri de Hagopian'ın yazmış olduğu "*Ottoman Turkish Conversation*" isimli kitabıdır.

- Özçam, Ç., "Türkiye Türkçesiyle İlgili Gramer Çalışmaları- Bibliyografya Denemesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 110, , 1997, s. 121-163.

Çimen Özçam, Türklerin ve yabancıların, Türkiye Türkçesinin dil bilgisiyle ilgili kaleme aldığı çalışmaları konu alan bu incelemesinde; *Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Latince, Macarca, Rusça, Yunanca* gibi farklı dillerde kaleme alınmış dil bilgisi kitaplarının varlığından bahsetmektedir. İngilizce Gramerler kısmında V. H. Hagopian'a ait olan "*Ottoman- Turkish Conversation-Grammar; A Practical Method Of Learning The Ottoman-Turkish Language*" ve "*Key To The Ottoman Turkish Conversation-Grammar*" adlı bu iki kitaptan bahsetmiştir.

- Şahin, Abdullah, Yeşilyurt, Erhan, "Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitaplarının Bibliyografik Olarak İncelenmesi" *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 5/1, 2017, s. 102-113.

Makalede İngilizlerin Türkçeye olan ilgileri ve Türkçe öğrenme nedenlerinden bahsedildikten sonra İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kitaplar yazılmaya başlandığı anlatılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde 1709 yılından 1910 yılına kadar 201

yıllık süreçte İngilizlere ve İngilizce bilenlere Türkçe öğretmek amacıyla 17 İngilizce kitap yazıldığını belirten yazar, içinde Hagopian'ın "*Ottoman- Turkish Conversation-Grammar; A Practical Method Of Learning The Ottoman-Turkish Language*" ve "*Key To The Ottoman Turkish Conversation-Grammar*" isimli kitaplarının da yer aldığı eserleri çeşitli yönleriyle ele almıştır.

- Şahin, Abdullah, Yeşilyurt, Erhan, "Osmanlı Dönemi İngilizlere Türkçe Öğretiminde Deyimler ve Atasözleri" *International Journal of Languages Education and Teaching*, Volume 3, Issue 3, 2015, s. 172-194.

İlgili makalede yine İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan içinde Hagopian'ın "*Ottoman- Turkish Conversation-Grammar; A Practical Method Of Learning The Ottoman-Turkish Language*" ve "*Key To The Ottoman Turkish Conversation-Grammar*" adlı iki kitabının da bulunduğu 17 kitap kısaca tanıtılmıştır. Yazar sadece Elias Riggs'in yazdığı dil öğretim kitabı Ermeni alfabesi ile yazıldığı için bu eseri araştırmasına dâhil etmemiştir. Bulgular ve yorumlar kısmında kitaplarda kullanılan deyim ve atasözlerine yer verilmiştir.

- Yeşilyurt, Erhan, "Osmanlı Dönemi'nde İngilizlere Türkçe Öğretmek Amacıyla Yazılan Kitapların Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, Sayı 4/3, 2016, s. 277-294

Bu çalışmada yazar, Osmanlı Dönemi'nde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan 17 kitaptan bahsetmiştir. Elias Riggs'in yazdığı dil öğretim kitabı Ermeni alfabesi ile yazıldığı için bu eseri araştırmada kullanmamıştır. Yazar on altı kitaptan tek tek yola çıkıp birtakım alt problem başlıkları belirleyerek İngilizlere yönelik o dönemdeki Türkçe öğretim yöntemlerini tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmasında Hagopian'ın "*Ottoman-Turkish Conversation-Grammar; A Practical Method Of Learning The Ottoman-Turkish Language*" ve "*Key To The Ottoman Turkish Conversation-Grammar*" adlı iki kitabından bahsetmiştir.

- Kartallıoğlu, Yavuz, "Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünsüzleri", *Dil Araştırmaları*, Sayı 6, 2010a, s.87-146.

Yazar bu makalesinde İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Latince yazılan on altı çeviri yazılı metni bu kez ünsüzlerin yazımı bakımından incelemiş, Osmanlıca

metinlerdeki Türkçenin ünsüzlerinin ses değerlerini tespit etmeye çalışmıştır. Yazar, çalışmasına on altı eser içinde “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*”ı da dâhil etmiştir.

- Kartallıoğlu, Yavuz, “The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts (Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27, 2010b, s. 85-112.

Kartallıoğlu, “*The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts (Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri)*” adlı makalesinde İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Latince yazılan on altı çeviri yazılı metni ünlülerin yazımı bakımından incelemiş, Osmanlıca metinlerdeki Türkçenin ünlülerinin ses değerlerini tespit etmeye çalışmıştır. Yazar, çalışmasına on altı eser içinde “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*”ı da dâhil etmiştir.

- Balcı, Mustafa, “Tarihî Seyirde Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi 1: Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi”, ed., Hayati Develi vd., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar 1*, Yunus Emre Enstitüsü, İstanbul, 2016 s. 11-52.

Yazar, “*Tarihî Seyirde Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi 1: Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*” isimli makalesinde Türk dilinin derin ve köklü bir geçmişe sahip olduğundan bahsetmiştir. Türkçenin yabancılara öğretimine yönelik çalışmaların tarihinin çok eskilere dayandığını belirterek geçmişten Cumhuriyet dönemi öncesine kadar Türkçeyi yabancılara öğretmek amacıyla bu alanda eser veren yerli ve yabancıların kaleme almış olduğu çalışmaları anlatmıştır.

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi üzerine çalışma yapılan *Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Latince, Macarca, Rusça, Yunancagibi* dillerden bahsedip bu milletlerden olan yazarların eserlerini tanıtmıştır. Bu eserlerin içinde V. H. Hagopian’ın, İngilizce yazılmış olan “*Ottoman- Turkish Conversation-Grammar; A Practical Method Of Learning The Ottoman-Turkish Language*”ve “*Key To The Ottoman Turkish Conversation-Grammar*” isimli eserlerini gerek muhteva gerekse şekil bakımından kısaca anlatmıştır.

- Güzel, A, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Tarihine Kısa Bir Bakış”, ed., Abdurrahman Güzel, *Başlangıçtan Günümüze Türkçenin Eğitim-Öğretim Tarihi Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, s.777-837.

Abdurrahman Güzel “*Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Tarihine Kısa Bir Bakış*” adlı makalesini “*Tarihî Süreçte Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Çalışmalar*” ve “*Yabancı Ülkelerde Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Yazılan Eserler ve Türkologların Türkçeye Hizmetleri*” olmak üzere iki kısımda incelemiştir.

Yazar ilk kısımda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi tarihini Uygurlara kadar dayandırarak anlatmıştır. Ardından ikinci kısımda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine bu sefer yabancıların yapmış olduğu çalışmalardan bahsetmiştir. Ayrıca çalışmanın bu kısmını hazırlarken Prof. Dr. Hasan Eren (1998)’in “*Türklük Bilimi Sözlüğü*”nden yararlandığını belirtmiştir. Güzel, çalışmaları ülke ülke sınıflandırarak bu ülkelerin dilleriyle yazılmış olan eserleri tanıtmıştır. Bunlardan biri de İngiltere başlığında yer alan V. H. Hagopian’ın yazdığı “*Ottoman-Turkish Conversation-Grammar*” isimli kitabıdır.

- Kökçü, Ayşe, “V. Hovhannes Hagopyan ve Avalim-i Felekiye Eseri”, *Historia 1923 Tarih ve Kültür Dergisi*, Sayı 2, 2016.

Ayşe Kökçü, V. Hovhannes Hagopian’ın ve Avâlim-i Felekiye adlı eserini astronomiye giriş mahiyetinde bir ders kitabı olarak değerlendirmektedir. Hagopian’ın kimliği hakkında kısaca bilgi verdikten sonra “*Avâlim-i Felekiye*”yi tanıtmıştır.

- White, G. E., (1995). *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Anadolu Koleji Hâtıraları*. Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995

George E. White, “*Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Anadolu Koleji Hâtıraları*” kitabında “Merzifon Anadolu Koleji”nde öğretmenlik yapan Ermeni asıllı V. Hovhannes Hagopian’a yer vermektedir. White, Hagopian’ın çok iyi bir bilim adamı, adaletli bir diplomat ve kendini geliştiren bir Hristiyan olduğundan bahsedip değişik kitaplar yazdığını belirtmiştir.

• Yıldırım, H. Ç., Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Tarihinde Bir Kılavuz: Bedrika-i Lisân-i Osmânî. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 5/4, 2016, s. 2041-2063

Hatice Çiğdem Yıldırım, Hagopian'ın 1907 yılında Heidelberg'de basılan kitabını "*Ottoman-Turkish Conversation-Grammar: A Practical Method of Learning The Ottoman-Turkish Language*" ya da Türkçesiyle "*Bedrika-i Lisân-ı Osmânî: Lisân-ı Osmânînin Tahsiline Mahsus Sühûlet-Bahş Bir Usûl*" isimli makalesinde incelemiştir. Ayrıca Merzifon Anadolu Kolejinde öğretmenlik yapan Hagopian'ın hayatını da ele alarak kolejdaki Türkçe öğretimi konusuna değinmiştir.

• Ersoylu, Halil, *Türk Dili Üzerine Yazılmış İngilizce Gramerler*, Türk Dünyası Araştırmaları, Yıl:2, Cilt:2, Sayı 10, 1981, s.114-142.

Halil Ersoylu, "*Türk Dili Üzerine Yazılmış İngilizce Gramerler*" adlı makalesinde, Türkçenin öğretimine yönelik İngilizce yazılan 18 eseri kronolojik olarak incelemiştir. Bunların içinde "*Ottoman Turkish Conversation Grammar*"dan da bahsetmiştir. 18. yüzyıla ait bir eserin verildiği bu makalede genellikle 19. ve 20. yüzyıla ait İngilizce yazılmış Türkçe öğretimi kitapları değerlendirilmiştir. Ayrıca Ersoylu (1981:139)'da :

"Herhangi bir dilin gramer özelliklerinin, o dilin dil ve edebiyat eserlerine yansıtacağı şüphesizdir. Bundan dolayı da çeşitli, dil ve edebiyat eserlerinden seçilen parçalarla meydana getirilen okuma kitapları ve benzerleri gramerleri bir açıdan bütünleyici ve destekleyici olurlar. Türk dili için hazırlanmış bu tip eserlerden birkaçını tanıtmak yerinde olacaktır"

Diyerek Türk edebiyatından seçilen parçaların yer aldığı dört kitabı tanıtmıştır.

2.3. VAHAN HOVHANNES HAGOPİAN

Burada Vahan Hovhannes Hagopian'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermeden önce onun görev yapmış olduğu "Merzifon Anadolu Koleji" ele alınmıştır.

2.3.1. Hagopian'ın Görev Yaptığı Merzifon Anadolu Koleji ve Türkçe Öğretimi

Merzifon Amerikan Koleji veya diğerk adıyla Merzifon Anadolu Koleji, 1886 ile 1921 yılları arasında kısa adı Amerikan Board Teşkilatı olan “*American Board of Commissioners for Foreign Missions*” misyonerleri tarafından yönetilen karma bir okuldur.Okul herkese açık olmakla birlikte öğrencilerin çoğunluğunu Ermeni ve Rumlar oluşturmaktadır.

Amerikan Board Teşkilatı, 1810 yılında dünya çapında Protestanlığı yayma amacıyla kurulmuş olan bir misyonerlik teşkilatıdır. Yapmış olduğu faaliyetlerle gittikleri ülkelerde ses getirmeyi amaçlamıştır (Yıldız, 2016:520). 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile verilen dinî ayrıcalıklar sayesinde Amerikan misyonerleri İstanbul’da geniş bir sahada yayılma fırsatı bulmuşlardır. Tanzimat Fermanı ile birlikte gayrimüslim tebaanın sosyal hakları artırılmıştır.1819 yılından itibaren Amerikan Board Teşkilatı Anadolu’ya açılmıştır (Yıldız, 2016:529-530).

Alan (2007:467-468), Osmanlı idaresindeki batılılaşma eğilimi ve 19. yüzyıl boyunca takip edilen batılılaşma faaliyetleri ile okulların sayılarının doğru orantılı olarak artmış olduğunu belirtmiştir. Sırasıyla 1839 ve 1856 yıllarında yayımlanan Tanzimat ve Islahat Fermanları ile 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet, Osmanlı Devleti’ndeki batılılaşma çalışmalarının dönüm tarihleri olmuştur. Yayımlanan fermanlarla birlikte gayrimüslimlere ve azınlıklara tanınan çeşitli imtiyazlar, Amerikan Board Teşkilatı’nın hareket alanını genişletmiş, açtıkları okul sayılarını ve faaliyetlerini her geçen gün artırmıştır.

Amerikan Board Teşkilatı’nın, 1856’da İstanbul Bebek’te kurulan ilahiyat okulunun faaliyetlerini daha iyi gerçekleştirebilmesi için iç bölgelere taşınması gerekmektedir. Amerikalılara sempati duyan ve destek olmaya hazır sözde Ermeni nüfusunun fazla olması, önemli ticari yolların üzerinde bulunması, Samsun Limanı’na yakınlığı, yer altı ve üstü kaynaklarının zenginliği gibi nedenlerle Merzifon’da okul açmayı cazip kılmaktadır (İnce Erdoğan, 2005:23).

G. E. White “*Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Anadolu Koleji Hatıraları*” adlı kitabında görev yeri olan Merzifon ile ilgili görüşlerini şöyle aktarmıştır (1995: 120-122):

“1864 yılında; Batı Türkiye Misyonu, Hamlin’in Bebek’teki okulunu, Constantinople gibi güçlü bir metropolde talebelerin karşı karşıya kaldıkları geniş dünyanın çekiciliklerine daha az maruz daha içerilerde bir bölgeye

taşıma kararını oyladı. Böylece yetiştirilen genç rakipler de, hizmet verecekleri insanlara daha yakın olacaklardı. Bazı nedenlerden dolayı, Merzifon çekici ve iyi bir yerdi ve yeni yerleşim yeri olarak seçildi. J.Y.Leonard ve eşi hâlihazırda Merzifon'daydılar. Doğu Merkezi ve Avrupa Misyonları ile teşkilat dört misyona ulaşmıştı. Merzifon, Batı'nın ortasındaydı ve Batı Misyonu'nun sınırları kabaca, İzmir ve Rodos kıyılarından Samsun ve Trabzon'a Toros Dağları'ndan Karadeniz'e kadar uzanıyordu. Bu geniş bölgede 60-70 civarında birlikte yüzü aşkın yerde vaazlar veriyor, yüzü aşkın okulda eğiterek canı gönülden bir hizmet sunuyorlardı."

White (1995:123), bir başka sebebi de şu şekilde açıklamıştır:

"Başlangıçtan beri kuruluş, yönetim ve okullar ile kiliselerin desteği, büyük ölçüde yerel grupların elindeydi. Bu topluluklar, Misyon Dinî Okulları'nda eğitilmiş rahiplerce yönetiliyordu. Bu rahipler ise kabiliyetlerini geliştirmek için bir kolejin desteğini arıyorlardı. Merzifon bu isteği duyacak bir kulağa sahipti ve Anadolu Koleji bu isteğe bir cevap oldu."

Görüldüğü üzere Merzifon'un sosyolojik, jeopolitik, kültürel, dinî, idari ve eğitim gibi açılardan uygunluğu burada bir okul açmayı cazip kılmıştır.

White hatıralarını konu aldığı kitabında (1995:24), 8 Eylül 1886'da kolejin açıldığını belirtmiştir. Okul 1889 yılında Osmanlı Devleti tarafından da resmî olarak kabul edilmiştir (Kocabaşoğlu, 2000:153).

Merzifon Anadolu Kolejinde, 1913 yılında 11 Ermeni, 10 Amerikalı, 9 Rum, 1 Rus, 1 İsviçreli öğretmenin yanı sıra; 160 Ermeni, 200 Rum, 40 Rus ve 25 Türk öğrenci bulunmaktadır. Buradan görüldüğü üzere bu okulda Rum ve Ermeni azınlığa yönelik eğitim yapılmaktadır (Yıldız, 2015:245).

Amerikan Board Teşkilatı'nın zaman içerisinde artan önemli istasyonları arasında Merzifon'un dışında İzmit (Bahçecik/Bardezag), İstanbul, İzmir, Kayseri, Sivas ve Trabzon sayılabilir (Maksudyan, 2013:132).

Osmanlı Devleti'nin 1918 yılında fiilen sona ermesi ile Amerikan misyonerlerinin faaliyetleri de sona ermiştir (Merzifon Fen Lisesi, 2011).

Alan (2001:206), bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Merzifon Anadolu Koleji'nin Anadolu'daki serüveni, 1921 yılında Pontusçu hareketlere karıştığı için böyle bir trajedi ile sona ermiş, daha sonra yeni bir Anadolu Koleji, Yunanistan'ın Selanik şehrinde açılmıştır."

Okul binası, 1919 senesinde yalnızca kız öğrencilere ilköğretim eğitimi vermek üzere tekrar açılmış olup 1923-24 senesinde yine kapatılmıştır. 1936- 1937 yıllarında lise dengi eğitim vermek üzere açılıp 1938 senesinde kapatılmıştır. Bir süre 8. Kolordu Merkezi olarak kullanılmıştır. 1950-1962 yılları arasında Kara Astsubay Hazırlama Okulu'na tahsis edilmiştir. Uzunca bir süre boş kalan okul binası, restorasyon çalışmaları sonrasında 2011 yılından beri "Merzifon Fen Lisesi" olarak hizmet vermektedir (Merzifon Fen Lisesi, 2011).

Merzifon Anadolu Kolejinde verilen derslerin bir kısmı, coğrafya, tarih, teoloji, incil, astronomi, Ermeni coğrafyası, aritmetik, matematik, Ermenice, İngilizce, Rumca gibi derslerdir. Bu dersler arasında Türkçe dersi de mevcuttur. Okulda çeşitli meslek dersleri de verilmektedir. Kendi kendine yardım atölyesi uygulamasıyla ihtiyacı olan öğrencilerin hem çalışıp harçlığını çıkarması hem de özgüvenli bireyler olarak bölgeye katkıda bulunması amaçlanmıştır (White, 1995).

Bunların dışında kolejde; atletizm, müzik, kültür, edebiyat kulüpleri, batı müziği korosu, mezunlar cemiyeti, kütüphane, zaman zaman halka açık konuşma gibi kültürel etkinlikler de mevcuttu (White, 1995:209).

Maksudyan (2013:139), Rum ve Ermeni öğrencilerin yanı sıra kolejde 1908'den sonra sayıları kademeli olarak artan Türk öğrenci nüfusunun olduğunu belirtmektedir. Bu öğrencilerin, ismi "Edebiyyat-ı Osmaniyye" olan bir edebiyat kulübü kurduklarından bahsetmektedir.

White (1995:132), hatıralarını anlattığı kitabında, Türkçe dil bilgisi kitabı yayımlayan Manissadjan'dan şu sözleriyle bahseder:

"1890'da, bizim varışımızdan birkaç hafta önce; Alman bir anne ve Ermeni bir babanın oğlu, dört yıllık Berlin Üniversitesi bilim öğrenciliğinden yeni mezun, Türkçe hocası ve Berlin Üniversitesi'nde basılmış bir Türkçe gramer kitabının yazarı, gördüğüm en kabiliyetli ilim adamlarından biri, daha sonraları profesör olan Manissadjan da okulun hocaları arasına katılmış. Yeni bir örnek keşfedildiğinde, ilim dünyasının bilgisi yeni bir zaferle müjdelendir."

Merzifon Anadolu Kolejinde Türkçe öğretmeni olan Vahan HovhannesHagopian da çalışmanın konusunu oluşturan "Ottoman-TurkishConversation-Grammar" eseriyle Türkçe öğretimi üzerine dil bilgisi kitabı yazdığı bilinen diğer bir öğretmendir.

Amerikan Board okullarının Türkler açısından bir başka etkisi Türkçenin öğretimine sağladığı katkı noktasında olmuştur. Sivas Valisi Sırrı Paşa'nın, Merzifon'da faaliyet gösteren Anadolu Kolejine yaptığı bir ziyaret sonrası, Anadolu Kolejinin bölgenin en iyi okulu olduğu, şehrin en yüksek seviyedeki Türk okullarında bile Türkçenin burada öğretildiği kadar iyi öğretilmediği yönündeki ifadeleri mevcuttur (Alan, 2007:468).

2.3.2. Hayatı ve Eserleri

Ermeni asıllı yazar, öğretmen ve araştırmacı Vahan Hovhannes Hagopian, Ekim 1862 tarihinde Kayseri'nin Mancusun köyünde doğmuştur (Kökçü, 2016). Çok fazla kaynağa ve bilgiye sahip olmadığımız Hagopian hakkında, Merzifon Anadolu Kolejinde idarecilik yapmış olan George E. White (1995:132), "*Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Anadolu Koleji Hâtıraları*"nda şu sözlere yer vermiştir:

"1893'te ise, İstanbul'daki imparatorluk Hukuk Okulundaki 2 senelik bir yüksek ihtisas çalışmasından sonra Prof. Hagopian geri döndü. Mükemmel bir Türk ilim adamı, değişik kitapların yazarı, adil bir diplomat ve gelişen bir hristiyan olarak, 1915'te yurt dışına gidene kadar bizimle çalıştı."

Ayrıca White kitabında (1995:124), Hagopian'ın Merzifon Anadolu Kolejinin ilk sınıfından ve dinî okulundan mezun olduğunu, çalışmalarını yaparken hocalık vazifesini de yürüttüğünden bahsetmiştir. Kökçü (2016), Hagopian'ın iyi bir eğitim alabilmek için 1883 yılı Eylül ayında Merzifon'da eğitime başladığını, 1886 yılında Anadolu Koleji adını alan misyoner okulundan 1887 yılında mezun olduğunu belirtmiştir.

White'ın kitabında Hagopian hakkında yer verdiği bilgiler doğrultusunda onun Merzifon Anadolu Kolejinde okuyup mezun olduğu ve sonrasında bu okulda Türkçe öğretmenliği yaptığı anlaşılmaktadır. Hagopian aynı zamanda araştırmacıdır (White,1995).

Alan (2007:470), bu okulda okuyan öğrencilere mezun olduktan sonra, Amerika'nın veya Avrupa'nın iyi üniversitelerinde yüksek lisans ve doktora eğitim imkânının sağlandığını belirtmiştir. Ardından eğitimlerini tamamlayarak ülkeye döndüklerinde birçoğunun, bu okullarda öğretmen olarak çalıştığını anlatmıştır.

İncelemiş olduğumuz “*Ottoman-Turkish Conversation-Grammar*” kitabının kapağında Hagopian’ın Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinin öğretmeni ve aynı zamanda İngilizce-Ermenice sözlük yazarı olduğu bilgisi mevcuttur. Bahse konu olan kitaptan yola çıkarak Hagopian’ın yaşadığı dönem içerisinde iyi düzeyde Arapça, Farsça, İngilizce, Osmanlı Türkçesi ve Ermenice bildiği anlaşılmaktadır.

Hagopian’ın kolejde öğretmenlik yaptığı senelerin ardından, kolejin kapanmasından sonraki akıbeti ise belirsizdir (Yıldırım,2016:2047).Hagopian’ın öğretmenlik yaptığı yıllarda kolejin idarecisi olan White (1995:132), 1915’te yurt dışına gidene kadar Hagopian ile birlikte çalıştıklarını söylemiştir.

Hagopian tarafından yazılmış olan eserler şunlardır:

- **Ottoman-Turkish Conversation-Grammar: A Practical Method of Learning the Ottoman-Turkish Language:**

Kitap, V. Hovhannes Hagopian tarafından yazılmış olup 1907 yılında Heidelberg’de basılmıştır. Kitabın iç kapağında İngilizce olarak “Türkiye Merzifon, Anadolu Kolejinde Türkçe, Arapça ve Farsça öğretmeni; İngilizce-Ermenice Sözlük vb. eserlerin yazarı V. H. Hagopyan, M. A.” ifadesi bulunmaktadır. 492 sayfa olan eser “Türkçe Dil Bilgisi” ve “Arapça ve Farsça Unsurlar” olmak üzere iki ana bölümden müteşekkildir. Bunun dışında kitapta ekler, resmî kısım, sözlük ve genel fihrist yer almaktadır. Eser İngilizce yazılmış bir Türkçe kitabıdır. Birinci ve ikinci bölümde altmış ders olup 41 okuma alıştırmaları mevcuttur. Ayrıca aynı sayfada Hagopian’ın üst başlık olarak belirtmiş olduğu “Method Gaspey-Otto-Sauer” konuşma yöntemini kitapta kullanmıştır(bk. Hagopian, 1907).

- **Key To The Ottoman-Turkish Conversation-Grammar:**

Eser, V. Hovhannes Hagopian tarafından yazılmış olup 1908 yılında basılmıştır. Kitap 202 sayfadır. Yazarın diğer eserinde olduğu gibi bu eserinin kapağında da konuşma yöntemi olan “Method Gaspey-Otto-Sauer” yazmaktadır. Ayrıca kapakta yine “Türkiye Merzifon, Anadolu Kolejinde Türkçe, Arapça ve Farsça öğretmeni; İngilizce-Ermenice Sözlük vb. eserlerin yazarı V. H. Hagopyan, M. A.” ifadesi bulunmaktadır. Hagopian bu kitabında bir sene önce yazmış olduğu “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” adlı eserden daha farklı bir yol takip

etmiştir. “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” kitabı dil bilgisi anlatımı ağırlıklı olup her konunun sonunda konuların pekişmesi için alıştırmaya metinleri verilmiştir. Bu çalışmada ise dil bilgisi anlatımının yerine metinlerle ilgili sorular vererek Türkçe öğretmeye çalışmıştır (bk. Hagopian, 1908).

- **A Dictionary English Armenian (İngilizce-Ermenice Sözlük):**

Eser, V. H. Hagopian tarafından kaleme alınmış, 1907 senesinde H. Matteosian yayınevi tarafından İstanbul’da basılmıştır. Editörlüğünü Z. Torosyan’ın yapmış olduğu eser 949 sayfa olup İngilizce-Ermenice bir sözlüktür. Eser Türk diliyle yazılmıştır (bk. Hagopian, 1907).

- **Avâlim-i Felekiye:**

1909 senesinde İstanbul’da Boyacıyan Agop matbaasında basımı yapılan *Avâlim-i Felekiye* eseri, astronomiye giriş olarak nitelendirilen 247 sayfadan müteşekkil bir ders kitabıdır. Kitabın kapak sayfasında “*meşâhirhey’iyününâsar-ı cedidesinden muktebes ve keşfiyat ve rasadât-ı ahîreyi muhtevidir*” ifadesi yer almaktadır. Kitabın muhtevasının, astronomi üzerine çalışma yapmış meşhur astronomların yeni eserlerinden istifade ederek alınan ve en son yapılan rasathanegözlemlerine dayandığı belirtilmiştir. Yine aynı sayfada kitabın müterciminin ve editörünün kim olduğunu belirten şu yazılar mevcuttur: “*Merzifon’da kâin Anatolya Kolejinde Edebiyât-ı Osmâniye muallimi Ohannes Agopyan, Darülfünun-i Osmanî heyet-i tabiiye ve riyaziye muallimi, Meclis-i Maârifâzâsından Salih Zeki Bey’in nazar-ı tashihinden geçmiştir.*” (bk. Hagopian, 1909).

1909 yılında Sivaslıyan ile aynı kolejde edebiyat öğretmenliği yapmakta olan Hovhannes Hagopian’ın (1862-1915) *Avâlim-i Felekiye* adlı bir astronomi kitabı yayımlanmıştır. Hagopian kitabını yazarken astronom ve matematikçi olan Sivaslıyan’ın notlarından faydalandığını belirtmiştir. *Avâlim-i Felekiye* eseri, muhtemelen Sivaslıyan’ın 1907’de bastırmaya çalıştığı eserin bir kısmını kapsamaktadır (Kökçü, 2015:101).

Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinin öğretmeni ve aynı zamanda İngilizce-Ermenice sözlük yazarı olduğu bilinen Hagopian’ın, o dönemde astronomiyle ilgili

bir ders kitabı yazmış olması yazarın aynı zamanda fen bilimlerine de ilgili olduğunu göstermektedir. White (1995), Hagopian'ın aynı zamanda bir araştırmacı olduğunu ifade etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmamıza konu olan eser, V. H. Hagopian'ın 1907 yılında İngilizce yazmış olduğu 492 sayfadan oluşan hacimli bir kitaptır. Eser çeviri yazılı bir metindir. Eserde konuların İngilizce anlatıldığı saptanmış olup bazı örnek, alıştırma ve açıklamaların da İngilizce yapıldığı gözlemlenmiştir. Verilen örneklerin, alıştırma ve açıklamaların bazıları Osmanlı Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin latinize edilmiş şekliyle verilmiştir. Eserde yer alan konuların kaç kısımda incelendiği tespit edilip ve konuların hacim bakımından dağılımına bakılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın daha doğru değerlendirilmesi ve dönemin şartlarındaki Türkçe öğretim geleneğine hâkim olmak adına bu dönemde yazılmış olan diğer dil bilgisi kitaplarına da göz atılmıştır. Çalışmamızda ilgili araştırmalar bölümünde bu eserlerden kısaca bahsedilmiştir.

Çalışmada yer alan örnekler ve metinlerin tamamı eserden seçilmiştir. Bahsi geçen her konu için ayrıntılı bir şekilde kitaptan örnekler seçilmeden önce veya seçildikten sonra açıklamaya gidilmiştir.

Bu araştırmanın modeli olarak, alanda yetkin olan kişilere de incelenmesi neticesinde; nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yöntem araştırılması öngörülen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217). Doküman incelemesinin; dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verilerin analiz edilmesi ve verilerin kullanılması gibi aşamaları vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:223).

Doküman inceleme yöntemiyle yapılan bu araştırmanın verilerinin toplanması ve çözümlenmesi şöyledir:

1. Araştırmanın verisine, Ottoman Turkish Conversation Grammar (1907), PIMS-Canadian Libraries University of Toronto, (erişim) sağlanmıştır.

<https://archive.org/details/ottomanturkishco00hago/page/n4>

2. Kitabın orijinal bir nüshasına “*İskenderiye Kütüphanesi*”nde rastlanmıştır fakat temin edilememiştir. Ekler kısmında fotoğrafına yer verilmiştir.

3. Öncelikle çalıştığımız eser üzerine yapılan ilgili araştırmalar ve çalışmamıza yön verecek kaynaklar tespit edilip incelenmiştir.

4. Eser “*Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem, Bulgular ve Yorum, Sonuç, Tartışma ve Öneriler*” olmak üzere toplam 5 bölümde incelenmiştir.

5. Eser biçim ve içerik açısından çeşitli yönleriyle tahlil edilmiş, eserde izlenen yöntemler tek tek belirlenmiştir.

6. “*Bulgular ve Yorumlar*” bölümünde yapılan yorumlar kitaptan örnekler ile desteklenmiştir.

7. “*Sonuç*” bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak araştırmanın sonuçları tartışılmış ve birtakım önerilerde bulunulmuştur.

8. “*Ekler*” bölümünde kitabın içinden şekil ve içerik özelliklerine yönelik fotoğraflara yer verilmiştir.

9. Ayrıca araştırmamıza konu olan V. H. Hagopian’ın görev yaptığı Merzifon Anadolu Kolejinin geçmişteki ve günümüzdeki fotoğrafları tespit edilip ekler kısmında yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmamıza konu olan “Ottoman Turkish Conversation Grammar” kitabı incelenmiş olup şu bulgular tespit edilmiştir:

4.1. ESERİN BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Eser, 1907 yılında Heidelberg’de Julios Gross yayınevinde basılıp 492 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın arkasında tamamı Osmanlı Türkçesi alfabesiyle yazılmış bir kısım bulunmaktadır. 34 sayfalık bu kısım el yazmasıdır. Bir kapak mevcuttur. Ardından alfabe ve sayılar verilmiştir. Öncelikle rika hattı olmak üzere diğer hatların da olduğu yazılar vardır. Kitabın içerisinde yer alan bazı alıştırmalar sayfa numaralarıyla gösterilerek bu kısımda da verilmiştir ve bunlar rika yazı türüyle yazılmıştır. Daha sonra taslak, onay, not, makbuz, fiş, çek, beraat, kontrat vb. çeşitli yazılara dair örnekler sunulmuştur. Son olarak divani, icazet, talik, nesih, sülüs, celive rika yazı türlerinden örnekler verilmiştir. Son iki sayfada peygamber mühürlerine yer verilerek bu kısım sonlandırılmıştır.

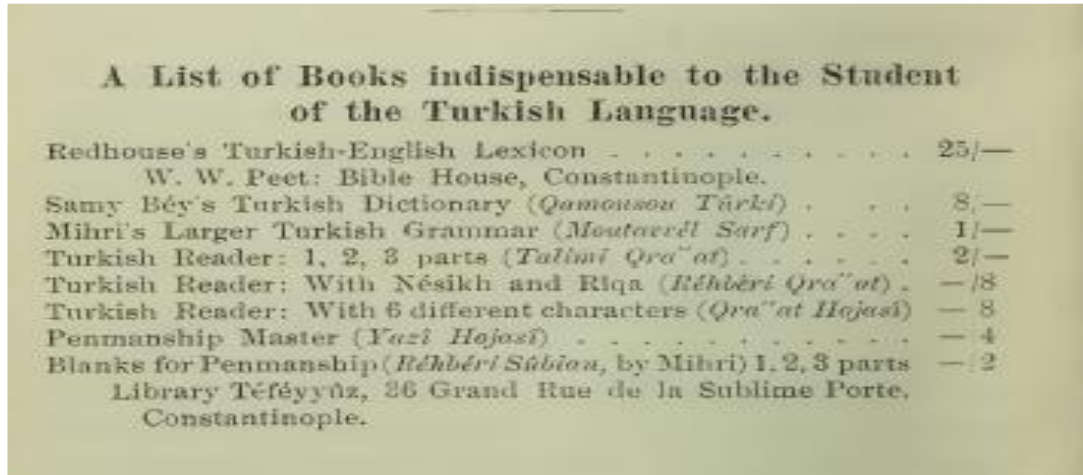
Kitabın arkasında “Eğitici Çalışmalar ve Sınıf Kitapları” başlığı altında modern dillerin çalışması olan “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi”nden bahsedilmiştir. Ayrıca bu yayınevinden baskıları İngilizce, Arapça, Ermenice, Bulgarca, Almanca, Fransızca, Rusça vb. olan “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi”ni esas alarak dil öğretilen diğer kitapların tanıtımı yapılmıştır. Kitapların, yayımcı olan Julius Groos tarafından ismiyle aynı adı taşıyan yayınevinde basıldığı anlatılmıştır. Bu kitap serisine İngilizce basılmış olan “Ottoman Turkish Conversation Grammar” da dâhildir.

Kitabın iç kapağının üst kısmında “Gaspey Otto-Sauer Yöntemi” yazısı yer almaktadır. Ayrıca iç kapakta V.H. Hagopian’ın, Merzifon Anadolu Kolejinde, Türk, Arap ve Fars dillerinin öğretmeni ve İngilizce-Ermenice sözlük yazarı olduğu bilgisine yer verilmiştir.

Kitap, Hagopian’ın ön sözüyle yani “mukaddime” ile başlamaktadır. Yazar İngilizce olarak yazdığı bu bölümde; Türkler Orta Asya’dan geldikleri için Türk dilinin Tatar kökenli olduğunu söylemektedir. Türkçenin özellikleri hakkında

birtakım bilgiler verdikten sonra Türk dilinin yapısını açıklayıp Arapçanın Semitik, Farsçanın Aryan, saf Türkçenin ise “Turani” olduğunu belirtmektedir. Osmanlı Türkçesinin ise niteliği ve özellikleri açısından bu üç büyük dil ailesinin temsilcisi olduğunu söylemektedir. Yazar, Türk dilinin, Afrika’dan Çin Seddi’ne kadar çok geniş bir alana yayıldığını ve konuşulduğunu belirtmiştir. Böylesine büyük bir imparatorluğun dilinin öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda İngiltere’nin çok az ilgi göstermiş veya hiç ilgi göstermemiş olmasını üzülerək dile getirmiştir. Yazar İngilizlerin bu ilgisizliğinin iki ülke arasındaki iletişime büyük oranda ket vurduğunu, ticari, diplomatik ve politik ilişkileri olumsuz olarak etkilediğini belirtmiştir. Ardından Hagopian, kitabın yazılış amacını ve yöntemini anlatmıştır. “Gaspey-Otto Yöntemi” olarak bilinen konuşma yöntemini ilk defa Osmanlı Türkçesine kendisinin uyguladığını söylemiştir. Amerikan kurumu olarak bahsettiği Anadolu Kolejinde yirmi yıldan fazla öğretmenlik yaptığını vurgulamıştır.

Yazar, eserin bölümlerini açıkladıktan sonra Türkçeyi öğrenen kişilerin, kitapta verdiği metinler aracılığıyla, kendisini Türkiye’de hissetmesini amaçladığını belirtip teşekkür ifadeleriyle ön söz kısmını bitirmiştir. Ayrıca Hagopian bu kısımda Türk dilini öğrenen öğrenciler için yararlanabilecekleri bazı kaynakları sunmuştur.

A List of Books indispensable to the Student of the Turkish Language.

Redhouse's Turkish-English Lexicon	25/—
W. W. Peet: Bible House, Constantinople.	
Samy B�y's Turkish Dictionary (<i>Qamoussou T�rki</i>)	8,—
Mihri's Larger Turkish Grammar (<i>Moutavvel Sarf</i>)	1/—
Turkish Reader: 1, 2, 3 parts (<i>Tallim Qra'at</i>)	2/—
Turkish Reader: With N�sikh and Riqa (<i>Rehberi Qra'at</i>)	—/8
Turkish Reader: With 6 different characters (<i>Qra'at Hojasi</i>)	— 8
Penmanship Master (<i>Yazi Hojasi</i>)	— 4
Blanks for Penmanship (<i>Rehberi S�bion</i> , by Mihri) 1, 2, 3 parts	— 2

Library T f yy n z, 26 Grand Rue de la Sublime Porte, Constantinople.

Şekil 1. Hagopian’ın Türk Dilini Öğrenenler için Tavsiye Ettiği Kitap Listesi

“*Mutavvel Sarf-ı ‘Osm ni*” Mek tib-i rüşdiye ve id diye  ğrencilerine Osmanlı Türkçesindeki dil bilgisi kurallarını öğretmek amacıyla yazılmış bir ders kitabıdır (Atılgan, 2018:12). Hagopian, Mihran Apikyan (Mihri) tarafından 1889 yılında yazılmış olan bu dil bilgisi kitabını; dil bilgisi konu anlatımı, verilen örnekler, alıştırmalar ve derslerin işlenişi bakımından örnek almış olabilir. Bu yüzden Türkçeyi  ğrenenler için tavsiye etmiş olduğu düşünülmektedir.

Rehouse, 1861’de “A Lexicon, English and Turkish” adlı eserini yayımlamıştır. Bu eser sonraki yıllarda genişletilip tekrar tekrar basılmıştır ve ardından Redhouse’un 1890 tarihli meşhur “A Turkish and English Lexicon” ortaya çıkmıştır. Redhouse bu sözlüğünü maddi kaygılarla misyonerler için de genişletip yayına hazırlamıştır. Bu eser Türkiye’de günümüze kadar çok defa basılmıştır (Karagöl, 2011). Türkolog, mütercim ve meşhur bir sözlük yazarı olan Redhouse’un sözlük çalışmalarının, hem Hagopian hem de o dönemde İngilizlere Türkçe öğretmeyi hedefleyen yazarlar için kılavuz olduğu söylenebilir. Ayrıca Hagopian kitabının sonunda on iki sayfalık İngilizce-Türkçe sözlük vermiştir. Küçük bir sözlük olsa da sözlüğün düzenini, sıralamasını, kelimelerin kökeninin nereden geldiğini, Latin harfleriyle okunuşları vb. özelliklerini verirken Redhouse’un sözlüğünden esinlenmiş olduğu düşünülebilir.

Kamûs-ı Türkî, Sami Bey tarafından 1901 yılında Türkçeden Türkçeye yazılmış ilk sözlük olarak bilinmektedir. Kelimeler ve açıklamalar Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Latin harfli okunuşlarına yer verilmemiştir. Ayrıca Türkçeden Türkçeye yazılmış bir sözlüktür. Bu sebeple anlamak için Arap alfabesine hâkim olmak ve iyi bir Türkçe bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Öğrencinin Arap harfli Osmanlı Türkçesine hâkim olduktan sonra ve ileri düzeyde Türkçe öğrendikten sonra yararlanabileceği düşünülmektedir.

Ön sözün ardından içindikiler kısmı gelmektedir. Eserde; giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm, ekler, resmî bölüm, sözlük ve genel fihrist olmak üzere toplam yedi bölüm bulunmaktadır. Eserin asıl bölümlerini birinci ve ikinci kısımdaki “Türkçe Dil Bilgisi” ve “Türkçedeki Arapça ve Farsça Ögeler” oluşturmaktadır.

Kitabın bölümleri, sıralaması, planı ve ayrıca kitabın bölümleriyle ilgili açıklamalar şu şekildedir:

1. Giriş:

- Alfabe
- Harflerin Telaffuzları
- Diğer İmlâ İşaretleri
- Vurgu

- Ses Uyumu ve Ünlülerin Uyumu
- İmlâ

Kitabın,“Alfabenin Harfleri”, “Harflerin Telaffuzları”, “Diğer İmlâ İşaretleri”, “Vurgu”, “Ünlü Uyumu” ve “İmlâ” bölümleri 26 sayfalık giriş bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölüm dil bilgisi bölümüne hazırlık niteliğindedir.

2. Birinci Kısım:

Türkçe Dil Bilgisi:

- 1. Ders: Belirli ve Belirsiz Tanımlıklar
- 2. Ders: Ek Fiil
- 3. Ders: Ek Fiil (devamı)
- 4. Ders: İsim Çekimi
- 5. Ders: Zamirler (Kişi Zamirleri, İyelik Zamirleri)
- 6. Ders: İsim Tamlaması, (Aile)
- 7. Ders: Sahiplik Fiili (Sahip Olma Fili)- Var-Yok
- 8. Ders: Zamirler (devamı) (-ki zamiri, İşaret Zamiri, Dönüşlülük Zamiri)
- 9. Ders: Sıfatlar (Türemiş Sıfatlar, Türemiş İsimler)
- 10. Ders: Zamirler (devamı) (Soru Zamirleri, Belgisiz Zamirler)
- 11. Ders: Sayı Sıfatları (Sayma Sayıları)
- 12. Ders: Sayı Sıfatları (devamı) (Kesirli Sayılar, Sıra Sayıları, Üleştirme Sayıları)- Osmanlı Türkçesi Takvimi
- 13. Ders: Karşılaştırma Dereceleri
- 14. Ders: Edatlı İsimler

- 15. Ders: Ek Fiil (devamı)
- 16. Ders: Mastar, (Okuma Alıştırması: Kedinin ve Devenin Hikâyesi)
- 17. Ders: Basit ve Türemiş Fiiller (Okutmak, Yazdırmak, İçirmek, Taranmak, Yazılmak, Görüşmek), (Okuma Alıştırması: Türkiye'nin Bölümleri)
- 18. Ders: Bileşik Fiiller (Yeterlik, Tezlik),(Okuma Alıştırması: Şehirler)
- 19. Ders: Türemiş Yapıdaki Fiiller (Sürerlik Fiili)
- 20. Ders: Çekimli Fiiller (Fiil Kipleri ve Emir Kipi), (Okuma Alıştırması: Dinler ve Mezhepler)
- 21. Ders: Şimdiki Zaman, (Okuma Alıştırması: Hayvanların Faydası)
- 22. Ders: Geniş Zaman, (Okuma Alıştırması: Hayvanların Sesleri)
- 23. Ders: Geçmiş Zaman (Belirli Geçmiş Zaman, Belirsiz Geçmiş Zaman)
- 24. Ders: Gelecek Zaman, (Okuma Parçası; Nasreddin'in Bir Nasihatı)
- 25. Ders: İstek Kipi
- 26. Ders: Dilek-Şart Kipi, (Okuma Alıştırması: Nasreddin'in Bir Nasihatı-devamı)
- 27. Ders: Gereklilik Kipi, (Okuma Alıştırması: Öğretmenin Evliliği)
- 28. Ders: Sıfat Fiiller (1.Öznel Kip, Karşılaştırma), (Okuma Alıştırması: İpe Un Sermek)
- 29. Ders: Sıfat Fiiller (Devam),(2. Nesnel Kip, Karşılaştırmalar), (Okuma Alıştırması: Jack'in Evi)
- 30. Ders: Zarf Fiiller (Ulaçlar) Tablo, (Okuma Alıştırması: İnsan ve Hayvan Arasındaki Ayrım)

- 31. Ders: Fiilden Türemiş İsimler ve Sıfatlar (Düzenli Sıfat Fiiller, Düzensiz Sıfat Fiiller, Ölçü Bildiren İsimler, Yer Bildiren İsimler, Araç Bildiren İsimler), (Okuma Alıştırması: Bir Anektot)

- 32. Ders: Edatlar ve Takılar, (Okuma Alıştırması: Köy Odası, a)

- 33. Ders: Zarflar, (Okuma Alıştırması: Köy Odası, b)

- 34. Ders: Bağlaçlar, (Okuma Alıştırması: Köy Odası, c)

- 35. Ders: Ünlem, (Okuma Alıştırması: Köy Odası d, e, f, g)

- 36. Ders: Ekler (Hitap- Selamlama, Tebrik, Hitap Kipi, Onursal Unvanlar, Yansıma Kelimeler, Ezan, Hristiyan Hizmetler)

“Türkçe Dil Bilgisi”nin anlatıldığı birinci bölüm ve “Osmanlı Türkçesindeki Şekliyle Arapça ve Farsça Ögeler”in anlatıldığı ikinci bölümde toplam altmış ders mevcuttur. Bu derslerin yirmi dördü ikinci bölümde ele alınmıştır. İki bölümde çeşitli türlerden toplam kırk bir okuma parçası yer almaktadır. “Türkçe Dil Bilgisi”nin anlatıldığı ilk bölüm, birinci dersle sayfa 27’de başlayıp 241’de otuz beşinci dersle son bulmaktadır. Burada yazarın dil bilgisi konularına detaylı bir şekilde yer vermiş olması dikkat çeken önemli bir husustur. Ardından otuz altıncı ders sayfa 241’den 253’e kadar eklere ayrılmıştır. Eklerde; “Hitap- Selamlama, Tebrik, Hitap Kipi, Onursal Unvanlar, Yansıma Kelimeler, Ezan, Hristiyan Hizmetler”e yer verilerek birinci kısım sona ermiştir.

3. İkinci Kısım

Arapça ve Farsça Ögeler

- Giriş Notları

- 37. Ders: Farsçada Çoğulluk (Okuma Parçası: Kibritçi Kız)

- 38. Ders: Farsçada İsim Tamlaması (Farsça Sayılar), (Okuma Alıştırması: Franklin Prensipleri, a)

- 39. Ders: Farsça Bileşik Fiiller, (Okuma Alıştırması: Franklin Prensipleri, b)

- 40. Farsçada Türemiş İsimler, (Okuma Alıştırması: Eşek ve Tilkinin Hikâyesi)
- 41. Ders: Farsça Fiiller (Nesnel ve Öznel Sıfat Fiiller, İsim Fiiller, Sıfat Fiiller, Farsça Kökler), (Okuma Alıştırması: Yalvarma ve Övgü)
- 42. Ders: Farsçada Edatlar (Harf ve Hareke Düşmesi (İbdal) ve Ünlü Düşmesi (İskân), (Okuma Alıştırması: Avcı)
- 43. Ders: Arapçada İsimlerin Cinsiyeti (Arapçada İsmilerin Sayısı, İkil; Düzenli Eril; Dişil; Çoğul), (Okuma Alıştırması: Bir Şiir)
- 44. Ders: Arapça Nisbe (Soyut İsimler), (Okuma Alıştırması: Kolomb'un Yumurtası, a)
- 45. Ders: Arapçada Mastar (1. Basit Üçlüler, 2. Basit Dörtlüler), (Okuma Alıştırması: İlahi)
- 46. Ders: Basit Üçlülerden Türetilmiş İsimler(Mim'li İsimler, Yer Bildiren İsimler (İsm-i Mekân), Araç Bildiren İsimler (İsm-i Alet), (Okuma Alıştırması: Hayatın İlahisi)
- 47. Ders: Arapçada Sıfat Fiiller (1. Öznel Sıfat Fiiler (Fail), 2. Nesnel Sıfat Fiiller (Mef'ul), 3. Niteleme Sıfatları (Müşebbihe), 4. Sayı ve Kusur Sıfatları, 5. Üstünlük Sıfatı (İsm-i Tafdil), 6. Abartma (Mübalağa), (Okuma Alıştırması: Övgü Ayini)
- 48. Ders: Türemiş Üçlü Mastarlar, (Okuma Alıştırması: Dostluk)
- 49.Ders: Türemiş Üçlü Mastarlar (Devam), Okuma Alıştırması: Gerçek Asalet
- 50. Ders: Türemiş Yapıdaki Fiiller, (Okuma Alıştırması: İdarî Meclisler)
- 51. Ders: Düzensiz Çoğullar, (Okuma Alıştırması: Kolomb'un Yumurtası, b)
- 52. Ders: Sıfat-İsim Uyumu, (Okuma Alıştırması: İcatlar)

- 53. Ders: Arapçada Belirli Tanımlık (Arapçada Edat), (Okuma Alıştırması: Bir Anektot)
- 54. Ders: Arapça ve Farsça Zamirler, (Okuma Alıştırması: Yönetmelik)
- 55. Ders: Arapça ve Farsça Zarflar, (Okuma Alıştırması: Newton)
- 56. Ders: Arapçada Sayılar (1. Sayma Sayıları, 2. Sıra Sayıları, 3. Kesirli Sayılar, Küçültme İsimleri), (Okuma Alıştırması: Vatan)
- 57. Ders: Arapçada Bileşik Kelimeler (1. Arap Sistemi, 2. Fars Sistemi), (Okuma Alıştırması: Devrilme (şiiir))
- 58. Ders: 1. Eş Anlamli Kelimeler (2. Ahenkli Bitişler, 3. Zıt Anlamli Kelimeler), (Okuma Parçası: Terkiib-i Bent)
- 59. Ders: Arap Harflerinde Ses Uyumu Değişimi (1. Harflerin Düşürülmesi, 2. Zayıf Harflerin Değiştirilmesi a. Vav'ın Değiştirilmesi, b. Ye'nin Değiştirilmesi), (Okuma Parçası: İngiltere Kralı'nın Taç Giyme Töreni)
- 60. Ders: Muhtelif Deyimsel İfadeler

“Osmanlı Türkçesindeki Şekliyle Arapça ve Farsça Ögeler” kitabın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Sayfa 254'te “Giriş Notları”yla başlamaktadır. Yazar burada ön sözde ifade ettiği edebî ve idarî dil olarak tanımlamış olduğu Arap ve Fars dillerinin, edebiyatlarının asırlarca Osmanlı Devleti'nde büyük bir etki yarattığını belirtmiştir. Bunun doğal bir etkisi olarak Osmanlıca Türkçesinde birçok Arapça ve Farsça kelime ve ifadenin olduğunu anlatmıştır. Bunları doğru anlayıp kullanabilmek için ise temel düzeyde Arapça ve Farsça dil bilgisinin bilinmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Ardından Türkçedeki Arapça ve Farsça kelimelerin, Türkçenin dil bilgisi yapısına göre çekimlendiğini söylemiştir. Bazı Arapça sözcüklerin Farsça veya Arapça dil bilgisi kurallarına göre çekimlenebileceğini belirtmiştir. Fakat sık kullanılan bazı Türkçe ve Farsça sözcüklerin Arapça dil bilgisi kurallarına göre ele alındığını anlatmıştır. Bunlara ise “galat-ı meşhur” veya “açık hata” dendiğini ifade etmiştir (Hagopian, 1907:254).

Giriş notlarının ardından otuz yedinci dersten altmışıncı derse kadar ikinci bölüm devam etmektedir. Altmışıncı derste “Muhtelif Deyimsel İfadeler”le sayfa 419’da bu bölüm son bulmaktadır. Yazarın Türkçede kullanılan deyimlere müstakil bir yer vermesi dikkati çeken bir husustur.

4. Ekler

Osmanlı Edebiyatı, Osmanlı Sultanları, Arap Takvimi (Hicri Takvim), Mali Osmanlı Takvimi (Rumi Takvim), Çözümleme (Tahlil), (Okuma Alıştırması: Peygamber’in Hutbesi), Türkçede Fiil Çekimleri.

Ekler bölümü sayfa 420-433 arasında yer almaktadır. “Osmanlı Edebiyatı” başlığıyla başlamaktadır. Burada “Osmanlı Edebiyatı”na yönelik dört sayfalık bir açıklama vardır. Yazar, Türk edebiyatını iki kısma ayırmıştır. Birincisi Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan çöküşüne kadar etkisi altında alan “Eski Okul-Fars Okulu” diye adlandırılan Fars Edebiyatı, ikincisi ise özellikle Fransız edebiyatı tesirinde son elli altmış yıldır gelişme gösteren “Avrupa Okulu- Modern Okul”dur. Yazar, yüz yıllardır Fars edebiyatına sıkı sıkıya bağlı olan Türk edebiyatının, son yıllarda Batılılaşma etkisiyle yerini Fransız edebiyatına bırakmaya başladığını ve Osmanlı aydınlarının türbe gibi gördükleri Şiraz’ın yerini Paris’in aldığını belirtmiştir. Hagopian, her iki döneme dair edebî türlerden ve bu dönemlerde eser vermiş yazarlardan bahsetmiştir (Hagopian, 1907:420-423). Yazarın bu kısımda verdiği bilgilerin dönemin özelliklerini yansıtması açısından Türk edebiyatına dair belge niteliğinde olduğu söylenebilir.

Ekler bölümünde “Osmanlı Sultanları” başlığı olup Osman Gazi’den başlayarak II. Abdülhamit’e kadar hanedan ailesine mensup otuz dört padişah hicrî ve miladî takvime göre doğum yılları verilip tanıtılmıştır. Daha sonra “Arap Takvimi (Hicrî Takvim)”, “Mali Osmanlı Takvimi (Rumî Takvim)”, “Çözümleme (Tahlil)”, “(Okuma Alıştırması: Peygamber’in Hutbesi)” ve “Türkçede Fiil Çekimleri” ile bu bölüm sona erdirilmiştir.

Sultans of the House of Osman.			
The dates are those of the Sultan's accession, according to the Moslem and Christian eras.			
		A. H.	A. D.
1. Osman I.	Son of Er-Toghroul	700	1301
2. Orkhan	" " Osman I.	726	1326
3. Mourad I.	" " Orkhan	761	1359
4. Bayazid (Bajazet) I.	" " Mourad I.	791	1389
	Interregnum	804	1402
5. Mèhémméd I.	" " Bayazid I.	816	1413
6. Mourad II.	" " Mèhémméd I.	824	1421
7. Mèhémméd II.	" " Mourad II.	855	1451
8. Bayazid II.	" " Mèhémméd II.	886	1481
9. Sélim I.	" " Bayazid II.	918	1512
		A. H.	A. D.
10. Souléyman I.	Son of Sélim I.	926	1520
11. Sélim II.	" " Souléyman I.	974	1566
12. Mourad III.	" " Sélim II.	982	1574
13. Mèhémméd III.	" " Mourad III.	1003	1595
14. Ahméd I.	" " Mèhémméd III.	1012	1603
15. Moustafa I.	" " "	1026	1617
16. Osman II.	" " Ahméd I.	1027	1618
	(restored)	1031	1622
17. Mourad IV.	" " Ahméd I.	1032	1623
18. Ibrahim	" " "	1049	1640
19. Mèhémméd IV.	" " Ibrahim	1058	1648
20. Souléyman II.	" " "	1099	1687
21. Ahméd II.	" " "	1102	1691
22. Moustafa II.	" " Mèhémméd IV.	1106	1695
23. Ahméd III.	" " "	1115	1703
24. Mahmoud I.	" " Moustafa II.	1143	1730
25. Osman III.	" " "	1168	1754
26. Moustafa III.	" " Ahméd III.	1171	1757
27. Abd-ül-Hamid I.	" " "	1187	1773
28. Sélim III.	" " Moustafa III.	1203	1789
29. Moustafa IV.	" " Abd-ül-Hamid I.	1222	1807
30. Mahmoud II.	" " "	1223	1808
31. Abd-ül-Méjid	" " Mahmoud II.	1255	1839
32. Abd-ül-Aziz	" " "	1277	1861
33. —	—	—	—
34. Abd-ül-Hamid II.	" " Abd-ül-Méjid	1293	1876

Şekil 2. Osmanlı Sultanları Listesi

Bahsedilen bu bölümler dikkate alındığında eserin aynı zamanda edebî, sosyolojik ve tarihî bir kitap niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Yazar, "Tahlil (Çözümleme)" başlığında önce Arapça tahlil yönteminden bahsederek Osmanlı Türkçesindeki tahlil etme yöntemini anlatmıştır (cinsiyetler, sayılar, kipler, zamanlar ve kelimeler, düzenli ve düzensiz fiillerin bölümleri açısından). Ardından "Peygamber'in Veda Hutbesi" isimli okuma parçasını vererek anlatmış olduğu tahlil etme yöntemini özellikle dil bilgisi unsurları açısından metinde detaylı bir şekilde incelemiştir.

5. Resmî Bölüm

İmparatorluk Sarayı (İmparatorluk Majesteleri, Sultan), Bab-ı Ali (Bakanlık Konseyi, Sadrazamlık, Devlet Şurası (Danıştay), Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı), Şeyhülislam, Maliye Bakanlığı, İmparatorluk Darphanesi, İdari Meclis, Gümrük İdaresi, Millî Eğitim Bakanlığı, Adalet ve İbadet Bakanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Ticaret Bakanlığı, Uluslararası Sağlık Koruma Konseyi, Dinî Fonlar Bakanlığı, Posta ve Telgraf İdaresi, Savaş Bakanlığı (Askerî Rütbeler, Silahlar), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Subayları, Tophane (Farklı Türde Gemiler), İller, Diplomatik Terimler, Bayramlar (Müslüman Bayramları, Hristiyan Bayramları, Yahudi Bayramları), Osmanlı İmparatorluğu'nda Madalyalar, Osmanlı İmparatorluğu'nda Rütbeler (Sivil ve Asalat Rütbeleri, Askerî ve Bahri Rütbeler, Dinî Hiyerarşi Rütbeleri), Resmî Unvanlar (Askerî ve Sivil Rütbelerin İşlevleri, Müslüman Din Adamları, Müslüman Olmayan Din Adamları), Ticarî Terimler.

قسم رسمی

The Official Part.

The Imperial Palace مابین همایون حضرت ملوکانه

His Imperial Majesty the Sultan ذات حضرت پادشاهی

تشریفات عمومیہ ناظری	<i>Teshrifati omoumiyé Naziri, The Grand Master of Ceremony.</i>
دارالعمادت الشریفہ اغاسی، قیتر اغاسی	<i>Dar-us-sa'udét úsh-shérifé aghasi, Qizlar aghasi, The Chief of the Eunuchs of the Imp. Palace.</i>
سرقرنای حضرت شہریاری * باش مابینچی	<i>Sér gourénaýi Hazréti Shéh'riyari, Bash Mabéynji, The Chief (Lord High-) Chamberlain.</i>
مابین همایون باش کتابچی	<i>Mabéyni Húmayoun Bash Kitabéti, The Imperial Chancellor.</i>
مابین همایون باش کاتبی	<i>Mabéyni Húmayoun Bash Kiútibi, The First Secretary of the Imp. Palace.</i>
کاتب خصوصی* حضرت شہریاری	<i>Kiútibi Khousousiyi Hazréti Shéh'riyari, The Private Secretary of H. I. M.</i>
دیوان همایون باش ترجمانی	<i>Divani Húmayoun Bash Térjémani, The Premier Dragoman of the Imp. Divan.</i>
دیوان همایون باش مترجمی	<i>Divani Húmayoun Bash Mátérjimi, The Premier Translator of the Imp. Divan.</i>
مابین همایون امامی	<i>Mabéyni Húmayoun Imami, The Chief Almoner (Imam) of the Imp. Palace.</i>
یاور اکرم حضرت پادشاهی	<i>Yavéri Ekréni Hazréti Padishahi, The Aide-de-Camp of H. I. M.</i>
فخری یاوران * یاور فخری	<i>Fakhrí Yavéran, The Honorary aides-de-camp.</i>
یاور * یاوران	<i>Yavér, pl. yavéran, Aide-de-camp, Aides de camp.</i>

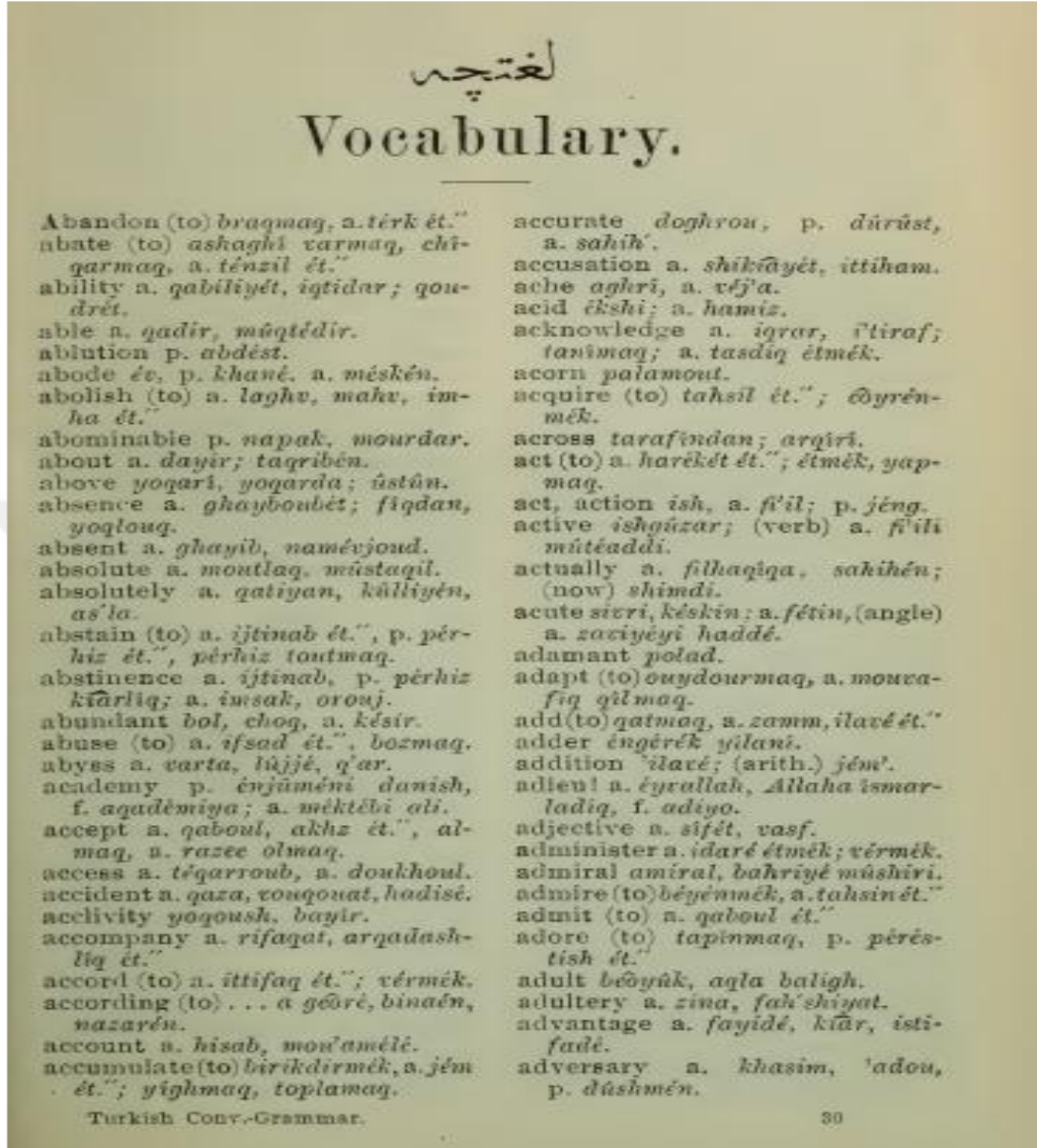
Şekil 3. Resmî Kısım Bölümünün Birinci Sayfası

Resmî Kısım bölümü sayfa 434'ten başlayıp 464'e kadar devam etmektedir. Bu kısımda her bir başlığın altındaki terimler önce Arap harfleriyle gösterilmiş, sonra Latin harfli okunuşu ve İngilizce karşılıkları verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin idari, siyasi, dinî ve ekonomik işleyişi hakkında bilgilerin verilmesi, dönemin özelliklerini de yansıtmaları açısından önemlidir. Yazarın bu bilgilere yer vermesinin hedef kitlenin ihtiyacına yönelik olduğu düşünülebilir.

6. Sözlük (Lügatçe)

Resmî Kısım bölümünün ardından sayfa 465'ten 488'e kadar devam eden on iki sayfadan oluşan İngilizce-Türkçe lügatçeye yer verilmiştir. Sözlük 2.164 kelimedenden oluşmaktadır.

Şekil 4. Sözlük Bölümünün Birinci Sayfası

Kelimeler alfabetik sırayla yazılmış olup kelimenin önce İngilizcesi, sonra Latin harfleriyle Türkçe karşılıkları verilmiştir. Ayrıca kelimelerin yanında, kelime Arapçaysa (a.), Farsçaysa (p.) şeklinde gösterilmiştir. Sözlük incelendiğinde, sözlükte yer alan kelimelerin bilimsel olarak bir amacı olduğunu, belirli seviyelere göre yazılmış olduğunu söylemek zordur.

7. Genel Fihrist

Sözlüğün ardından üç sayfalık "Genel Fihrist" ile kitap sayfa 492'de sonlandırılmıştır.

فہرست عمومی
General-Index.

(The figures refer to the sections.)

- Ablative case 85.
About, how rendered 453.
Above, how rendered 453.
Abstract noun, t. 163, p. 543, a. 581.
Accelerative verbs 286.
Accent of words 49.
Accusative case 83, 106; Ar. acc. used as an adverb 681; indefinite accusative page 40, note.
Active verbs see Transitive verbs.
Address, modes of 494.
Adjectival pronoun 138.
Adjectives: precede the noun 61, 148, 171; derivative 149, p. 524; numeral 192, p. 521, a. 685; regular verbal 486, p. 553, a. 606; irregular verbal 439-97; adjective of quality p. 553, a. 606; adjective of colour and defect 608; agreement of 653.
Adverbial: demonstratives 144; expressions of time 466.
Adverbs: 455-66; distinctive 212, p. 684, a. 681.
Affixes, pronominal possessive 96-105.
Age of a person 196.
Alphabet, letters of the Turkish 1.
Antonyms 669.
Any, how rendered 131.
Aorist tense 326-33.
Armeno-Turkish 5.
Article: definite 59, a. 661, indefinite 60, a. 661.
As — as —, how rendered 179, 229, 479.
As — so —, how rendered 479.
Assimilation of Arab. letters 700.
At, how rendered 453.
Auxiliary verbs 272.
Ayn, the letter 36.
Barbarisms 507, 583, 660.
Because 478, how rendered 427.
Both, how rendered 136, 469.
Broken or irregular Ar. plural 636.
But, how rendered 130.
By, how rendered 232, 453.
Calendar, the Ottoman-Turkish 215, Hejiratic page 424. Financial page 425.
Capital letters 2.
Cardinal numbers 74.
Causal, causative verbs 253; the formula of 262-64. compound 275, derivative 281.
Comparison of adjectives 222-27, p. 559, a. 606; of Eng. and Turk. participles 410, 418, 428.
Compound adj. see Derivative adj. Compound Ar. words 693.
Compound verbs 272-82.
Compound words 308.
Congratulations 486. [431.
Conjugation of Turk. verbs page
Conjunctions 467-79; the number very limited 430; *ki* avoided 392.
Conjunctive tense 335.
Connected letters 24.
Consonants: compound 7.
Construction: of sentences 128 to 129; of participial sentences 410; of nouns with nouns 107-113.
Continuative tenses 300.
Copula (*dir*) 67.
Dakhi 117. *De* 115-16.
Date, how expressed 192.
Dative, Turkish case 82, 237.
Declension of nouns 79, 86 to 90; a. 670.

31**

Şekil 5. Genel Fihristin Birinci Sayfası

İndeks alfabetik sırayla iki sütun halinde verilmiş, sayfa numaralarına göre değil bölüm numaralarına göre düzenlenmiştir. Yazar kitabın içindeki konu, başlık, yer adları vb. kavramlara daha kolay ulaşılmasını amaçlamıştır.

4.2. ESERDE ALFABE ÖĞRETİMİ

Hagopian, “Giriş” bölümüne Osmanlı Alfabeti’nin tanıtılmasıyla başlamaktadır.

مدخل

Introduction.

A. Letters of the Alphabet.

§ 1. The following table shows the shape of the Ottoman-Turkish letters, when they are connected with a preceding or a following letter, or with both, and when isolated:

Names	Isolated	Final	Medial	Initial	Proper sounds	Numerical values	Remarks
élif	ا	ا	ا	ا	—	1	See § 29.
bé	ب	ب	ب	ب	b	2	
pé	پ	پ	پ	پ	p	2	Tur., Pers.
té	ت	ت	ت	ت	t	40	
sé	ث	ث	ث	ث	s	500	Arabic.
jin	ج	ج	ج	ج	j	3	
chim	چ	چ	چ	چ	ch	3	Tur., Pers.
ha	ح	ح	ح	ح	h	8	Arabic.
khā	خ	خ	خ	خ	kh	600	
dal	د	د	د	د	d	4	
zal	ذ	ذ	ذ	ذ	z	700	Arabic.
ré	ر	ر	ر	ر	r	200	
zé	ز	ز	ز	ز	z	7	
zhé	ژ	ژ	ژ	ژ	zh	7	Persian.

Turkish Conv.-Grammar. 1

Names	Isolated	Final	Medial	Initial	Proper sounds	Numerical values	Remarks
sin	س	س	س	س	s	60	
shin	ش	ش	ش	ش	sh	300	
sad	ص	ص	ص	ص	s	90	
dad	ذ	ذ	ذ	ذ	d, z	800	Arabic.
ti	ط	ط	ط	ط	t, d	9	
zi	ظ	ظ	ظ	ظ	z	900	Arabic.
ayn	ع	ع	ع	ع	ء	70	• § 35.
ghayn	غ	غ	غ	غ	gh	1000	
fé	ف	ف	ف	ف	f	80	
qaf	ق	ق	ق	ق	q	100	
kéf	ك	ك	ك	ك	k	20	
géf	گ	گ	گ	گ	g	20	Tur., Pers.
lam	ل	ل	ل	ل	l	30	
mim	م	م	م	م	m	40	
noun	ن	ن	ن	ن	n	50	
vav	و	و	و	و	v	6	
hé	ه	ه	ه	ه	h	5	
yé	ی	ی	ی	ی	y	10	

Şekil 6. Osmanlı Türkçesi Alfabeti

Şekil 1’de görüldüğü üzere yazar sekiz sütunda bilgi vermiştir. Tabloda soldan sağa doğru sırasıyla: Harflerin isimleri, harflerin yalın (orijinal), sonda, ortada ve baştaki şekilleri, harflerin okunuşu, sayısal değerleri yani ebced değerleri verilmiştir. Açıklamalarda harflerin karşısında verilen ifadeler hangi harfin sadece Arapçada, sadece Farsçada ve Türkçede kullanıldığını belirtmektedir. Hagopian alfabe hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Osmanlı Türkçesi Alfabeti, 28 Arap harfi ve Arap Alfabeti’nde bulunmayıp Farslardan alınmış olan (گ, پ, چ, ژ) harfleriyle beraber 32 harften oluşmaktadır.

4.2.1. Çeviri Yazı (Transkripsiyon)

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük’e göre çeviri yazının tanımı şöyledir: “*Bir yazıyı bütün ses inceliklerini belirterek başka bir alfabeye çevirme yolu, yazı çevirimi, transkripsiyon*”.

Türkçenin tarihî dönemlerinde Latince, Fransızca, İtalyanca, İngilizce gibi dillerde verilen eserlerde Latin, Grek, Kiril temelli alfabelerle yazılmış metinlere çeviriyazılı metinler denmektedir. Osmanlı Devleti Dönemi'nde kullanılan Türkçenin kaydedildiği Arap kökenli Türk Alfabeti Türkçedeki harfleri, özellikle de ünlülerigöstermekte yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı bu dönemdeki yazarlar eserlerini Latin alfabesi ile yazıya geçirmişlerdir. Çeviriyazılı metinlerin transkripsiyon sistemi ilkbakışta anlaşılmasız görünür. Bu metinlerdeki Türkçe örnekleri anlayabilmek için metnin yazıldığı dilin imlâ-telaffuz sistemini bilmek gerekir (Kartalhoğlu, 2010a:88).

Hagopian (1907:3), bir dilin seslerini başka bir dilin sesleri ile ifade etmenin, her zaman zor olduğunu, bunun Osmanlı Türkçesi için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Türkçesi İngilizceden farklı bir dil ailesine mensuptur ve sahip olduğu sesler İngiliz kulağına tamamen yabancıdır. Yazar, Türkiye nüfusunun büyük bir bölümünün, özellikle Hristiyanların, yazılarında Osmanlı harflerini tamamen kullanmadığını ve Ermenilerin, Rumların, Osmanlıca harfleri kendi harfleri ile bağdaştırdığını anlatmıştır. Türkiye'de yaşayan birçok İngiliz ve Amerikalı halkın Türkçeye, İngilizce ve Ermenice harfleri kullanarak başlamayı daha kolay bulduğunu, telaffuzda ve dilin öğelerinde ustalaştıktan sonra dili Arap harfleri ile öğrenmeye dönüş yaptıklarını ifade etmiştir.

Hagopian (1907:3), kitabında, Osmanlı Türkçesindeki sesleri çıkarabilmek için eserde bazı İngilizce ünlü ve ünsüz harflerde değişiklik yaptığını dile getirmiştir. Aynı zamanda İngilizcede ses karşılığı olmayan bazı harfleri Fransızcadaki ve Almancadaki harfler yardımıyla açıklamıştır. Uyarlanan bu yöntem ile öğrenmenin daha kolay olacağını belirtmiştir. Yazar bu anlamda gerek doğru seslendirmeyi gerek telaffuzu göstermede kullandığı yöntemi izah ederek o dönemde, kendi telaffuz yöntemini ortaya koyduğu ve uyguladığı söylenebilir.

Hagopian kitabın daha başındayken ilerleyen bölümlerde sorun olmaması için seslerin pekişmesi, telaffuzun tam olarak ve doğru bir şekilde yapılmasının önemini vurgulamıştır. Yazarın eserini yazdığı dönemde, kendine has olarak uyguladığı telaffuz yöntemiyle, telaffuz öğretimine çok önem verdiği ve bu konuda öğrenciyi en baştan uyardığı görülmektedir.

Geçmişten günümüze dil öğretiminde telaffuzun yeri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Hagopian'ın eserinde olduğu gibi hedef dile ilişkin aksan ve doğru telaffuzu geliştirmek amacına yönelik önerilere dil öğretim kitaplarının başında yer verilmiştir. Ancak Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinin güncellenen 2018 baskısında telaffuzla ilgili anlayışın değiştiği görülmektedir. Çerçeve metinde telaffuzla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir:

“Dil öğretiminde idealize edilmiş bir ana dili konuşmacının fonolojik kontrolü geleneksel hedef olarak görülmüştür; aksan zayıf fonolojik kontrolün bir işareti olarak görülmektedir. Anlaşılabilirlik yerine aksan ve doğruluğa odaklanmak, telaffuz öğretiminin gelişimine zarar vermiştir. Aksanın varlığını göz ardı eden idealleştirilmiş modeller bağlam, sosyo-dilbilimsel özellikler ve öğrencilerin ihtiyaçları için dikkate alınmaz.”

Hagopian'ın eseri incelendiğinde, geleneksel bir hedef olarak düzgün aksan ve doğruluğa odaklı bir telaffuz öğretimi uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Benzer şekilde Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde de 2013 yılına kadar olan dil öğretiminde doğru telaffuz ve kusursuz aksana önem verilmiştir. Ses bilgisinin genişletildiği Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinin 2018 baskısında bu durum değişmiştir. Doğru telaffuzun ve aksana odaklanmanın konuşmada akıcılığa ve anlaşılabilirliğe engel olduğu görüşü savunulmuştur.

Tablo 1.Eserde Osmanlıca Harflerin İngilizceye Uyarlanmış Telaffuzları

Ünsüz Harfler		Harflerin telaffuzu
ب	be	b
پ	pe	p
ت	te	t
ث	se	s
ج	cim	j
چ	çim	ch
ح	ha	h
خ	hı	kh
د	dal	d
ذ	zel	z
ر	re	r
ز	ze	z
ژ	je	zh
س	sin	s
ش	şin	sh
ص	sad	s
ض	dad	d, z
ط	tı	t
ظ	zı	z
ع	ayın	'
غ	gayın	gh
ف	fe	f
ق	kaf	q
ك	kef	k
گ	gef	g,ñ
ل	lam	l
م	mim	m
ن	nun	n
و	vav	v
ه	he	h

ی | ye | y

Ünlü Harfler		Harflerin Telaffuzu
آ، ا، ه	A, a	a a~
ه، ا	E, e	è
ای	I, ı	î
ای	İ, i	i
او	O, o	o
او	Ö, ö	eo
او	U, u	ou
او	Ü, ü	û

Yazar Osmanlı Alfabeti'ndeki tüm harfleri, telaffuzlarını ve bir kelimedede nasıl telaffuz edileceğini tek tek açıklamıştır. “ا، ی، ه، و” haricinde, Şekil 1'de Osmanlı Türkçesi Alfabeti'nde gösterilen tüm Osmanlı harfleri, ünsüz harf olarak kabul edilmektedir. Bu harfler genellikle ünlü harf olarak kullanılmaktadır.

Hagopian'ın kitabında yer verdiği şekilden hareketle, burada Osmanlı Alfabeti'ndeki ünsüz harflere yer verilip bu harflerin fonetik değeri üzerinde durulmuştur:

“ب (be)”, İngilizcedeki ‘b’ değerine sahiptir. Telaffuzu İngilizcedeki *bed* (kötü) ve *birader* (kardeş) gibidir.

“پ (pe)”, İngilizcedeki ‘p’ gibidir. Telaffuzu *peder* (baba) gibidir.

“ت (te)”, Almanca ‘t’ gibidir. Telaffuzu, *Tatar* (bir Tatar) gibidir.

“ث (se)”, sadece Arapça kelimelerde bulunur ve ‘s’ olarak telaffuz edilir. Örn.: *sabit*, *emsal* gibi.

“ج (cim)”, ‘j’ şeklinde telaffuz edilir. Örn.: *jan* (*can*) gibi.

“چ (çim)”, İngilizcedeki ‘ch’ değerine sahiptir. Telaffuzu İngilizcedeki *church* (kilise), *cham* (*çam*) gibidir.

“ح (ha)”, İngilizcedeki ‘h’ sesidir. *Horse* (at) gibi sert bir biçimde gırtlaktan telaffuz edilmektedir. En çok Arapça kelimelerde kullanılmaktadır. Telaffuzu *haji* (hacı) gibidir.

“خ (hı)”, İngilizcede bu sesin karşılığı yoktur. Bu harfin transkripsiyonu ‘kh’ olarak yapılmıştır. Ancak ‘h’ olarak telaffuz edildiği birçok kelime vardır. Örn.: *hoja* (hoca), *hane* (ev) gibi.

“د (dal)”, Almandaki ‘d’dir. Telaffuzu *derd* (dert) gibidir.

“ذ (zel)”, Arapça kelimelerde tek başına bulunur, değeri ‘z’dir. Telaffuzu *zer’re* (zerre) gibidir.

“ر (re)”, tüm durumlarda ‘r’ olarak *rain* (yağmur)’da olduğu gibi belirgin bir biçimde söylenmektedir. Her zaman telaffuz edilmeli ve vurgulanmalıdır. Asla *part-pa’t* kelimelerinin telaffuzunda olduğu gibi düşürülmemeli ve yutulmamalıdır.) İkinci olarak “pot pat; for far; cur car” kelimelerinin telaffuzunda olduğu gibi aynı hecede sesli harf değeri asla bozulmamalıdır, her zaman saf hâli korunmalıdır. Örn: *qor* (kor), *qîr* (kır), *zar* gibi; *qo* (ko), *qi* (ki), *za* gibi değil.

“ز (ze)”, İngilizcedeki ‘z’dir. Örn: *gez*’de olduğu gibi telaffuz edilir.

“ژ (je)”, sadece Farsça ve Fransızca kelimelerde bulunmaktadır. Transkripsiyonu ‘zh’ olarak yapılır. Genellikle ‘j’ olarak telaffuz edilir. Örn: *Jenger* (pas), *jîva* (civa), *jandarma*, *muzhde* (müjde), *azh’der* (ejderha), *zhour’nal* (journal) gibidir.

“س (sin), yumuşak s’dir ve Osmanlıca tüm kelimelerde her zaman ince (yumuşak) bir sesli harf tarafından takip edilir. rn: *seoz* (söz) gibidir.

“ش (şin)”, İngilizce transkripsiyonu ‘sh’olarak yapılmıştır.‘ř’ olarak telaffuz edilir. rn: *ish* (iş) gibi.

“ص (sad), sert bir ‘s’dir. rn: *sagh* (sağ), *sol* gibi sert bir s’yi belirtir.

“ض (dad)”, sadece Arapça kelimelerde kullanılır. Genellikle sert ‘z’ olarak telaffuz edilmektedir. Ancak bazen sert bir ‘d’ olarak telaffuz edilir. *razee* (içerik), *zaptiye qadi* (kadı), *khidir Elyas* (Hıdır İlyas) *St. Elias* gibi.

“ط (tı)” ‘t’ olarak telaffuz edilmektedir. *Top* gibi.

“ظ (zı)”, sadece Arapça kelimelerde, çok sert bir ‘z’olarak kullanılır. rn. : *zalim* gibi.

“ع (ayın)”, bu harfin Avrupa dillerinde bir karşılığı yoktur. Sadece Arapça kelimeleri simgelemektedir. Fonetik değeri Arapçadır. ‘ ‘ şeklinde gösterilmektedir. Sert ve gırtlaktan çıkmaktadır. Halk ise bu harfi ‘elif’ gibi telaffuz etmektedir ve bunun bir sakıncası yoktur. rn: *ma’lm*, ‘a’lem gibi.

“غ (gayın)”, ‘gh’ transkripsiyon edilmektedir. ‘ğ’ olarak telaffuzu vardır. *bagh*(bağ), *oghlan* (oğlan) gibi. Bazı kelimelerde de ‘v’olarak telaffuz edilmektedir. *Ovlaq- oghlaq* (oğlak), *qova-qogha* (kova), *sovouq-soghouq* (soğuk)gibi.

“ف (fe)”, tüm durumlarda İngilizce ‘f’ gibidir. rn: *fena*.

“ق (kaf)”, bu harfin transkripsiyonu ‘q’ olarak yapılmaktadır. Telaffuzu ‘k’ ile olarak yapılır ve sert bir şekilde söylenir. rn: *qış* (kış), *qahve* (kahve), *qan* (kan). Ancak transkripsiyonu ‘k’ olan yumuşak olarak söylenen kef ile arasında ciddi bir ayırım söz konusudur.

“ك (kef)”,sadece ince heceler ve kelimeler için uygundur.

Türkçede dört farklı sesi temsil etmektedir:

1. *kefi Arabi* olarak adlandırılır ve ‘k’ olarak telaffuz edilir. rn.:*keor* (kr), *kitab* (kitap), *kl* (kül) gibi.

2. *kefi Farisî* olarak adlandırılır ve sert ‘g’ olarak telaffuz edilir. Örn.: *geor* (gör), *geol* (göl), *gel*.

3. *saghir (sağır) kef* olarak adlandırılır ve ‘ring’, ‘sing’ vb. kelimelerin söylenişinde olduğu gibi ‘ng’ olarak telaffuz edilir. Bu, genizden bir ‘n’ sesidir ve ‘ñ’ ile temsil edilir. Türkçe kelimelerde asla ilk hecede bulunmaz. Örn.: *deñiz yalñız, seniñ*

4. Dördüncüsü ‘yaf’ olarak adlandırılır ve İngilizce’deki ‘y’ ünsüzü gibi telaffuz edilir. Sadece Türkçe kelimelerde bulunur. Örneğin; *deyil* (değil), *eyri* (eğri), *bey*.

“ل (lam)”, tüm durumlarda, İngilizce ‘l’ gibidir.

“م (mim)”, İngilizce ‘m’ dir. Örn.: *mal* gibi.

“ن (nun)”, İngilizce ‘n’ gibidir; *nan* (ekmek) gibi.

“و (vav)”, ünsüz vav; fonetik değeri ‘v’ dir. Örn.: *ev* (ev), *var* (var) gibi.

“ه (he)”, ünsüz he; *horse* (at) kelimesindeki ‘h’ gibi gırtlaktan ve sert bir sese sahiptir. *Hüner*, *qahve* (kahve).

“ی (ye)”, ünsüz ye; kelimenin başında, ortasında veya sonunda olabilir. Fonetik değeri ‘y’ dir. Örn: *yel* (yel), *seyr* (seyir), *mey* (mey) gibi.

“ء (hemze)”, kelimelerin başındaki ‘elif’, ‘hemze’ veya ‘hemze elif’ adı verilen bir ünsüzdür. Çünkü ‘elif’ in üzerinde genellikle yazılmayan bir *hemze* işareti vardır. Hemze kelimelerin ortasında veya sonunda bulunduğu anda vurgulu bir şekilde, hece başında ise ‘y’ olarak telaffuz edilir. Hemzenin Türkçede ses değeri yoktur.

Burada Osmanlı Türkçesi Alfabesi’ndeki ünlü harflere ve bu harflerin fonetik değerlerine yer verilmiştir:

Elif ‘a’ veya ‘e’ sesini vermektedir. Türkçe kelimelerde ünlü harf olarak ‘a’ yerine kullanılır. Arapça ve Farsça kelimelerde uzatma olarak ‘â’ okunmaktadır.

Vav, Osmanlı Türkçesinde dört çeşit vav vardır:

1. Ünsüz vav; fonetik değeri ‘v’dir. Örn.: *ev* (ev), *var* (var) gibi.
2. Sadece Türkçe ve yabancı kelimelerde kullanılır. Örn.: *Yol* (yol), *Londra* (Londra).
3. Sadece Arapça ve Farsça kelimelerde bulunur. Örn.:*Doost* (dost),*memnoon* (memnun).
4. Sessiz vav; hı ve elif harfleri arasında olduğu zaman telaffuz edilmez. Sadece bazı Farsça kelimelerde bulunur. Örn: *khaje* (hoca) *khanende* (hanende).

Ye'nin üç sesi vardır:

1. Ünsüz ye, kelimenin başında, ortasında veya sonunda yer almaktadır. *yel* (yel), *seyr* (seyir), *mey* (mey).
2. Ünlü ye, sadece Türkçe ve yabancı kelimelerde kullanılır. Örn. :*qish* (kış).
3. Uzatılmış ye, sadece Arapça ve Farsça kelimelerde kullanılarak esreyi uzatır. Örn.:*peer* (pîr), *valee* (valî).

He'nin üç ses değeri vardır:

1. Ünsüz he; horse (at) kelimesindeki ‘h’ gibi gırtlaktan ve sert bir sesesahiptir.Örn.: *hüner*, *qahve* (kahve).
2. Ünlü he, kelimelerin ortasında veya sonunda olduğunda yazıda asla bir sonraki harfe bağlanmaz.
3. İkame he,‘t’ nin yerine kullanılır. Sadece Arapça kelimelerin sonunda bulunur.

“a” harfi ‘fate’, ‘mortal ve ‘all’ kelimelerindeki gibi telaffuz edilmemeli; ‘far’, ‘art’ ve ‘father’ kelimelerindeki ‘a’ gibi telaffuz edilmelidir.

“e” her zaman ‘met’ ve ‘send’ kelimelerindeki ‘e’ gibidir. Transkripsiyonu ‘è’şeklindedir. ‘Were’, ‘verb’ ve ‘came’ kelimelerindeki ‘e’ gibi telaffuz etmemeye özen gösterilmelidir.

“**i**”, ‘seldom’ daki ‘o’ veya ‘ein hearen’ daki ‘ı’ gibi telaffuz edilmelidir. ‘ı’ şeklinde transkripsiyon edilmiştir

“**i**”, klasik ‘i’dir, ‘pin’ veya ‘ship’ kelimelerindeki gibi telaffuz edilmektedir; asla ‘I’ gibi veya ‘tire’deki ‘i’ gibi telaffuz edilmez.

“**o**”, ‘oat’ ve ‘prose’da olduğu gibi uzun telaffuz edilmemelidir; ‘no’ daki gibi hızlı telaffuz edilmelidir.

“**ö**”‘eo’ olarak transkripsiyon edilmiştir. İngilizcede bir karşılığı yoktur; Fransızcadaki ‘feu’ veya ‘coeur’ gibi telaffuz edilir.

“**ü**”, ‘pure’, ‘turn’ ve ‘rule’deki ‘u’ gibi değildir. ‘û’ olarak transkripsiyon edilmiştir. Fransızcadaki ‘tu’ ve ‘sur’ gibi telaffuz edilir.

“**u**”‘ou’ olarak transkripsiyon edilmiştir. Her zaman ‘youth’, ‘bouquet’ ve ‘foot’ da olduğu gibi telaffuz edilir; ‘pour’, ‘couple’ ve ‘about’ daki gibi telaffuz edilmez.

Hagopian ünlü ve ünsüz harfleri verip onların İngilizceye uygun olarak çeviri yazılı (transkripsiyonlu) hâllerini göstermiştir. Ardından bu harflerin telaffuzlarını, ağızdan nasıl çıkması veya çıkmaması gerektiğini Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca kelimeler üzerinden örneklendirerek anlatmıştır. Harflerin veya kelimelerin yazılışıyla okunuşu arasındaki farka dikkat çekmiştir. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (2018)’e göre, ana dilinden bir sözcüğü öğrendiği dilin telaffuzuna uydurarak kullanır ve anlaşılıp anlaşılmadığını sorabilir. Yazar ana dilinden bir kelimeyi, öğrettiği dilin söyleyişine uydurarak telaffuz çalışması yapmıştır. Hagopian öğretmen olarak görev yaptığından telaffuz çalışması için uygulama alanı bulup bunu değerlendirme imkânına sahip olduğu söylenebilir.

Ayrıca “İmlâ” kısmında Osmanlı Türkçesinde imlâsı aynı olan ancak telaffuzu ve anlamları farklı olan bazı kelimeler üzerinde durulmuştur:

on(ten); *un* (flour); *ün*(fame)

şeker (sugar); *şükr* (thanks)

gö z(eye); *güz* (autumn); *köz* (an amber)

gel (come); *kil* (scald-head); *gül* (rose); *kül* (all)

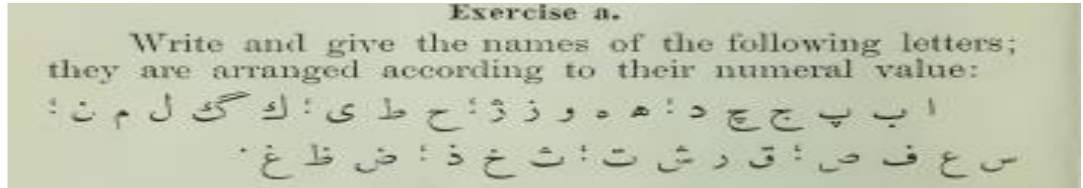
ölü (dead); *ulu* (big)

4.2.2. Harf Yöntemi

Harf yöntemi, alfabedeki harflerin sırasıyla okunuşları ve yazılışlarını öğretme esasına dayanır. Alfabe yöntemi de denilmektedir. Harf yöntemi esasına göre kaleme alınan eserlerin aynı zamanda ortak özellikleri harflerin birleşme biçimlerini hareke-i resmîye (üstün, esre, ötre, cezm) ile öğretmeleridir. Bu eserlerin içinde yer yer hareke-i harfiye ile harfleri öğreten eserler mevcuttur. Kendisinden sonra gelen harflerle birleşmeyen harflerle (huruf-ı munfasıla) alfabe öğretimine başlayan eserlerde öncelik hareke-i harfiyeye verilmektedir (Şahbaz, 2005).

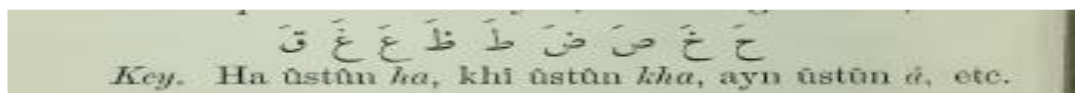
Hagopian, ilk okuma ve yazma öğretiminde kullanılan bu yöntemden İngilizlere Türkçeyi öğretirken yararlanmıştı. Harf yöntemi okullarda uygulanan bir yöntemdir. Yazar öğretmen olduğu için, öğrencilere öğretme kaygısı güdülmesi ihtimaliyle eserinde bu yöntemi kullanmış olabilir. Ayrıca yazar burada ana dilden faydalanarak ikinci dil öğretimi yapmıştır.

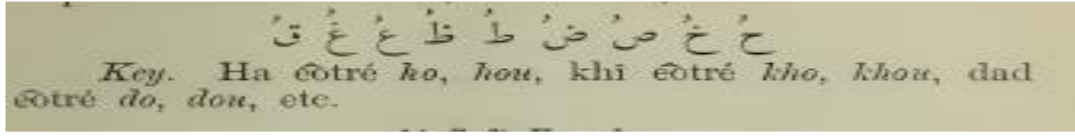
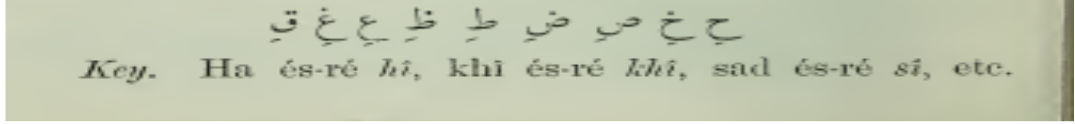
Alfabeyi sırasıyla verdikten sonra alıştırmaya başlamıştır. Harflerin sayısal değerlerine göre düzenlenen harflerin isimlerinin yazılmasını istemiştir.

Şekil 7. Harf Yöntemi Alıştırması-1

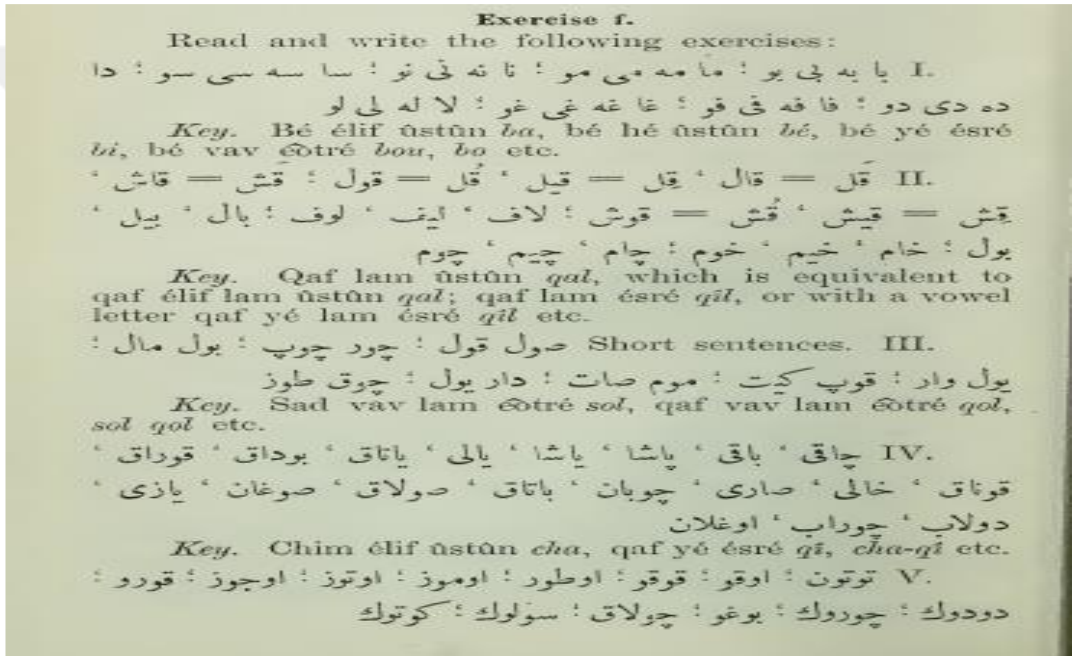
Yazar “Diğer İmlâ İşaretleri” kısmında beş çeşit imlâ işareti olduğunu anlatır. Ünlü işaretleri (üstün, esre, ötre), cezm, med, şedde ve nunlama. Bunlar harflerin altına veya üstüne konurlar. Üstün, esre ve ötrein ses değerlerini gösterdikten sonra örnekler verir.

Şekil 8. Harf Yöntemi Alıştırması-2

Harfler burada direkt harekelerin isimleriyle verilmemiştir. “Ha-üstün-ha, hı-üstün-hı, sad-esre-si, dad-ötre-do” şeklinde harfler teker teker verilip ardından ünsüz harfle ünlü harf çatılarak okunmuştur.

Şekil 9. Harf Yöntemi Alıştırması-3

I. “Ba, be, bi, bo; ma, me, mi, mö, na, ne, ni, nö vb.” Kitapta bu kısımda verilen ilk alıştırma incelendiğinde aynı ünsüzlere ünlü harfler getirilerek bu harflerin farklı okunuşları yapılmıştır. Burada manası olmayan hece tekrarlarının yapıldığı görülmektedir.

II. “Kal, kıl, kul, kaş, kış, kuş” hecelerine gelen ünlülerin hem üstün, esre, ötreli hem de ünlü okunabilen (elif, vav, he, ye) şekillerini verip bunların aynı ses değerine sahip olduğunu göstermiştir. Burada kelime tekrarı yapıldığından bahsedilebilir. Sonrasında “..., ham, hım, hom, çam, çim, çöm” gibi anlamsız hece tekrarları devam etmektedir. İlk alıştırmada hecenin iki harfli, burada ise üç harfli olduğu görülmektedir.

III. “Sol kol; yol var; mum sat; dar yol; çok toz vb.” gibi kısa cümlelere yer verilmiştir.

IV. “Çakı, bakı, paşa, yaşa, yalı, yatak, budak, kurak, konak, halı, sarı, vb.” gibi iki heceli ve anlamlı kelimeler verilmiştir.

V. “Tütün, oku, oku, koku, otur, omuz, otuz, ucuz, kuru, düdük, vb.” gibi iki heceli ve anlamlı kelimelere yer verilmiştir.

IV- V. alıştırmalarda yer alan kelimelerde “elif, dal, zel, re, ze, vav” gibi kendisinden sonra gelen harfle birleşmeyen harflerden örnekler gösterilmiştir.

Yazar önce alfabenin harflerini ve hangi sesleri anlattığını tanıtmıştır. Bütün harfler tanıtıldıktan sonra hece tekrarları ile harflerin seslerinin pekiştirilmesi planlanmaktadır. Ardından anlamlı iki heceli kelimelere yer verilmiştir. Kitabın ilerleyen kısımlarında üç, dört, beş ve daha fazla heceli kelimeler verilerek sözcük öğretimi yapılmaktadır. Sözcük öğretiminden sonra, bu sözcükler önce kısa cümlelerde kullanılmıştır. Sonra daha uzun cümlelere yer verilmiştir. Yazar bu sayede Türk dilini öğrenen hedef kitlenin öğrenilen sözcükleri cümle içinde kullanmasını sağlayarak sözcük öğretiminin pekişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda okulda öğretmenlik yapan Hagopian bu alıştırmaları uygulama alanına sahiptir.

Polat, Köse, Dursun ve Peçenek (2018:149), Yetişkinler I. Kademe Okuma Yazma Öğretimi ve Temel Eğitim Programı (2018)’nda *Ses Esaslı Okuma Yazma Öğretimi* yöntemiyle bireşimsel bir yaklaşım izlenmekte olduğunu belirtmektedir. Bireşimsel yaklaşımda, parçaları tutarlı bir bütünde birleştirme yoluyla okuma yazma öğretimi yapıldığını, okuma yazma öğretimine ses ve yazı birimlerle başlandığını, seslerden seslemlere, sözcüklere, tümcelere ve metinlere ulaşıldığını ifade etmektedir.

Yukarıdaki alıştırmalarda görüldüğü üzere yüz yıldan daha fazla süre önce yazılmış bir kitapta uygulanan yöntem günümüzde örnek alınmaktadır.

4.3. ESERDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Hagopian eserin giriş kısmında “Alfabe”, “Harflerin Telaffuzları”, “Diğer İmlâ İşaretleri”, “Vurgu”, “Ses Uyumu ve Ünlülerin Uyumu” ve “İmlâ” konularını

anlatarak dil bilgisi öğretimine hazırlık yapmıştır. Ardından “Türkçe Dil Bilgisi” “Osmanlı Türkçesindeki şekliyle Arapça ve Farsça Ögeler” olarak dil bilgisi konuları iki temel kısımda incelenmiştir. Bu iki kısımda toplam altmış ders mevcut olup her bir derste bir dil bilgisi konusu anlatılmıştır. Dil bilgisi konuları kolaydan zora doğru anlatılmıştır. “Türkçe Dil Bilgisi” olan birinci kısımda anlatılan konular; isim, sıfat, zamir, edat, fiilimsi, bağlaç, zarf, zamanlar, ek fiil, fiil, ünlemdir. Konularla alakalı tanımlamalar ve kurallar öncelikle İngilizce açıklamalarıyla ayrıntılı bir şekilde verilmiş; sonra örneklere geçilmiştir. Öğrencinin öğrenilen konuyu pekiştirmesi için anlatılan her konudan sonra çeşitli kelime, alıştırma (talim), çeviri ve konuşma (mükâleme) örnekleriyle bir ders bitirilerek diğerine başlanmıştır. Çeviri ve karşılıklı konuşmalarda bazen hedef dilden anadile, bazen de anadilden hedef dile yapılan alıştırmalar vardır. Hagopian’ın ön sözünde belirttiği gibi etkileşimli dil olarak incelediği birinci bölümde, öğrenci ile öğretmen arasında karşılıklı bir iletişim ve etki söz konusudur. Öğretmen yapmış olduğu birtakım alıştırmalarla öğrenciyi aktif kılmaktadır. Aynı zamanda ilk bölüm tamamlandığında, Türk diline karşı olan ön yargıların yersiz olduğunu ve dilin düşünüldüğünden daha basit olduğunu ifade etmiştir.

- Eserde “Dil Bilgisi” öğretimi ile ilgili konu anlatımına yönelik örnekler:

Hagopian’ın dil bilgisi öğretimini nasıl yaptığı, kitaptan alınan birkaç kesitle açıklanacaktır:

Kitapta üçüncü ders “Ek Eylem” konusunun devamına ayrılmıştır.

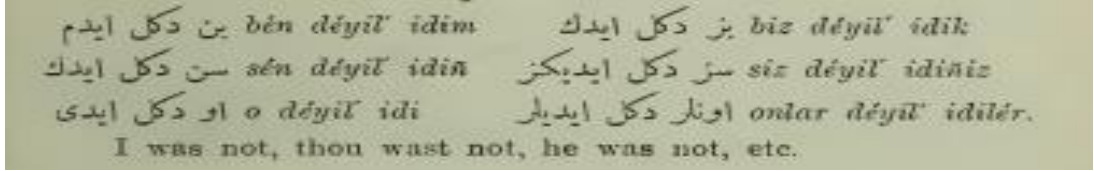
Ek Eylem (The substantive Verb) (Devamı)

Ekeylemin geçmiş zamanı (Past Tense) aşağıdaki gibidir:

بن ایدم <i>bén' idim</i> I was	بیز ایدک <i>biz' idik</i> we were
سن ایدک <i>sén' idiñ</i> thou wast	سز ایدیکز <i>sis' idiñis</i> you were
او ایدی <i>o' idi</i> he was	اونلر ایدیلر <i>onlar' idiler</i> they were.

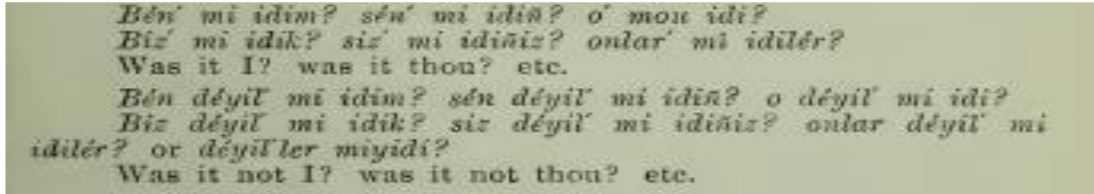
Şekil 10. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Şahıs Çekimi

Olumsuz Geçmiş Zaman (The Negative Past Tense)

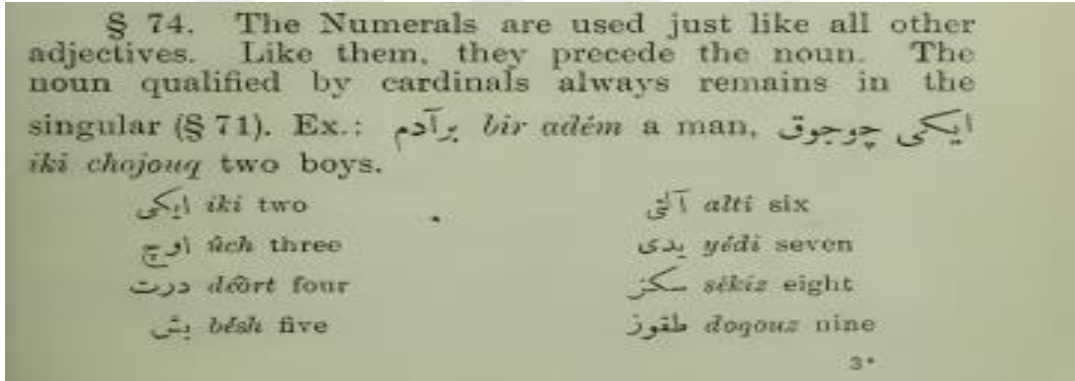
Şekil 11. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Olumsuz Şahıs Çekimi

Geçmiş Zaman Soru Biçimleri

Şekil 12. Ek Eylem Görülen Geçmiş Zaman Olumlu- Olumsuz Şahıs Soru Çekimi

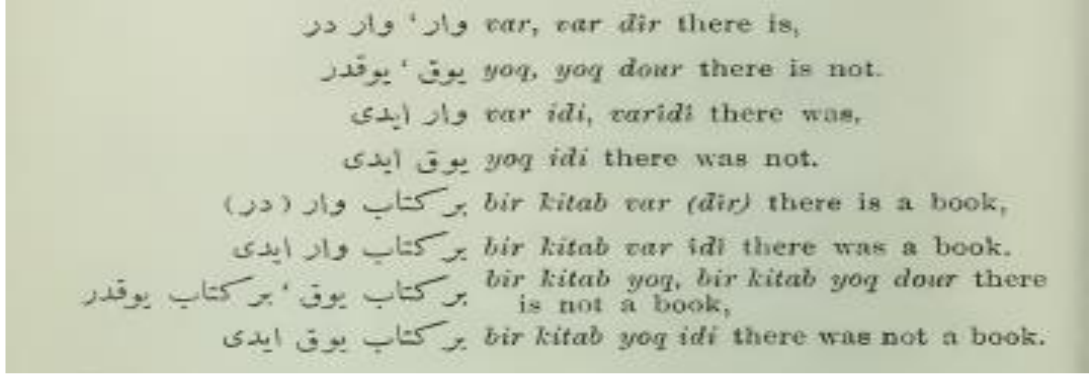
Sayılar, diğer sıfatlarla tamamen aynı şekilde kullanılır. Diğerleri gibi, adın önüne gelirler. Sayı tarafından nitelenen ad, her zaman tekil kalır. Örn.; *bir adem/a man, iki chojouq/iki çocuk/two boys.*

Şekil 13. Sayılar

İngilizce 'half' (yarım) kelimesi, iki şekilde ifade edilir: *Yarım* ve *bouchouq* (buçuk). Yarım, bir sıfat gibi addan önce kullanılır: *Yarım gün/half a day, yarım sa'at/half an hour, yarım elma/half an apple.* Bouchouq (Buçuk), her zaman bir sayı ile birlikte kullanılır. Örneğin; *iki bouchouq/iki buçuk/ two and a half, üç bouchouq sa'at/three hours and a half, altı bouchouq gün/ six days and a half.*

İngilizceki 'there is, there are' vb. ifadeleri, Türkçe'de var 'there is, exists' (vardır, var olur) şeklinde, olumsuzu ise yoq (yok) 'there is not' olarak ifade edilir (s. 35-36).

Şekil 14. Varlık- Yokluk Kavramı

Hagopian konu anlatımını İngilizce yapmaktadır. Yani konu ve kurallar ana dilde anlatılmaktadır. Örnekler verilirken görüldüğü üzere önce “Arap Harfli Osmanlı Türkçesi” sonra Latin harfleriyle telaffuzu ve İngilizcesi verilmiştir. Bu şekilde öğrenciler kitabı daha iyi anlayacaktır. Eserde hem hedef dil olan Türkçe hem de ana dil olan İngilizce birlikte kullanılmıştır.

- Eserde “Dil Bilgisi” öğretimi ile ilgili verilen alıştırmalar:

Yazar, yirmi sekizinci derste “Sıfat-Fiiler” konusunu anlatmıştır. Ardından “Tatbikat: Karşılaştırma-Comparison” başlığıyla anlatılan konunun pekişmesi için alıştırmalar yapmıştır. Örnekleri vermeden önce şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

“Türkçede cümle kuruluşu İngilizcenin tam tersidir. İngilizcede cümle özne ile başlar, ardından ilgi tümcesi (the Relative Clause) gelir ve üçüncü olarak fiil gelir. Ya da fiil, özne ve ilgi tümcesi sıralaması şeklindedir. Ancak Türkçe’de sıralama her zaman aynıdır: Önce ilgi tümcesi, sonra özne ve üçüncü olarak fiil gelir (s.189).”

Açıklamasından sonra on bir tane İngilizce-Türkçe örnek verip bunları kendi içinde, cümle kuruluşları bakımından mukayese etmiştir.

	antecedent	relative clause	verb
1.	The man who came now is blind.		
	relative clause	antecedent	verb
	<i>Şimdi gelen adam kördür.</i>		
	verb	antec.	relative clause
2.	These are the boys who did not learn their lessons.		
	relative clause	ant.	verb
	<i>Derslerini öğrenmeyen çocuklar bunlardır.</i>		
3.	There is nobody (who does not love you).		
	<i>(Sizi sevmedik) kimsé yoğ'dur.</i>		
4.	(Those who have gone to and come) from India.		
	<i>Hindistana (gitmiş ve gelmiş olanlar).</i>		
5.	I saw the man (whose house is big).		
	<i>(Evi büyük olan) ademi gördüm.</i>		
6.	A woman (whose eyes are blind).		
	<i>(Gözleri kör olan) bir qarı.</i>		
7.	A horse (that runs fast).		
	<i>(Chapouq ségirdir) bir at.</i>		
8.	A man (who is not fit for anything).		
	<i>(Bir işe yaramaz) bir adém.</i>		
9.	A letter (the address of which is not written).		
	<i>(üstü yazılmamış [or yazılmadıq]) bir méktoub.</i>		
10.	There was a man there (whose hand was withered).		
	<i>Orada (eli gouroumouş olan) bir adém var idi.</i>		
11.	The merchant (who has to come [or will come] to-morrow).		
	<i>(yarın geléjék [or geléjék olan]) tûj'jar.</i>		

Şekil 15. Sıfat-Fiiller İle İlgili Alıştırmalar

1. The man who came now is blind.

The man = Özne, who came now = İlgi Tümcəsi, is blind = Fiil.

Şimdi gelen adam kördür.

Şimdi gelen = İlgi Tümcəsi, adam = Özne, kördür = Fiil.

2. These are the boys who did not learn their lessons.

These are = Fiil, the boys = Özne, who did not learn their lessons = İlgi Tümcəsi

Derslerini öğrenmeyen çocuklar bunlardır.

Derslerini öğrenmeyen = İlgi Tümcəsi, çocuklar = Özne, bunlardır = Fiil (s. 189).

Osmanlı Devleti'nde Arap ve Fars etkisi gerek dilde gerekse edebiyatta asırlar boyu etkisini sürdürmüştür. Sonuç olarak Osmanlı Türkçesinde birçok Arapça ve Farsça kelime yer almaktadır. İyi bir Türkçe bilgisi için az da olsa Arapça ve Farsça dil bilgisine hâkim olmak gerekmektedir (Hagopian, 1907:III). Yazar bu sebeple

ikinci bölümü “Osmanlı Türkçesindeki Şekliyle Arapça ve Farsça Ögeler” başlığıyla, Arapça ve Farsçayı Türkçenin dil bilgisi yapısına uyarlayarak ele almıştır. Kitaptan alınan bir örnekle bu durum daha iyi anlaşılacaktır:

- Osmanlı Türkçesindeki Şekliyle Arapça ve Farsça Ögeler kısmında, fiiller konusu anlatıldıktan sonra yapılan bir alıştırmaya örneği:

Hagopian “Aşağıdaki kelimeleri birbirine bağlayınız ve anlamlarını veriniz” yönergesinden sonra şu alıştırmayı vermiştir:

تعليم ۹۳ Exercise 93.

Connect the following words with each other and give the meanings:

535. 1. (a. نام *nam* name + hold.) 2. (a. حکم *hüküm* authority + hold.) 3. (a. خزینه *khaziné* treasure + hold.) 4. (a. مقاس *maqas* a tailor's scissors + hold.) 5. (a. ضرر *zarar* injury + seen.) 6. (a. جهان *jihan* world + seen.) 7. (a. حریق *hariq* fire + struck, suffered.) 8. (t. بك *bék* prince + born.) 9. (a. شاء *shâ* + born.) 10. (t. لنگر *lengér* anchor + throw.) 11. (t. نا *na* un- + know.) 12. (a. خير *khayr* good + wish.) 13. (a. بد *béd* evil + wish.) 14. (a. چوال *chouval* sack + sew.) 15. (a. سخن *súkhén* word + speak.) 16. (a. صلح *soukh* + nourish.) 17. (a. نعل *na'l* horse-shoe + tie.) 18. (a. مصلحت *maslahat* state affair + pass, do.) 19. (t. ایش *aiş* work + pass, do.) 20. (f. موسیقی *mousiqi* music + engaged in.) 21. (a. خنک *khúnk* happiness, prosperity + bring [*khúnkiâr* p. 240].)

550. Translate the following Participles into Persian. Increase, augmentation; giving, present; a wishing, a desire; caressing, petting; praising; an act of opening, cheerfulness.

Şekil 16. Farsça Fiiller İle İlgili Alıştırmalar

İlk kelimesi Farsça ikinci kelimesi İngilizce olarak verilen iki kelimenin bağlanması ve anlamının Türkçe olarak yazılması istenmiştir. Bu şekilde dilimize geçmiş olan Farsça kelimeyle Türkçe bir kelime birleştirilerek anlamlı yeni bir kelime elde edilmektedir.

4.4. ESERİN DİL ÖĞRETİMİ İLKELERİ, YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

4.4.1. Genel Öğretim İlkeleri - Dil Öğretimi İlkeleri

Dil öğretiminde ilkeler; öğretim/öğrenim sürecinin unsurlarıyla ilgili ortaya konulmuş, süreç boyunca uyulması hâlinde belirlenen amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak nitelikteki fikirlere (Durmuş, 2013:24).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde belirlenen genel öğretim ilkeleri ve dil öğretim ilkelerinden bazıları incelediğimiz eserde de tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

4.4.1.1. Öğrenciye Görelik/Hedef Kitleye Görelik

Arslan (2017:250-255), “Hedef Kitleye Görelik İlkesi”ni;

- Hedef Kitlenin Dil Öğrenme Amacı (Eğitim, Ticaret, Turizm, İş İmkânı, Akrabalık Bağları, Tarihî ve Dini Bağlar, Evlilik, Bireysel İlgi ve İhtiyaçlar, Diplomatik ve Diğer Nedenler),

- Hedef Kitlenin Dili ve Milliyeti,

- Hedef Kitlenin Bireysel Farklılıkları gibi özellikleri açısından incelemiştir.

Türkçe öğretimine başlamadan önce öğrencilerin hangi amaçla Türkçe öğrenmek istediklerini belirleyerek bu amaç doğrultusunda dil öğretimi yapmak etkili bir dil öğretimi için gereklidir (Arslan, 2017:250). Yazar, kitabın ön sözünde hitap etmiş olduğu hedef kitleyi belirtip eserin Türkiye’de görev yapan veya ikamet eden İngilizlere, İngilizce konuşan yabancılara ve öğrencilere yönelik olduğunu ifade etmiştir. Eser bu yönüyle “Hedef Kitlenin Dil Öğrenme Amacı” ile örtüşmektedir. Hagopian (1907) yine kitabının başında İngilizce yazılmış birçok kitabın bulunduğunu fakat bu kitapların öğrencileri dile tamamen vâkıf hâle getirecek yeterliğe sahip olmadığını söylemiştir. Kendi kitabının Türk dilinin teorik ve pratik

unsurlarını bir arada verdiği için dili öğrenmek isteyenlerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verdiğini belirtmiştir.

Arslan (2017:254), Türkçe öğrenmek isteyenleri iki dilliler, Türk soylular ve yabancılar olarak gruplandırmıştır. Yüz yıldan daha önce yazılmış bu eser incelendiğinde İngilizlere veya İngilizce konuşan yabancılarla hitap ettiğinden “Hedef Kitlenin Dili ve Milliyeti” özelliğiyle uyuşmaktadır.

Yazarın dersleri bir sıra hâlinde vermesi, bir konu bittikten sonra çeşitli alıştırmalar yaparak diğerine geçmesi, derslerde kullandığı yöntem ve teknikler, kısacası derslerin bir plan dâhilinde olması; Hagopian’ın uzun bir süre Rum ve Ermeni asıllı öğrencilerin ağırlıklı bulunduğu bir okulda öğretmenlik yapmasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.4.1.2. Öğrenciyi Aktif Kılma İlkesi

Hagopian uzun bir süre Türkçe öğretmek amacıyla Rum ve Ermeni asıllı öğrencilerin ağırlıklı bulunduğu okulda görev yapmıştır. Yazar, bu kitabı yazarken aynı zamanda okuldaki görevine devam etmektedir.

İnsan duyduklarının büyük bir bölümünü unuttur. Okuduklarının bir kısmını hatırlar ama yaptıklarını çok büyük bir oranda hatırlar. Sınıf içi uygulamaların tamamının öğrenciye dönük vedolayısıyla öğrenciyi her an aktif durumda tutacak biçimde olması gerekmektedir. Çünkü eğitimde dikkat süresinin 20 dakikayı geçmediği göz önünde bulundurulursa bu kısa süre içinde öğrenciyi sıkmadan ona bir şeyler kazandırmak ancak onun katılımı ile mümkün olabilir (Barın, 2004:23).

Kitapta incelendiği üzere derslerin işlenişi gerek içerik gerek biçim bakımından sınıf içindeki ortama uygun bir şekilde ele alınmıştır. Hagopian her ders bitiminde anlatılan konuların pekişmesi için öğrencilere bol bol alıştırma, çeviri, konuşma çalışmaları yaptırarak derste öğrenciye söz hakkı vermiştir. Yazarın uygulamaya dayalı bir öğretimi amaçlandığı anlaşılmaktadır. Öğrenciyi derste etkin kılmaya çalışmıştır. Ayrıca öğrencilere, “Aşağıdaki alıştırmaları okuyunuz ve yazınız (s. 7)”, “Aşağıdaki kelimeleri düzeltiniz (s.46)”, “Aşağıdaki kelimeleri çekimleyiniz, Türkçe karakterlerle yazınız ve aynı zamanda telaffuzlarını İngilizce karakterler ile anlamlarını beraber yazınız (s. 45)” gibi talimatlar vererek derste öğrenciye aktif rol vermiştir.

4.4.1.3. Kullanılan Dilin Öğretilmesi İlkesi

Hagopian, öğretmiş olduğu gerek kelimeleri, söz kalıplarını gerekse cümleleri ve metinleri, öğrencilerin yalnızca sınıf ortamında değil, günlük hayatta da kolaylıkla kullanıp iletişim kurabileceği şekilde sunmuştur.

Türkçe öğretilirken yaşayan Türkçenin öğretilmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde öğrenciler içine girdikleri Türk toplumunda öğrendikleri Türkçe ile iletişim kurmakta zorlanacaklardır. Bu da Türkçeyi öğretme hedefinden uzak bir tutumdur. Sınıf içi konuşmalarda yapaylıktan uzak durulmalıdır. Öğretim elemanı kendi kullandığı cümlelerin yanında toplumun değişik kesimlerinde kullanılan standart Türkçeyi öğretmek zorundadır (Barın, 2004:24).

Bu duruma örnek olarak “Aile” konusu şu şekilde bir tabloyla verilmiştir (s.58-59):

Tablo 2. Eserde Aile Fertlerinin VeriliŖi

ana-baba (aile) - parents (a.) valideyn	baldız -wife's sister (karının kız kardeŖi)
baba- (p.)peder - father	elti- husband's brother's wife (kocanın erkek kardeŖinin karısı)
ana- (a.) valide - mother anne - mamma	görümce-husband's sister (kocanın kız kardeŖi)
büyük baba, dede - grandfather	dünür-relative(by intermarriage) (akraba- evlilik ile)
nene- ebe- büyükana - grandmother	yeyen, yeğen - a nephew; niece
torun - grandchild	(p.) amcazade, halazade, dayızade - cousin (kuzen)
kardaŖ, karındaŖ- (p.)birader- brother	bacanak- brother in law (wife's sister's husband) kayınbirader (karının kız kardeŖinin kocası)
kız kardaŖ- (p.) hemŖire-sister	koca - husband
oğul - son oğlan- boy çocuk- child	abla - elder sister çeçe - eldest sister
kız - girl, daughter (a.) kerime - daughter	(a. p.) hizmetkâr, (a. t.) hizmetçi-servant
karı- wife, woman	hanım - lady, miss, mrs.
(a.) emmi, amca - uncle (babanın erkek kardeŖi) teyze- hala ----- aunt (annenin kız kardeŖi)	sayı - number
(a.) eme - aunt (babanın kız kardeŖi)	obir (öbür), olbir- the other
dayı- uncle (annenin erkek kardeŖi)	(a.) halayık, (a.) cariye- maid servant
Kayın, kayın birader - brother in-law	efendi - gentleman, sir
kayın-ata - father in-law kayın- ana - mother in- law	misafir - guest
gelin- the bride; the daughter-in-law güveyi- the bride-groom damat - the son-in-law	kafes - cage
eniŖte- sister's husband (kız kardeŖin kocası)	

Aile ve akrabalık bağları isimlerinin günümüzdeki kitaplardayer alan hâline göre daha kapsamlı olduğu görölmektedir. Tabloda göröldüğü üzere ailenin fertlerinin isimleri sadece kitaptaki resmî hâlleriyle değil, halk arasındaki kullanım

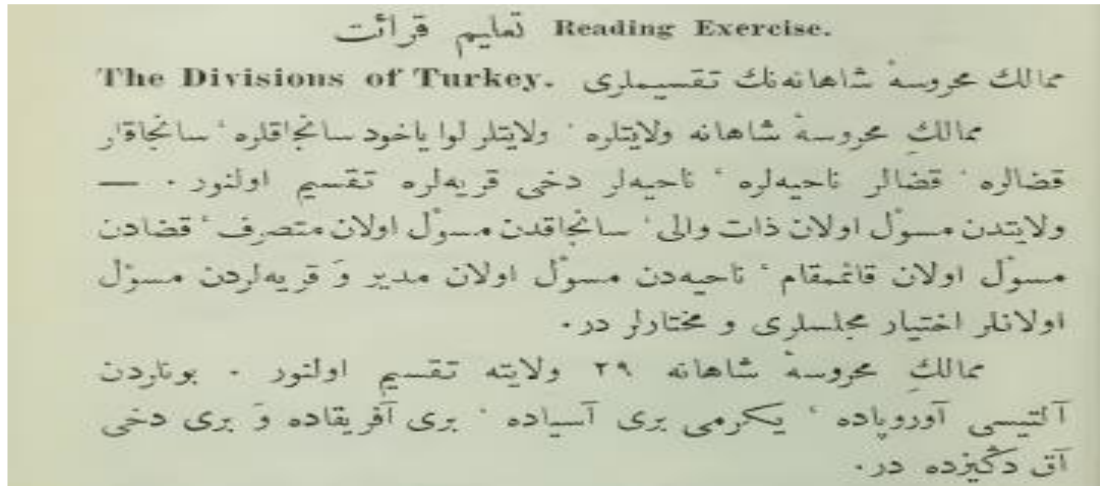
şekilleriyle de verilmiştir. Ayrıca hangi kelimenin Arapçadan hangisinin Farsçadan geldiğini göstermek için kelimelerin yanına a. ve p. harfleri konmuştur.

Şekil 17. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği - 1

Şekil 18. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği - 2

Şekil 19. Eserde Günlük Dil Kullanım Örneği - 3

Şekil 17 ve 18'de Hagopian, günlük hayatta kullanılan cümlelerden ve diyaloglardan örnekler vermiştir. Yazar, ön sözünde eserindeki alıştırmaları, metinleri ülkeyi tanıtacak şekilde vermeyi amaçladığını belirtmiştir. Şekil 19'daki "Türkiye'nin Bölümleri" isimleri okuma parçasında vermiş olduğu bilgilerle öğrencilerin yaşadıkları topluma aşina olmasını amaçlamıştır.

4.4.1.4. Dil Öğretiminin Planlanması İlkesi

Derslerde uygulanacak etkinlikler, sınıfın seviyesine uygun olmalı, hangi tema ve konuların hangi dil bilgisi ve kurallarının öğretileceği plan dâhilinde belirlenmelidir (Arslan, 2017:272).

Barın (2004:22), yabancı bir dil öğretilirken hangi hedef kitleye ne kadar süre içerisinde vehangi ihtiyaca dayalı olarak öğretimin yapılması gerektiği önceden planlanmalıdır.

Kitabın içeriğinden alınan örneklerden anlaşılacağı üzere yazar eserinde planlı bir öğretim metodu izlemiştir.

Kitapta ders işleniş örneği:

First Part.
Turkish Grammar.
درس ۱ Lesson 1.
The Definite and Indefinite Articles.

§ 59. There is no Definite Article in Turkish; all nouns, when used alone in a sentence, are usually considered as definite. Ex.: بابا *baba* the father, *ana* the mother, *qardash* the brother.

§ 60. The Indefinite Article is *bir* a, an. Ex.: *bir at* a horse, *bir köpek* a dog, *bir kız* a girl, *bir adam* a man.

§ 61. The Adjective always precedes the noun. Ex.: *güzel kız* beautiful, *iyi adam* good, *kötü adam* bad, *güzel kız* the beautiful girl, *iyi adam* the good man, *bir kötü çojouq* a bad boy.

§ 62. As in English, there is no unnatural distinction of Gender in Turkish, that is to say: the names of males are masculine; those of females feminine, and those of inanimate objects, neuter. Thus: *baba* is masculine, *ana* feminine, *qız* feminine, *oglan* 'the boy' masculine, *deniz* the sea, *şehir* the city, *köy* 'the village', are neuter.

§ 63. The Personal Pronouns are: *ben* I, *sen* thou, *o* he, she, it. *biz* we, *siz* you, *onlar* they.

§ 64. The Demonstrative Pronouns are: *bu* *hou* this, *şu* *shou* that (near by), *o* that (distant).

§ 65. The Present Tense of the Turkish Substantive Verb is the following:

Affirmative Present

<i>ben</i> 'im I am	<i>biz</i> 'iz we are
<i>sen</i> 'sin thou art	<i>siz</i> 'siziz you are
<i>o</i> 'dour he is.	<i>onlar</i> 'dırlar they are.

Interrogative Affirmative Present.

ben 'miyim? Am I? (*§ 53*).
sen 'mişin? « *sen* 'mişin?
o 'mudur? « *o* 'mudur?
biz 'miyiz? « *biz* 'miyiz?
siz 'mişiniz? « *siz* 'mişiniz?
onlar 'mıdır? « *onlar* 'mıdır?
Am I? art thou? is he? etc.

§ 66. As will be seen, the question is expressed by adding *mi*, *mou* after the word emphasized by the question (*§ 49 IV*). Ex.:

ben 'miyim? Am I? (*§ 53*).
gül beyaz 'mıdır? Is the rose white?
bou bir gül 'müdür? Is this a rose?
gül bou 'mudur? Is this the rose?

§ 67. The third person *o* is the Copula; its pronunciation, like that of *mi*, is governed by the preceding vowel, and is: *dir*, *dür*, *dour*, *dür*, as the case may be (*§ 52*).

العتبار Loughettler, Words.

<i>ev</i> and	<i>ev</i> the house
<i>evet</i> yes	<i>ev</i> the ox

قوش qoush the bird	آق aq white
a. قلم qalém the pen	قرا qara black
a. هوا hava air, weather	قرمزی qirmizi red
قیز قارداش qiz qarlash a sister	a. فقیر faqir poor
بۈيۈك b6-y6ik great	زنگين zéngin rich
كۈچۈك k6-ch6ik little	گنج génj young
طاغ (داغ) dagh mountain	صیجاق síjqaq warm, hot
اوزاق ouzaq far	صغۇق so-vouq cold (§ 58)
ياقین yaqin near	p. دره d6r6 valley.

Note 1. These words, as well as those contained in the preceding rules, must be thoroughly committed to memory, before doing the exercise and translation.

Note 2. Those words without any mark are Turkish in origin, those with an a Arabic, those with a p Persian, and those with an f foreign in origin.

Taleem, Exercise 1.

۱. بر چوچوق . چوچوق . ۲. بر قوش . قوش . ۳. او كوز . براو كوز .
۴. شوره . برده . ۵. بر ياقين كرى . ياقين بر كرى . ۶. يوكسك
بر طاغ . بر يوكسك طاغ . ۷. اوزاق شهر . شهر اوزاقدر . او شهر اوزاق
ميدر ؟ ۸. بو بويوك طاغ . بو طاغ بويوك ميدر ؟ طاغ بويوك ميدر ؟
بويوك طاغ . ۹. او چوچوق . چوچوق اودر . او بو چوچوق . او چوچوق
ايو بر چوچوقدر . ۱۰. بو آت . بر آت . آت . اي آت . بو بر آت در .
بر اي آت . آت اي در . ۱۱. اوزاق بر شهر . بر ياقين شهر . شهر ياقين
ميدر ؟ شهر اوزاقدر . ۱۲. هوا اي در . هوا صيچاق ميدر ؟ هوا
صغوقدر . ۱۳. قرداش و قيز قرداش زنگين درلر . قرداش قيز
قرداش بابا و آنا اودرلر . ۱۴. سين بويوك سين كوجوك سين ؟
۱۵. قره قوش (eagle) . قره طاغ (Montenegro) . قره دكيز (Black
Sea) . آت دكيز (Mediterranean) . آت بابا (vulture) . آت طاغ .

Observe that a parenthesis (. . .) encloses a word to be

Tercüme, Translation 2.

1. The horse. A horse. A good horse. The good horse. A horse and an ox. 2. A house. A large house. The large house. The house is large. 3. A man. The man. A white man. The white man. 4. The Black Sea. The Black Mountain. The White Sea. The White Mountain. 5. A white rose. The white rose. The red rose. 6. A bad boy. This is a bad boy. This is the bad boy. 7. The house is near. The city is far. 8. A horse, a bird and an ox. The good horse and the big ox. 9. This bird is white. Is this bird white? It is black. 10. The brother is young. He is a good man. 11. The eagle is a large bird. That bird is a beautiful eagle. 12. The Mediterranean is a great sea.

Correct the following sentences.

۱. بن ايم كوجوك . ۲. سين سن گنج . ۳. اونلر درلر زنگين .
۴. بابا درلر ايو . ۵. آت دركوتو . ۶. او شهر در اوزاق . ۷. شهر اوزاق
در ؟ ۸. در هوا صيچاق ؟ ۹. اوت او در . ۱۰. قوش بويوك در ؟

Makalémé, Conversation.

سؤال Sival, Question	جواب Jevab, Answer
Sén zéngin'mi sin?	Ev'vét, zéngin'im.
Qarlash faqir'mi dir?	Ev'vét, faqir'dir.
Ogh'lan é-yi'mi dir?	Ev'vét, oghlan é-yi'dir.
Sén é-yi'mi sin, k6ut6'm6 s6n?	B6n é-yi'ym (§ 58).
Qiz qarlash é-yi'mi?	Ev'vét, qiz qarlash é-yi'bir qizdir.
Bou dagh y6k6k'mi?	Ev'vét, y6k6k'dir.
Onlar génj'mi dir?	Ev'vét, génj'dirlér.
Siz faqir mi s6iz?	Biz zéngin iz.
Aq-D6nüz b6y6k'm6?	Qara-D6nüz' k6ch6k'dir.
Aq baba b6y6k bir qoush'mou dour?	Ev'vét, b6y6k bir qoush'dour.

translated, or an annotation, whereas brackets [. . .] signify "leave out".

¹ In such answers the predicate cannot be omitted. It must be evc6t, síjqaq'dir.

Şekil 20. Kitapta Ders İşleniş Örneği

Daha önce de belirtildiği gibi birinci ve ikinci kısımda her bir ders konusu toplam altmış derste ele alınmıştır. Yazarın kitabın genelindeki ders işleyiş tarzı incelendiğinde şöyle bir sıralama yapmış olduğu görülmektedir:

1. Dil bilgisi konuları kurallarıyla anlatılmış,
2. Anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmiş,
3. “Lügatler” başlığıyla o derse ait kelimeler verilmiş,
4. “Tâlim (Alıştırımlar)”,
5. “Tercüme (Çeviri)”,
6. “Mükâleme (Karşılıklı Konuşma),

7. Düzeltme (bazen) gibi verilen başlıklarla öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmesi için çeşitli okuma, yazma, konuşma çalışmaları yapıp ders bitirilmiştir. Ardından diğer derse geçilmiştir.

4.4.1.5. Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi İlkesi

Eserin ön sözünde belirtildiği üzere; kitapta yer alan metinlerin, alıştırmaların sayesinde öğrencinin kendisini Türkiye’de hissetmesi, coğrafyaya, tarihe, görgü kurallarına ve ülkenin gelenek göreneklerine şahit olması hedeflenmiştir. Kültür deyince buna sadece dildeki atasözü, deyim, söz kalıpları değil aynı zamanda o ülkenin yaşayan dilini, günlük hayattaki tavrını, olaylara karşı tutumunu da dâhil etmek gerekmektedir. Türkçede çok fazla atasözü, deyim, söz kalıbı, mecazlı söyleyiş mevcuttur. Bunlar kültürün birer ögesidir. Türk dilini öğrenen kişi dilin içinde bulunduğu kültürünü de öğrenecektir. Bu bağlamda, tarihî değerler, sanat eserleri, mimarî eserler, geleneksel sanatlar, edebiyat vb. unsurların yanında günlük hayatımızın her anında yer alan selamlaşma, saygı kuralları, hitap, telefon konuşmaları, arkadaşlık ilişkileri, kıyafetler, yiyecekler, içecekler vb. birçok öge kültürümüzü yansıtan durumlardır (Arslan, 2017:277).

İletişimde yer alan her sözcüğün ardındabir kabuller dünyası yer almaktadır. Bu kabuller, kelimenin ait olduğu toplumun kültürünün bir parçasıdır. Toplumun yaşantısından kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir. Yabancılara öncelikle insanlığın genel değerleri, ortak yönleri üzerinde Türkçe öğretmeye başlamak gerekir (Barın, 2004:25).

İletişim ve sosyal etkileşim ağı kurmak için sadece hedef dili bilmek yeterli olmaz. Aynı zamanda o dile ait kültürel dokuları da tanımak gereklidir (Gültekin, 2016:405).

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (2013), çok dilli ve çok kültürlü bir öğretim yöntemini konu almıştır. Ayrıca çok dillilik ile kültürlerarası anlaşmayı kuvvetlendirmede önemli bir rol üstlenmiştir. Kültürlerarasılık, kültürel etkileşim gibi kavramlar 70’li yıllardan sonra özellikle Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (2013:13)’nde, çok dilli ve çok kültürlü Avrupa’nın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Avrupalıların dilsel ve kültürel sınırları aşarak

birbirleriyle bildirişim kurabilmelerinin artırılmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bu ifadelerin henüz kullanılmadığı veya kavramsallaştırılmadığı o dönemde, yazar eserinde bu kavramlara yer vermiştir.

Eserde ders içinde, alıştırılmalarda, okuma metinlerinde birçok deyim, atasözü, mecazlı söz kalıpları yer almaktadır. Örneğin sayı sıfatlarının anlatıldığı on ikinci derste aylar tablosu verilmiştir (s. 97). Altıncı derste isim tamlamalarının anlatıldığı kısımda aile ile ilgili kelimelere yer verilmiş, akrabalık bağları ile ilgili isimler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır (s.59). Yirmi dördüncü derste gelecek zaman anlatımından sonra “Nasrettin’in Bir Nasihati” okuma parçasına yer verilmiştir (s. 170). Ayrıca yine Nasrettin Hoca’nın “İpe Un Sermek” isimli fıkrasına yer verilmiştir. Kültürel miras ve zenginliğimizin unsuru olan Nasrettin Hoca fıkralarının, 1907’de yazılmış olan bir kitaptayer alması eserin kapsamlı olduğunu göstermektedir. Dünyada geniş bir coğrafyada yaygınlık gösteren Nasrettin Hoca fıkraları, kültürlerarası etkileşimin açık ifadesidir. Ayrıca yüzyıllar süresince nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar taşınmıştır.

Eserde, “Türkiye’nin Bölümleri”, “Şehirler”, “Köy Odası” gibi metinlerde Türkiye ve şehirleri hakkında bilgilere, Türklerin günlük yaşamına, yaşam tarzlarına, ülkenin gelenek ve göreneklerine yer verilmektedir. “Dinler ve Mezhepler” metninde Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik gibi dinler ve onların mezhepleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Görüldüğü üzere yazar sadece Türk kültüründen değil, diğer dinler ve onların yaşayışından, kültürlerinden bu metinlerde bahsetmiştir. Kültürel zenginliğin önemli taşıyıcısı konumunda olan bu metinler/fıkralar dil öğretimi ve öğrenimini kolaylaştırıcı unsurlar taşımaktadır (Gültekin, 2016:406). 1907’de yazılmış olan bir eserde dil ile birlikte kültüre yer verilmesi bu ilkenin alt yapısını oluşturan kitaplardan olduğu söylenebilir.

درس ٦٠ Lesson 60.

Miscellaneous Idiomatic Phrases.

*Eldén gélénî yap.
Shimdi gélir.
İki gündé bir.
Bén olmasam boghoulojaq idi.*

*Az qaldî béni bir gëzdén
édi-yoroudou.
O qadarî é vèrir.
Baña él vérméz.
Baña él étdi.
Oña gëz étdi.
Aqlî bashîna gëldi.
Bashî dara gëldiyî yibi. }
Bashî tasha gëtir gëlméz. }
Onou bir shéy yériné qomaz.*

*Pék chapouq alintiyor.
Yüzünü asmish.
Aqlina gëldi.
Aqlina braq.
Dédiklérimi fikrîndé tout.
Dépétaqla gëtdi.
Eodânî palladi.
Ustânû bashîni déyishdir.
Sëdzünû achmaq.
Né qadar vaqit sürér?
Bou hich bir shéy yaramaz.
Gëzdén géchir.
Elimé béoylé bir kitab géch-
diyî yoghoudou.
Yéméyé gëtir amma saqla-
maya gëlméz.
Dërisi girmiziya chalar.
Sijimi iki qatla.
Evléri iki qat dir.*

Bir dil baghâ vérmishlér.

Do as much as you can.
He will be here presently.
Once in two days.
But for my help he would
have been drowned.
He came very near causing
me the loss of an eye.
That was sufficient.
I cannot afford it.
He beckoned me.
He winked at him.
He came to his senses.
When he got into trouble.
He regards that as of no
account.
He is easily touched.
He is out of humour.
It occurred to me.
Remind him of it.
Remember what I say.
It went down head foremost.
It alarms me excessively.
Change your clothes.
To commence conversation.
How long will it take?
This is good for nothing.
Cast your eye over it.
Such a book I had never
seen.
It is good to eat, but will
not do to keep.
Its skin is reddish.
Double the string.
Their house is two stories
high.
They had given a token.

*Kütaba bir qab géchir.
Ordan oraya, ordan oraya
né olajaq béoylé?
Qoulaq asma.
Tushî yériné godou.*

*Top atdi.
Sëdytéméyëaghzîm varmayor. }
Dilim üsté varmayor. }
Eli ouzoun (éyri) dour.
Sén né isën, bëndé o youm.*

Adam var adam da var.

Bizi alt üst étdi.

*Baña yazîq dir?
Baña yazîq déyil mi?
Sësiñî kés!
Eli uchtaq bir adém dir.
Béni dé mi bashdan chigara-
jaqsîn?
Evimi bargimî bashîmayiqdi.*

*Gëz éldi. Nazara gëldi. }
Gëz déydi. Nazar déydi. }
Dagh dash adam késilmish.
Bashîni yédi.*

*Ishimudén gâjâmdén oldoun.
Aqlîni bashîna toplâ.
Janîni mi chiqiyoroudou?*

*Dili ouzoun dour.
Né oldou isé oldou.
Hich sorma!*

Put a cover on the book.
Why move it about from
place to place?
Don't care.
He has hit the nail on the
head.
He has become bankrupt.
I cannot bear to speak (on
so painful a subject).
He is thievish.
I have equal claims with
you.
There are more sorts of
men than one.
He has put us all to con-
fusion.
I am to be pitied.
Am I not to be pitied?
Be quiet!
He is a liberal man.
Will you lead me also
astray?
He has lost me all my pro-
perty.
He has been affected by an
evil eye. He is bewitched.
The hill is full of people.
He was the cause of his
death.
I was hindered in my work.
Come to your senses.
Were you dying, that you
were in such a hurry?
He talks much.
Forget the past.
I cannot tell (how badly
matters are going).

Şekil 21. Eserde Deyimler İle İlgili Müstakil Kısım

Altmışınca derste “Muhtelif Deyimsel İfadeler” başlığında deyimlere müstakil bir şekilde yer ver verilmiştir. Burada 58 tane deyim yer almaktadır. Deyimler, Türk toplumunun, kültürünün bir ürünüdür. Milli kültür ve değerlerimizi temsil etmektedir. Geçmişten günümüze kullanılmaktadır ve dilin zenginliği olarak nitelendirilebilir.

! آفرین <i>aférin, aférim!</i> Bravo! Well done! ! آفرین سکا <i>aférim saña!</i> Good for you! ! وای سزه <i>vay sizé!</i> Woe unto you!	
! ای <i>éy! héy!</i>	! واخ <i>vakh!</i>
! شیش <i>shish!</i>	! ایواه <i>éyvah!</i>
! اوغلان <i>oulan!</i>	! جانم <i>janım!</i> My dear!
! یاخو <i>ya'hou!</i>	! یازیق <i>yazig!</i> What a pity!
! به <i>béré, bré; bé!</i>	! آفرین <i>aférim!</i> Bravo! Capital!
! به حریف <i>bé hérif!</i>	! آمان <i>aman!</i> O dear! Oh! Pity!
! باقانا <i>baqsa'na!</i> Look! I say!	! عجائب <i>ajayib!</i> Wonderful!
! حایده <i>haydé!</i> Come! Hie thee!	! بیقیل <i>yigil!</i>
! وای <i>vay!</i> Woe!	! دفع اول <i>déf'ol!</i>
! صوص <i>sous!</i> Hush!	! ای والله <i>éy'vallah!</i> Thank you!
a. ! والسلام <i>vés'sélan!</i> All right! All correct, O. K.	
a. ! ماشاءه <i>ma'shallah!</i> Beautiful! How strange!	
a. ! انشاءه <i>in'shallah!</i> If God will! Please God! I hope so!	
a. ! معاذاه <i>ma'zallah!</i> God forbid! Shocking!	
a. ! الله کریم <i>Al'lah kérim!</i> God is gracious! Let us hope!	
a. ! الحمد لله <i>éthamdû-lil'lahi com. éthamdûl'lah!</i> Thank God!	

Şekil

22. Ünlemler

Kitapta otuz beşinci derste yer alan “Ünlemler” kısmında bulunan kelimeler Türklerin kültürüne dair bulgular taşımaktadır. Türklerin heyecan, telaş ve sinirlenme gibi durumlarında nasıl tepki verdiği yargısına ulaşılabilir.

“Ekler” bölümünde otuz altıncı derste yer alan “hitap- Selamlama, Tebrik, Hitap Kipi, Onursal Unvanlar (Resmî Lakaplar), Yansıma Kelimeler, Ezan, Hristiyan Hizmetler” gibi başlıklarda da Türk kültürüne ve yaşayışına dair bilgilere yer verilmiştir:

Hitap-Selamlama: “Selamün aleyküm/ aleyküm selam, merhaba / eyvallah, sabahlar hayrolsun/ akşamlar hayrolsun, kalın sağlıcakla/ hayra karşı (s.242)” vb. kalıplar.

Tebrik: “Hoş geldiniz/ hoş gördük, çok selam eder ellerini öperim/ eteklerini öperim, mahsus selam söyle, getiren götürən sağ olsun, el öpen sağ olsun, afiyet olsun, ömrün çok olsun, gözünüz aydın olsun, bereketini göresin, yeni seneniz mübarek olsun, bayramınız mübarek olsun, sağlık ile oturasın, bereket versin, darısı başınıza olsun (s.243-244)” vb.kalıplar ve bu kalıp ifadelerin hangi durumlarda nasıl ifade edildiğini, hangi cümle söylendiğinde karşılığında nasıl cevap verileceğini yazar tek tek izah etmiştir.

Hitap Kipi: “Efendim, zatınız, hazretleri, cenapları, bendeniz, dayileri, cariyeiniz, zatı şahane (s. 245-246)” vb. kalıplar.

Onursal Unvanlar (Resmî Lakaplar): “haşmetli, asaletli, faziletli, devletli, saadetli, izzetli, ismetli (s. 247)” vb. kalıplar.

Yansıma Kelimeler: “ Su harıl harıl akıyor, Combadak (veya comb diye) suya atıldı, Kilisenin çanı dan dun ötüyordu, Ellerini şapur şapur birbirine vurdular (s. 251)” vb. cümle kalıpları.

Ezan: Yazar burada ezanın kutsal ibadete çağrı olduğunu ve günde beş defa müezzin tarafından okunduğunu söyledikten sonra, ezanın her bir cümlesini İngilizceye çevirerek izah etmiştir (s. 251).

Hristiyan Hizmetler: Bu başlıkta “Hayır duası, kutsama, ilahi, vaftiz töreni, duaların sonu” vb. örnekler Türkçe şekilleriyle verilmiştir. Burada görüldüğü üzere yazar sadece Türk kültüründen, yaşayışından veya dini inanışından değil, diğer kültür ve dinlerden de bahsetmiştir (s. 252-253).

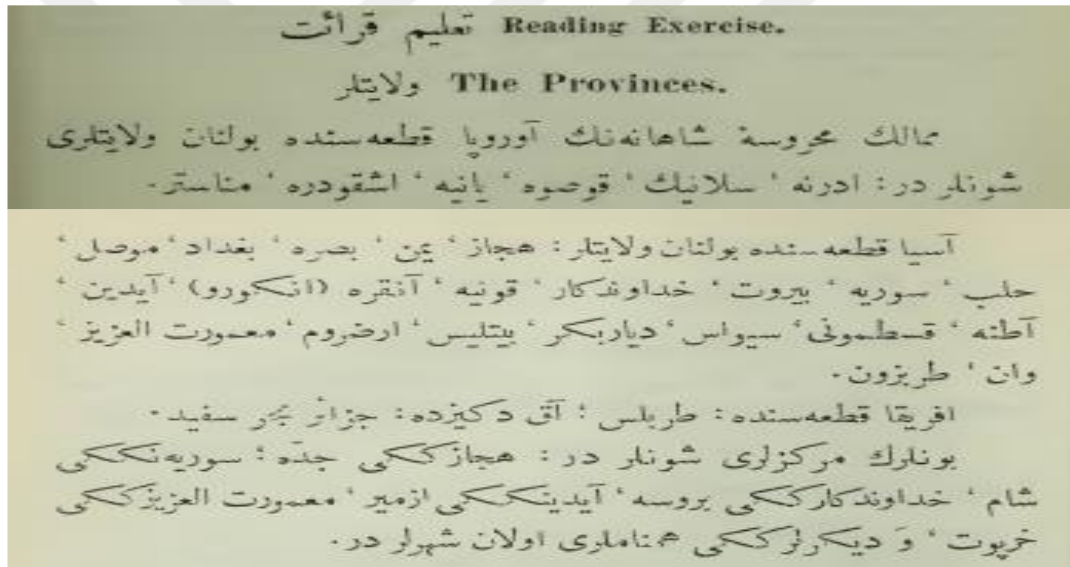
Hagopian, “Resmî Kısım” bölümünde Müslüman, Yahudi ve Hristiyanlara ait bayram ve yortulara yer vermiştir. Bu da eserini ne kadar kapsamlı yazdığını gösteren başka bir durumdur (s. 434).

4.4.1.6. Basitten Karmaşığa Somuttan Soyuta İlkesi

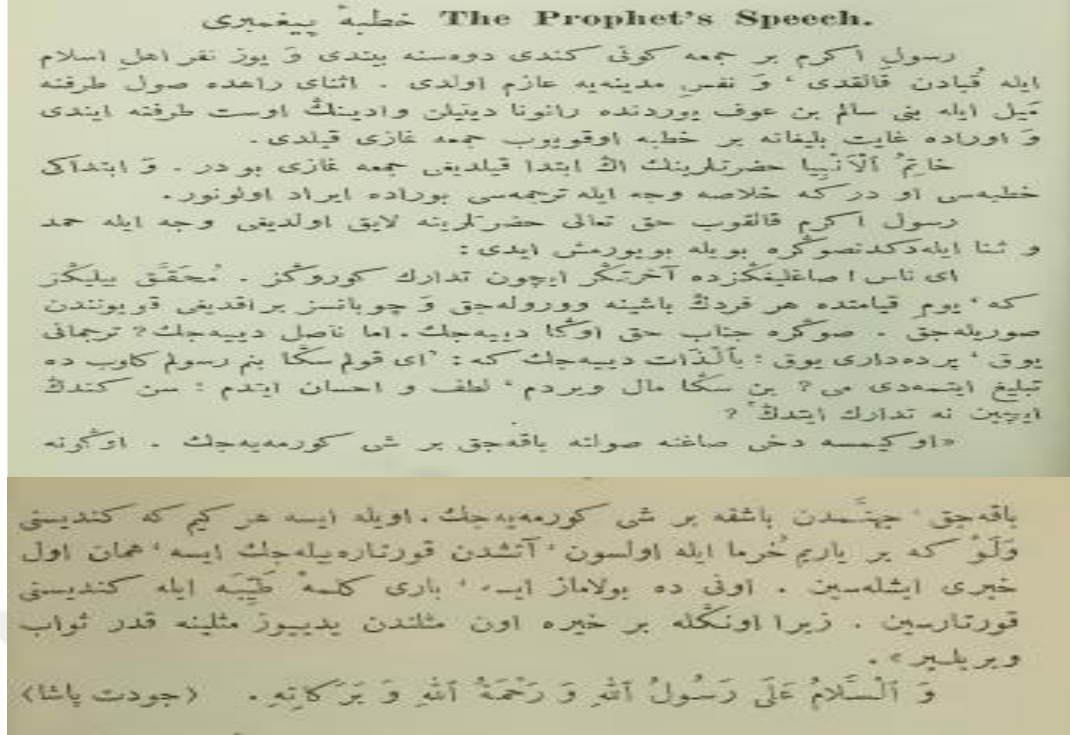
Kitabın içeriği incelendiğinde bu ilkeye uygun hareket edildiği tespit edilmiştir. Bir yabancıya Türkçe öğretirken öncelikle görebileceği ve çevresiyle ilişki kurabileceği kelimeler öğretilmelidir. Somut bilgiler öğretilmeden

soyutdüşüncelerin kavratılamayacağı gerçeğinden hareketle tümevarıma dayalı bir sistemiçinde Türkçe öğretmeye çalışırken kalıplaşmış diyaloglar ve söz kalıpları verileceği için tündengelimde de yer verileceği unutulmamalıdır (Barın, 2004:23).

Yukarıda “Dil Öğretiminin Planlanması İlkesi”nde gösterildiği üzere dil bilgisi konularıyla kuralları belli bir plan ve sıralama dâhilindedir. Aynı şekilde “Harf Yöntemi”nden bahsedilirken önce alfabedeki harflerin tanıtımı yapılmış, sırasıyla okunuşları ve yazılışları verilmiştir. Ardından hece, sözcük öğretimi ele alınmış, öğretilen sözcüklerden de cümle oluşturulmuştur. Ayrıca temel düzeyde dil bilgisi öğretildikten sonra okuma parçalarına yer verilmiştir. Basit alıştırmalar ve okuma metinleri konular ilerledikçe yerini daha uzun ve zor alıştırmalara, aynı zamanda somut ifadelerden daha soyut ifadelere bırakmıştır.

Şekil 23. Okuma Parçası- “Şehirler (Vilayetler)”

Şekil 24. Okuma Parçası - Peygamber'in Veda Hutbesi

Örneğin ilk başlarda, “Türkiye'nin Bölümleri (s.126), Şehirler (s. 133), Hayvanların Faydaları (s.151)” gibi basit ve somut ifadeler taşıyan okuma parçalarına yer verilirken konular ilerledikçe Namık Kemal'in “Vatan”ına (s.393), Ziya Paşa'nın “Terkib-i Bend”ine (s. 405) ya da Cevdet Paşa tarihinden “Veda Hutbesi” (s. 426)” gibi daha zor ve soyut ifadelere yer veren konularda uzun metinlere yer verilmiştir.

4.4.1.7. Dört Temel Beceriye Dikkate Alma İlkesi

Yazarın, ders işleyişini belli bir sıralama ve plan dâhilinde verdiğiinden daha önce bahsedilmişti. Her dersin sonunda yer alan “Tâlim (Alıştırmalar)” ve “Tâlim-i Kıraat (Okuma Alıştırmaları)” ile okuma becerisine, “Tercüme (Çeviri)” ve “Düzeltme”yle yazma becerisine, “Mükâleme (Karşılıklı konuşma)” ile konuşma becerisine yer verdiği gözlemlenmiştir.

Dil öğretiminde dört temel beceri olarak adlandırılan dinleme, okuma, konuşma ve yazma öğretimin ilk basamağından itibaren birlikte ele alınmalıdır. Çünkü iletişimin temeli olan dilin kullanımı sırasında bu dört temel beceriye her an ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda yazılacak olan ders kitaplarında bu özelliklere ilk ünitelerden itibaren ağırlıklı olarak yer verilmesi

تعليم قرائت Reading Exercise.

Translate and tell the following story in Turkish fully.

1. This is the house that Jack built.
2. This is the malt, That lay in the house that Jack built.
3. This is the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
4. This is the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
5. This is the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
6. This is the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
7. This is the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
8. This is the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
9. This is the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milk'd the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
10. This is the cock that crowed in the morn, That waked the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.

Şekil 28. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular – 4

Yazar burada “Aşağıdaki hikâyeyi Türkçeye tamamen çevirin ve anlatın.” Yönergesiyle yazma, okuma ve konuşma alıştırmalarını bir arada vermiştir.

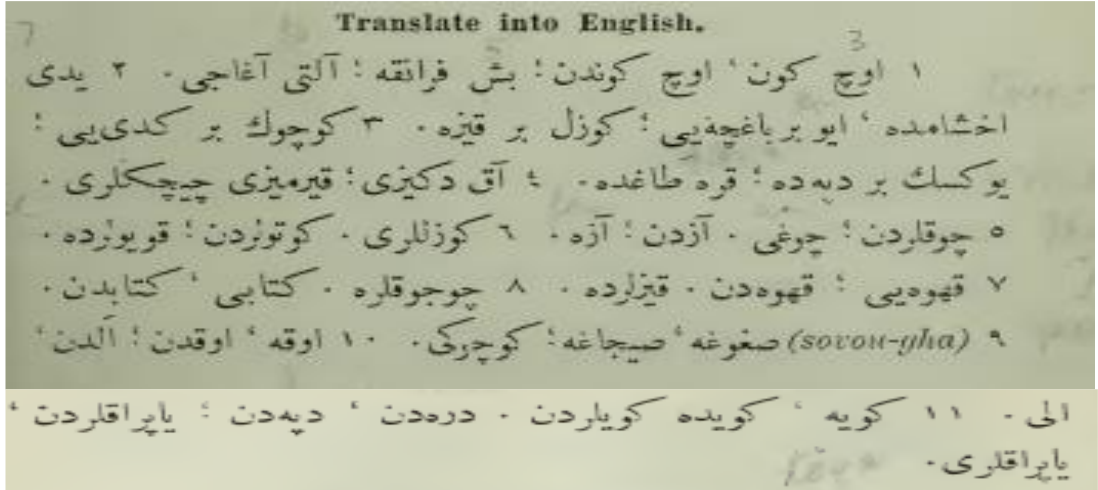
تعليم Exercise 7.

Decline the following words, writing them in Turkish characters: and also indicate their pronunciation in English characters, with their meanings.

بابا ' قارداش ' طاغ ' باش ' آغاج ' باغچه ' قیز ' آخشام ' دره '
افندی ' آغا ' بك ' بوچوق ' قهوه ' چوق ' كوچوك ' بوبوك ' يابراق '
قره ' صيچاق ' صفوق ' فرانق ' فرانق ' دكنك ' *déymék* a stick ' *franq* a franc ' *keöy* village ' كوی

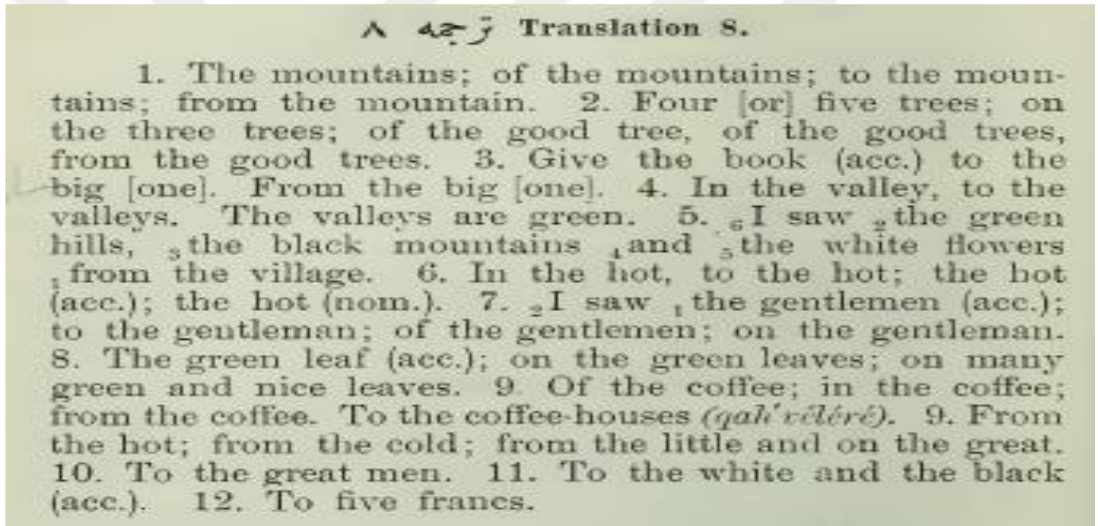
Şekil 29. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular - 5

Yazar, “Aşağıdaki kelimeleri çekimleyiniz, Türkçe karakterlerle yazınız. Aynı zamanda İngilizce telaffuzlarını ve anlamlarını beraber yazınız.” şeklinde yönerge vererek öğrencilere yazma alıştırmaları yaptırmıştır.

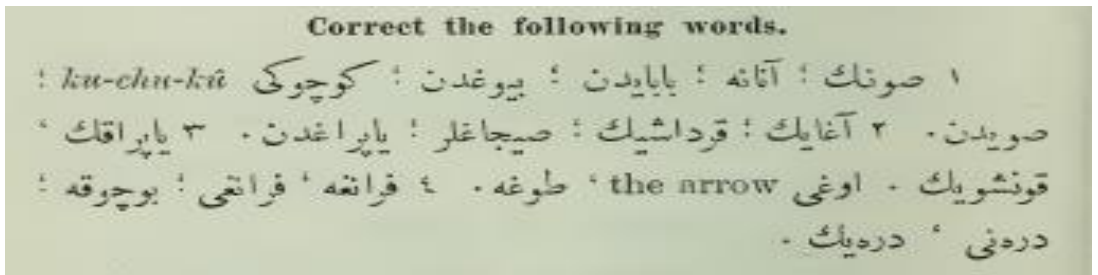
Şekil 30. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular – 6

“İngilizceye çeviriniz.”

Şekil 31. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular – 7

“İngilizce verilen kelime ve cümlelerin Türkçe karşılıklarını yazınız.”

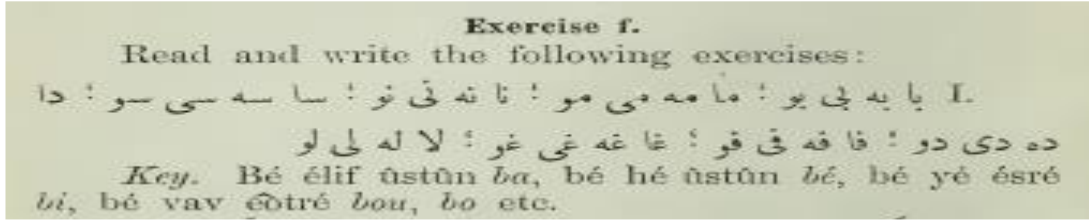

Şekil 32. Eserde Yazma Becerisine Yönelik Bulgular – 8

“Aşağıdaki kelimeleri düzeltiniz.”

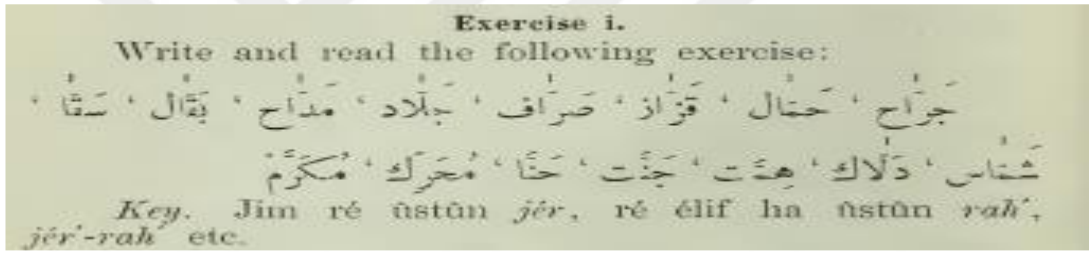
Kitapta bulunan bu alıştırılarda görüldüğü üzere yazar çok çeşitli yazma etkinliklerine yer vermiştir. Hagopian bazen bir alıştırıma içinde sadece yazma değil, okuma ve konuşma etkinliklerine de yer vererek birden fazla beceriyi bir arada göstermiştir.

- Okuma Becerisine Yönelik Bulgular:

Şekil 33. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 1

“Aşağıdaki alıştırılmaları okuyunuz ve yazınız.”

Şekil 34. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 2

“Aşağıdaki alıştırılmaları okuyunuz ve yazınız.”

Önce basit okuma çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra daha zor ve soyut olan okuma çalışmalarına yer verilmiştir.

تعلیم ۳۰ Exercise 30.

۱ آرسلان می کیفلیدر یوخسه برادری حسن می ؟ هانکیسی
کیفلی در ؟ — آرسلان کندی قارداشی حسنندن کیفلی ایسه ده ؛
حسن یک کامل و آغیر باشلی برچوجوقدر . ۲ واریز یوغیمز هیسی درت
غوشدر ؛ زیاده بر پارهمز یوقدر . ۳ آرسلان قوه ده کی حیوانلرک الک
قوتلیسی ایسه ده ؛ یک ظالدر . ۴ بزم آتیمز یاض آتیکزدن کنج
ایسه ده ؛ اوندن قوتلی دکلدر . ۵ هانکی لسان دها قولایددر ؛ ترکجه
می یوخسه انکیلیزجه می ؟ — ترکجه انکیلیزجه قدر قولایددر ؛ اوندن
زور دکلدر ؛ فقط روسجه چوق زور ایمش . ۶ کاغذک یوغیسه بندن آل ؛
— تشکر ایدرم ؛ کاغدم یوغیسه ده کیسه دن آلام . ۷ «پارهک وار
ایسه هر کسی دوستک ؛ پارهک یوغیسه هر کسی دشمنک در» .
۸ «دوستک دوستی دوست ایسه ؛ دوستک دشمنی ده دشمن در .
دشمنک دوستی دشمن در ؛ دشمنک دشمنی دوست در» . ۹ کتابلر
بزده میدر ؟ — کتابلر بزده دکالمسه ده ؛ قلملر بزده در .

Şekil 35. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 3

Yazar, “Talim (Alıştırma)” örnekleriyle okuma çalışması yapmıştır.

Hagopian, kitapta “Tâlim-i Kıraat” başlığıyla kırk bir okuma alıştırmasına yer vermiştir. Bu okumalarda farklı şekillerde talimatlar vererek bir metin veya alıştırma içerisinde sadece okuma değil, diğer becerilere de yer verip bu şekilde öğretimini pekiştirmeye çalışmıştır.

Reading Exercise. تعليم قرائت

The Religions and Denominations. دینار و مذهببار

ممالك شاهانده بولونان دینار: اسلاملق، خریستانلق و یهودیلق ناملریله اوچدر. اسلامار درت مذهبه آیرلشدر: حنیقی، حنبلی، شافعی و مالکی. اسلامارک بویوک قسیمی حنیقی مذهبندن در: ترکار و کردلردن بعضیلری حنیقی درلر. عجمار، قیزلباشار و کردلردن بعضیلری شافعی درلر. عربلردن بعض قبیلهلر حنبلی و بعضیلر مالکی درلر. هر تویده و شهرلرده جامعلر و اماملر واردر.

ممالك محروسده بولونان خریستانلر دخی باشلیجه درت بویوک مذهباره آیرلشدر: پروتستان، قاتولیک، ارمنی و روم. هر خریستان کویلرده و شهرلرده کلیسهلر و پایاس و واعظلر واردر. یهودیلر پک آزدر. انجیق استانبولده و ممالك شاهانده نیک بعض شهرلرده بولنورلر.

Transliteration.

Mémaliki Shahanédé boulounan¹ dínler² Islamlıq³, Khristiyanlıq⁴ vé Yéhoudilik⁵ namları⁶ ilé üç dár. Is-

Words. 1. found, existing. 2. religions. 3. Islamism. 4. Christianity. 5. Judaism. 6. names.

lanlar dört mézhébé⁷ ayrılmışlar dır⁸: Hanéfi⁹, Hanbali¹⁰, Shafiyyi¹¹ vé Maliki¹². Islamlarıñ bédyük qismi¹³ Hanéfi mézhébindén dır: Tárklér vé Kúrdlérden bazıları Hanéfi dirlér. Ajémlér¹⁴, Qızıl-başlar¹⁵ vé Kúrdlérden bazıları Shafiyyi dirlér. Arablardan bazı qabilélér¹⁶ Hanbali vé bazıları Maliki dirlér. Her kéyde vé shéhirlérdé jamiler¹⁷ vé imanlar¹⁸ var dır.

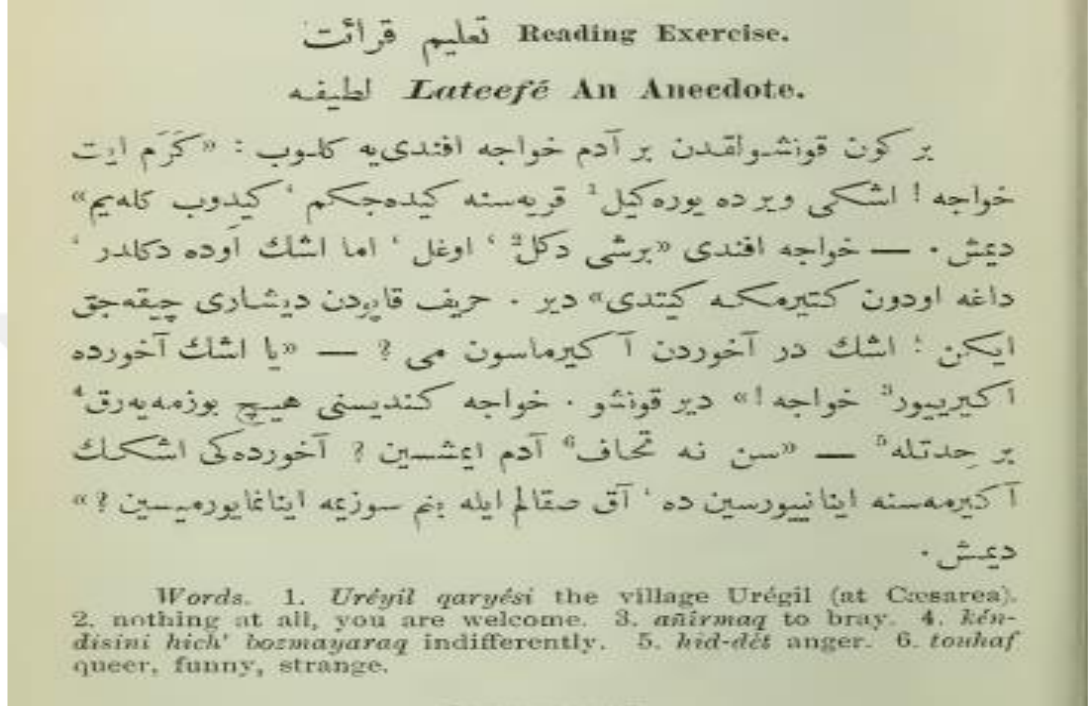
Mémaliki Mahrousédé boulounan Khristiyanlar daki bashlıja dört bédyük mézhébléré ayrılmışlar dır: Protéstan, Qatolik, Erméni vé Roum. Her Khristiyan kéylerdé vé shéhirlérdé kilisélér vé papas¹⁹ vé vayizlér²⁰ var dır. Yéhoudiler pék az dır. Anjaq Istanbulda vé Mémaliki shahanéniñ bazı shéhirlérinde boulounurlar.

Şekil 36. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 4

Hagopian bu okuma metninde olduğu gibibazı okuma çalışmalarında “Transliterasyon” adı verilen yöntemi uygulamıştır. Transliterasyon, bir alfabedeki harfleri veya fonetik sesleri başka bir alfabeye uyarlamanın sistematik yöntemine verilen isimdir. Bu metinde “Osmanlı Türkçesi Alfabeti”nden “Latin Alfabeti”ne uyarlanmıştır. Transliterasyonun farkı söyleyiş özelliklerine yani telaffuza transkripsiyondaki kadar yer verilmemesidir. Bazen transkripsiyon alfabetini

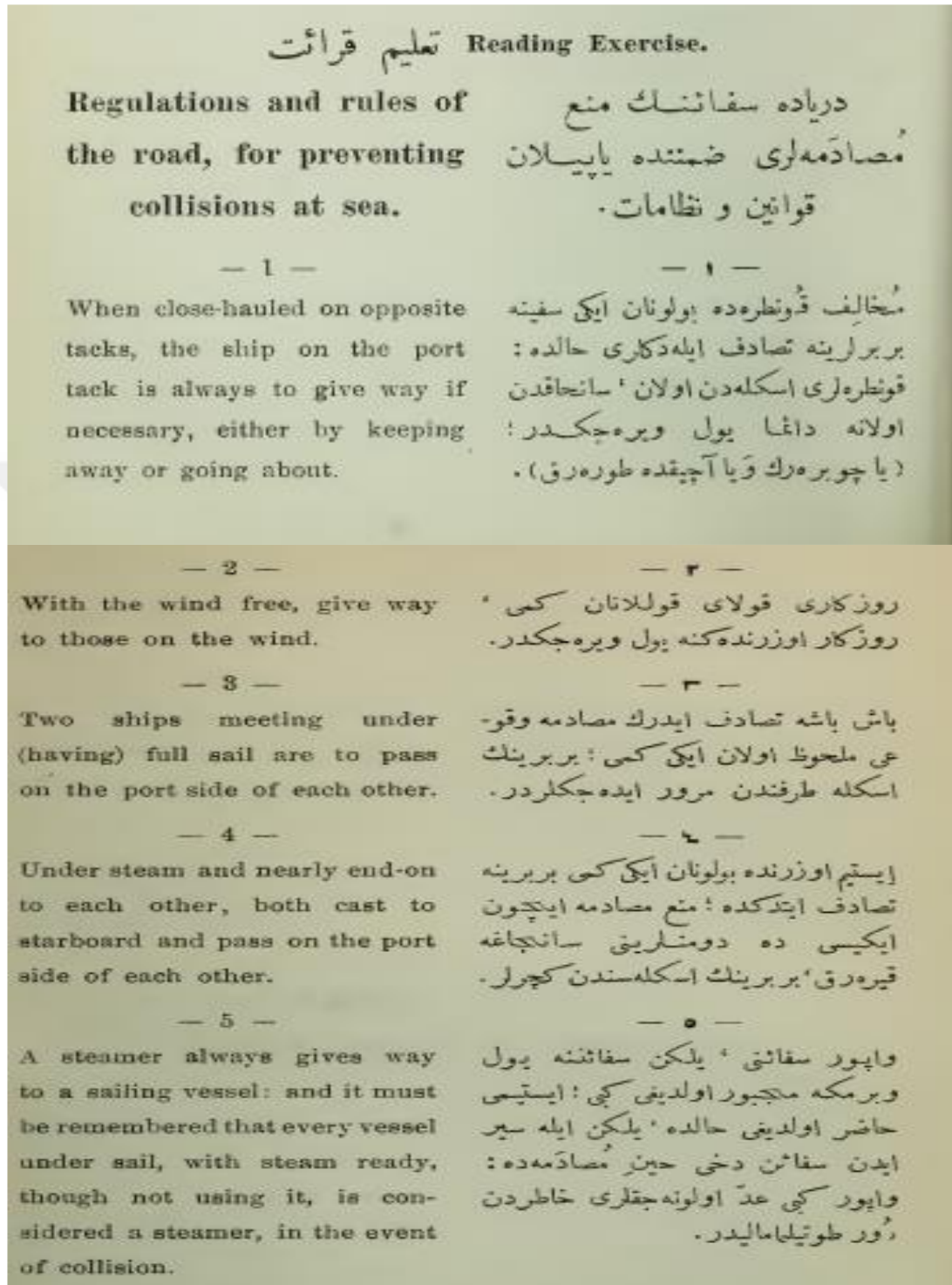
kullanarak çeviri yazılı metinler yazılmakta bazen de bu alfabeyi kullanmadan sadece transliterasyon yapılmaktadır.

İlk altı okuma parçasında yazar, metinleri transliterasyonlu olarak vermiştir. Daha sonraki okuma parçalarında bu durum yoktur.

Şekil 37. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 5

“Okuma metni örneği”.

Şekil 38. Eserde Okuma Becerisine Yönelik Bulgular – 6

“Denizde Çarpışmaları Önlemek için Yol Tüzük ve Kuralları” okuma metni İngilizce ve Osmanlı Türkçesi ile verilmiştir.

- Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular:

مکالمه <i>Makalémé, Conversation.</i>	
سؤال <i>Sival, Question</i>	جواب <i>Jébab, Answer</i>
Sén zéngin'mi sin?	Ev'vét, zéngin'im.
Qardash faqir'mi dir?	Ev'vét, faqir'dir.
Ogh'lan é-yi'mi dir?	Ev'vét, oghlan é-yi'dir.
Sén é-yi'mi sin, kēttū'mū sūn?	Bén é-yi'yim (§ 53).
Qiz qardash é-yi'mi?	Ev'vét, qiz qardash é-yi' bir qiz dir.
Bou dagh vüksék'mi?	Ev'vét, yüksék'dir.
Oular géñj'mi dir?	Ev'vét, géñj'dirlér.
Siz faqir'mi siñiz?	Biz zéngin'iz.
Aq-Déñiz béçyúk'mū?	Qara-Déñiz' kúçhük dūr.
Aq baba béçyúk bir qoush'mou dour?	Ev'vét, béçyúk bir qoush'dour.

Şekil 39. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular – 1

“Latin Alfabeti”yle Türkçe soru-cevap şeklinde yazılmış olan karşılıklı konuşma alıştırmaları.”

مکالمه <i>Conversation.</i>	
جواب <i>Jébab Answer</i>	سؤال <i>Sival Question</i>
اوت اقدم! يك جوردم.	اقتدى! جوردم ميكنز?
خير اقدم! خسته دكلدر.	عسكر خسته ميذر?
اى در اقدم.	چو جوق خسته مى ايو مى?
خير اقدم! يوكك دكلدر.	او طاغ يك يوكك مى?
خير! دپه كوچوك بر طاغ در.	دپه بويوك بر طاغ ميذر?
اوت! طاغ بر بويوك دپه در.	طاغ بويوك بر دپه ميذر! دكل ميذر?
خير اقدم! ايو قهوه حاضر دكل.	ايو قهوه حاضر ميذر?
صو حاضر.	
اوت اقدم! يك خسته در.	جوردم دوست خسته مى?

Şekil 40. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular – 2

“Osmanlı Türkçesi Alfabeti”yle soru-cevap şeklinde yazılmış karşılıklı konuşma çalışması.”

مکالمه Conversation.	
S. Haftanlî günlerini sêoylê!	Q. Tell me the days of the week.
J. Pazar, Pazar-értési, Sali, Char'shamba, Pér'shémbé, Jouma-a', Jouma-a értési.	J. Sunday, Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday.
S. Sênénî dëört mévsimlérini sêoylê!	Q. Tell me the four seasons of the year.
J. Bahar, Yaz, Güz, Qish.	A. Spring, Summer, Autumn, Winter.
S. Günüli taqsimlérini sêoylê!	Q. Tell me the divisions of the day.
J. Shafaq, Sabah', Qoushlouq, Eoylén, İkinci, Aksham, Géjé, Yat'si, Géjé yarisî or Yari géjé.	A. The Dawn, Morning, Fore- noon (9 a. m.), Noon, After- noon, Evening, Night, Bed- time (two hours after sunset), Mid-night.

Şekil 41. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular – 3

“Türkçe-İngilizce pratik yapmak için karşılaştırmalı olarak verilen konuşma çalışması.”

مکالمه Conversation.	
حسن افندی <i>Hassan Effendi.</i>	حسین افندی <i>Housseyn Effendi.</i>
وعليكم السلام! مولانا حسين افندی. ابو الله! الله امانت اولك! افندم! دون تشرف ايده جلك ايدم اما! حضرت يتحيا عليه السلامك يوم مخصوصى اولق مناسيتيله اوده قالبوب طاعت وعبادته مشغول اولدم. آمين! ادعيه خير يهلى برکتيله انشاء الله. عجباً ذات عاليلى ته ايله مشغول ايدىكز? اوت افندم! تاريخ مقدس مطالعه سته قوق ألماده مراقز اولديغنى يلىرم.	سلام عليكم! حسن افندی. مرحبا أهلاً وسهلاً. ماشاء الله! ناصل اولدى ده بنده خانه يه تشریف ايده يلدىكز? بك اعلا ايتشسكز! جناب الله شفاعت مبارك لردن اهل ايمانى محروم ايتمه سين! افندم! كجا كان "قيس آلانبا" نام اثر محترسى مطالعه ايله مشغول

Şekil 42. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular – 4

“Osmanlı Türkçesi Alfabeti”yle yazılmış bir diyalog metni.”

Öğrencilere sınıf içinde uygulamalı olarak karşılıklı konuşma çalışması yapılmıştır.

تعليم قرائت Reading Exercise.

Translate and tell the following story in Turkish fully.

1. This is the house that Jack built.
2. This is the malt, That lay in the house that Jack built.
3. This is the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
4. This is the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
5. This is the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
6. This is the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
7. This is the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
8. This is the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
9. This is the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milk'd the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
10. This is the cock that crowed in the morn, That waked the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.

Şekil 43. Eserde Konuşma Becerisine Yönelik Bulgular – 5

“Aşağıdaki hikâyeyi Türkçeye tamamen çevirin ve anlatın.” yönergesiyle yazar önce hikâyenin çevirisini talep edip sonra öğrenciden hikâyeyi anlatmasını istemiştir. Bu şekilde bir konuşma çalışması yapmıştır.

4.4.2. Dil Öğretim Yöntemleri

Eserde dil öğretimi yöntemlerinden Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi (Grammar Translation Method)'nin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Memiş ve Erdem (2013:299), yabancı dil öğretiminde kullanılmış olan yöntemler, genel olarak kullanılmakta olan bir yöntemin eksikliklerini veya yetersiz

kaldığı noktaları kapatmak amacıyla ortaya çıkmış, bu çabalar yabancı dilin daha iyi öğretimine fayda sağlamanın yanı sıra bu alana alternatif yöntemler kazandırmıştır.

4.4.2.1. Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi

“Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi”negeleneksel yöntem (Méthode Traditionnelle) de denilmektedir. Fransa’da 1950’li yıllara kadar ortaöğretim kurumlarında kullanılmıştır. Dünyada 18. ve 19. yüzyıllarda yaygın olarak uygulanmış ancak sonraki yıllarda bazı değişikliklerle yerini doğrudanöğretim yöntemine bırakmıştır (Güneş, 127:2011). Eserin yazıldığı dönemde hâkim olan dil öğretim yöntemi “Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi”dir.

1970 yılına kadar yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine yönelik hazırlanmış olan tüm kitaplar Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi ile yazılmıştır (Hengirmen, 2006:17).

Güneş (2011:127), “Dil-Bilgisi Çeviri Yöntemi” ile ilgili birtakım tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitler şu şekildedir:

- *Bu yöntemin amacı dil bilgisi kuralları ve çeviri yoluyla öğrencilere okumayı, yabancı dildeki metinleri çevirmeyi, ardından dinleme ve konuşmayı öğretmektir.*
- *Dil, kurallar bütünü olarak ele alınmakta, okunan metinler incelenmekte ve ana dildeki metinlerle ilişkilendirilmektedir. Metinlerin edebî biçimine daha çok ağırlık verilmektedir.*
- *Dil bilgisi kuralları tümevarım biçiminde öğretilmektedir. Yani önce kural sunulup açıklanmakta ve ardından cümle içinde gösterilmektedir.*
- *Öğrencilere verilen cümleler genellikle dil bilgisi kurallarını öğretmek için kurulmuş kalıp cümlelerdir.*
- *Kelime öğretimi metin dışında listeler biçiminde verilip öğrencinin bunları ezberleyerek öğrenmesi istenmektedir.*

- *Kelimelerin anlamı ise ana dile çevirirken öğrenilmektedir. Bu yöntem cümleleri ezberleme ve ana dile çevirme alıştırmalarında sistemli olarak kullanılmıştır.*

- *Dil bilgisi-çeviri yönteminde dil öğretimi çalışmaları ezber, taklit ve tekrar yoluyla gerçekleştirilmektedir.*

“Türkçe Dil Bilgisi” “Osmanlı Türkçesindeki şekliyle Arapça ve Farsça Ögeleri” olarak dil bilgisi konularının iki temel kısımda incelenmesi, dil bilgisi konularının kolaydan zora doğru anlatılması, konularla alakalı tanımlamalar ve kuralların önce ana dil olan İngilizce açıklamalarıyla verilmiş olması, çeviri ve alıştırmaların bazen hedef dilden ana dile, bazen de ana dilden hedef dile yapılması, ikinci bölümün “Osmanlı Türkçesindeki şekliyle Arapça ve Farsça Ögeleri” başlığıyla Arapça ve Farsçayı Türkçenin dil bilgisi yapısına uyarlanarak ele alınması gibi hususlar eserin “Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi”ne göre yazıldığını göstermektedir.

4.4.2.2. Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi

“Ottoman Turkish Conversation Grammar” adından da anlaşılacağı üzere sadece bir dil bilgisi kitabı değildir. Kitapta, “Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi”nin yanında “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi” olarak bilinen konuşma yöntemi de yer almaktadır. Hagopian, kitabın ön sözünde Dr.Gaspey ve Otto tarafından önerilen “Mükâleme Yöntemi” olarak ifade edilen bu yöntemi, ilk defa kendisinin Osmanlı Türkçesine uyguladığını belirtmektedir (Hagopian, 1907:V). Eser, “Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi”nin özelliklerini taşımakla beraber karşılıklı konuşmalara, günlük hayatı konu alan diyaloglara yer vermesi bakımından “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi”nin özelliklerini içermektedir. Bu yöntem dil öğretiminin sadece teorik değil, günlük konuşma dilinin öğretilmesiyle pratik bir işleve sahiptir.

Method Gaspey-Otto-Sauer	
for the study of modern languages.	
English Editions.	
	a. d.
Elementary Modern Armenian Grammar by Gulian	3
Dutch Conversation-Grammar by Valette. 2. Ed.	5
Key to the Dutch Convers.-Grammar by Valette	2
Dutch Reader by Valette. 2. Ed.	3
French Conversation-Grammar by Otto-Onions. 13. Ed. net	4
Key to the French Convers.-Grammar by Otto-Onions. 3. Ed.	2
Elementary French Grammar by Wright. 3. Ed.	2
French Reader by Onions	3
Materials for French Prose Composition by Otto-Onions. 5. Ed.	2
French Dialogues by Otto-Corkran	2
German Conversation-Grammar by Otto. 28. Ed.	5
Key to the German Convers.-Grammar by Otto. 20. Ed.	2
Elementary German Grammar by Otto. 8. Ed.	2
First German Book by Otto. 9. Ed.	1
German Reader. I. 8. Ed.; II. 5. Ed.; III. 2. Ed. by Otto each	2
Materials for translating English into German by Otto-Wright. 7. Ed.	2
Key to the Mater. f. tr. Engl. f. Germ. by Otto. 3. Ed.	2
German Dialogues by Otto. 5. Ed.	1
Accidence of the German language by Otto-Wright. 2. Ed.	1
Handbook of English and German Idioms by Lange	2
German Verbs with their appropriate prepositions etc. by Tebbitt	1
The Hansa language (Die Haussasprache; la langue haoussa) by Seidel	4
Italian Conversation-Grammar by Sauer. 8. Ed.	5
Key to the Italian Convers.-Grammar by Sauer. 7. Ed.	2
Elementary Italian Grammar by Motti. 3. Ed.	2
Italian Reader by Cattaneo	2
Italian Dialogues by Motti	2
Japanese Conversation-Grammar by Plaut	6
Key to the Japanese Conv.-Grammar by Plaut	2
Modern Persian Conversation-Grammar by St. Clair-Tisdall	10
Key to the Mod. Persian Convers.-Grammar by St. Clair-Tisdall	2
Portuguese Conversation-Grammar by Kordgien and Kunow	5
Key to the Portuguese Convers.-Grammar by Kordgien and Kunow	2
Russian Conversation-Grammar by Motti. 3. Ed.	6
Key to the Russian Convers.-Grammar by Motti. 3. Ed.	2
Elementary Russian Grammar by Motti. 2. Ed.	2
Key to the Elementary Russian Grammar by Motti. 2. Ed.	1
Russian Reader by Werkhaupt and Roller	2
Spanish Conversation-Grammar by Sauer-de Arteaga. 7. Ed. net	4
Key to the Spanish Convers.-Grammar by Sauer-de Arteaga. 5. Ed.	2
Elementary Spanish Grammar by Pavia. 2. Ed.	2
Spanish Reader by Sauer-Röhrich. 2. Ed.	4
Spanish Dialogues by Sauer-Corkran	2
Elementary Swedish Grammar by Fort	2
Turkish Conversation-Grammar by Hagopian	10
Key to the Turkish Convers.-Grammar by Hagopian	4
Arabic Edition.	
Kleine deutsche Sprachlehre für Araber von Hartmann	3
Armenian Edition.	
Elementary English Grammar for Armenians by Gulian	3

Şekil 44. Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi ile Dil Öğretimi için Kullanılan Diğer Kitapların Birinci Sayfası

Kitabın arkasında “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi”nden yararlanarak oluşturulan diğer kitapların tanıtımı yapıp yayımcı Julius Gross’un, bu yöntem hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir:

Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi'nin ders kitapları, son on yıl içinde dünya çapında bir üne kavuşmuş ve yaşayan diller bilgisinin orantılı olarak artışı, modern yaşamın

bir gereği hâline gelmiştir. Binlerce kitapla karşılaştırıldıklarında teori ve pratiğin başarılı uyumu, pratik konuşma alıştırmaları ile birleştirilen bilimsel dilbilgisi temellerinin birlikte açıkça verilmesi ve bu ilk kez tasarlanan bir sistemdir. Öğrenciye yabancı dilde konuşmayı ve yazmayı gerçekten tutarlı bir biçimde öğretir.

Dilbilgisi, zamir kurallarının sistematik bir açıklaması ile başlayacak biçimde iki bölüme ayrılır ve tekrardan bir dizi alt bölüme ayrılır. Her bölüm, konuşma bölümlerini başarılı bir şekilde işler. İlkinde, ikincide ayrıntılı olarak açıklanan temel kuralların hızlı bir taslağı verilir.

Her dersin sonunda yazar, karşılıklı konuşmalara yer vermektedir.

Kuralların açıkça verildiği, örneklerle açıklandığı ve alıştırmaların oldukça yeterli olduğu görülmektedir.

Hagopian önce dil bilgisi kurallarını vermiş, örneklerle işlediği konuyu açıklamış ve son olarak kelime, alıştırma, tercüme ve konuşma çalışmaları yapmıştır.

Bu yöntem, tamamen Gaspey-Otto-Sauer ders kitaplarının muazzam başarısının eseridir; diğer dilbilgisi kitaplarının çoğu, dilbilgisi biçimlerinin teorik olarak ortaya konmasını sağlamakla yetinir ya da öğrencinin kafasını ihtimal dışı usulsüzlükler ve istisnalar ile onları uygulamaya bile tenezzül etmeden karıştırır. Öğrencinin, yabancı dilin gerçek dehasını kavramasına izin vermeden, papağan misali tekrarlatarak birkaç konuşma ifadesini öğrenmesiyle yetinir.

Pratik yönden bakıldığında, yabancı bir dili yeterince iyi bir biçimde öğrenmek, kolaylıkla yazabilmek ve konuşabilmek isteyenler için, yazarların dilbilgisi kurallarını basitçe anlaşılabilir ve öğrenilebilir bir biçimde yazmaları gerektiğini belirtmek gerekir. Çeşitli ciltlerdeki bölümler kolayca anlaşılır ve bir dersten diğerine hâkim olunarak geçilecek şekilde düzenlenir. Bunun yanında, öğrencinin yabancı dilde konuşmaya başlaması için öğrenciyi yönlendirir.

Bu kitapların başarıları, İngilizler, Almanlar, Fransızlar, İtalyanlar, İspanyollar ve Ruslarla ilgili farklı gruplardaki yayınlarının artan sayılarında görülecektir. Bunların sayısı 160'tan az değildir. Fransızca dilbilgisi (24.baskı),

İngilizce dil bilgisi (21.baskı), İngilizce Fransız öğrenciler için İspanyolca, İtalyanca, Flemenkçe ve Rusça dil bilgisi kitapları mevcuttur.

Bu yöntem aracılığıyla, 6-12 ay arasında elde edilebilen muhteşem sonuçların olması şaşırtıcıdır. Böylesine bir dersten sonra, öğrencinin yabancı dilde ticari yazışmalarda usta yardımı olmaksızın kendisini eğitebilmesi sağlanır.³

Gross, bu yöntemle öğrencinin 6-12 ay gibi kısa bir sürede bu dili öğreneceği, hatta ticari yazışmaları yapabilecek kadar dile hâkim olacağını savunmuştur.

4.4.3. Dil Öğretim Teknikleri

Eserde, dil öğretimi tekniklerinden “Soru-Cevap” tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Öğrenme teknikleri, öğrencilerin dilsel bir zorluğun üstesinden gelebilmek için kullandıkları beceridir. Öğrencilere teknikler konusunda eğitim vermek ve öğrenme yolları ile farkındalık kazandırmak büyük öneme sahiptir. Etkili öğrenmenin gerçekleşmesi, motivasyonun ve öğrencinin kendine güveninin artması, stresin azaltılması, uygun tekniklerin bilinip uygulanmasıyla mümkündür. (Uzuntaş ve Yıldız, 2017:229-230).

4.4.3.1. Soru- Cevap Tekniği

Sokrat yöntemi olarak da isimlendirilen “Soru-Cevap Tekniği” sınıf içi uygulamalarda kullanım alanı en geniş olan tekniktir (Çetinkaya, Altıparmak, 2013: 213).

Öğretmen tarafından, dili öğrenen kişilerin anlama ve sözlü anlatım becerilerini geliştirmek için uygulama fırsatı vermek, birtakım konuların anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek gibi düşüncelerle, çoğunlukla öğretmenin soru sorması ve öğrencilerin cevaplama tarzındaki bir tekniktir (Durmuş, 2013:127). Öğrencilerin dinleme, konuşma, yaratıcı ve eleştirel düşünme, analiz etme, tartışma gibi becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bu tekniğin hitap ettiği alanların

³ Bu bilgilere, Julius Gross tarafından kitabın sonunda yer verilmiştir.

kapsamlı olduğunu göstermektedir. Birçok konunun öğretiminde rahatlıkla kullanıldığı gibi amaca göre başka tekniklerle beraber de kullanılabilir (Çetinkaya, Altıparmak, 2013:213).

Eserde bu teknik “Mükâleme-Conversation” başlığıyla verilen örneklerde kullanılmıştır.

- Soru-Cevap Tekniği ile ilgili kitapta yer alan bulgular:

مکالمه Conversation.	
Mat-bakıda né var?	Bir az tomátés vé patatés var.
Siziñi birader nasıl dir?	Hich é-yi déyil, choq hasta dir.
Onoun atı kimdé dir?	Babam gildé dir.
Güzél qoush qardaslıbıda mı?	Khayr, chojoughouñ qafésinde dir.
Qafésdé né var?	Bir yéshil, bir siyah vé bir béyaz qoush var.
Ekmék séndé mi dir?	Khayr, ékmék béndé déyil dir.

Şekil 45. Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -1

مکالمه Conversation.	
آنا بابايه والدين ديرلر.	والدين كيمه ديرلر؟
قوجەنك قارداشك قارىسى در.	التي كيم در؟
تازە كينك قوجەيدر.	كوهك كيم در؟
نجيب افندي در.	دایي زاده نك اسى نه در؟
اوده دكدر ' اہم اوده در.	آنتەك اوده من؟
اوت افندم ! قاينم در.	آخوب افندي قاين برادر كنمى در؟
عشيره مك اوندە در.	تەك تروده در؟
خير افندم ! باغچەدە دكدر.	دەك باغچەدە ميدر؟
خير افندم ! داينيدر.	احمد افندي سنك عميك ميدر؟
كوچوك چوچوقلر بويوك عشيره در.	چەچە و آبلەكيمه ديرلر؟

Şekil 46. Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -2

Tablo 3. Eserde Soru- Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular-2 (Osmanlı Türkçesinden Latin Harfli Türkçeye Çeviri)

Mükâleme-Konuşma

Valideyn kime denir?	Ana babaya valideyn derler.
Elti kimdir?	Kocanın kardeşinin karısıdır.
Güvey kimdir?	Taze gelinin kocasıdır.
Dayızâdenin ismi nedir?	Necip Efendidir.
Annen evde mi?	Evde değildir, ebem evdedir.
Agop Efendi kayınbiraderiniz midir?	Evet efendim! Kaynımdır.
Nenen nerededir?	Hemşiremin evindedir.
Deden bahçede midir?	Hayır efendim! Bahçede değildir.
Ahmet Efendi senin emmin midir?	Hayır efendim! Dayımdır.
Çeçe ve abla kime derler?	Küçük çocuklar büyük hemşireye derler.

Mâkâlémé, Conversation.

<i>سؤال Sival, Question</i>	<i>جواب Jevab, Answer</i>
Sén zengin'mi sin?	Ev'vét, zengin'im.
Qardash faqir'mi dir?	Ev'vét, faqir'dir.
Ogh'-lan é-yi'mi dir?	Ev'vét, oghlan é-yi'dir.
Sén é-yi'mi sin, kôütü'mü sün?	Bên é-yi'yim (§ 53).
Qiz qardash é-yi'mi?	Ev'vét, qiz qardash é-yi'bir qiz dir.
Bou dagh yüksék'mi?	Ev'vét, yüksék'dir.
Onlar gênj mi dir?	Ev'vét, gênj'dirler.
Siz faqir mi sîñiz?	Biz zengin'iz.
Aq-Déñiz bôyûk'mü?	Qara-Déñiz' küçük dür.
Aq baba bôyûk bir qoush'mou dour?	Ev'vét, bôyûk bir qoush'dour.

Şekil 47.Eserde Soru-Cevap Tekniği ile İlgili Bulgular -3

Örneklerde görüldüğü üzere Hagopian eserinde “Soru-Cevap Tekniği”ne detaylı bir şekilde yer vermiştir.

“Ne?/Nasıl?/Kim?/Kime?/Kimde?/Nerede?”, “Evet-Hayır”, “Var-Yok” soruları ve soru ekleri ile yazar, sınıf ortamında öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılımını sağlamaya çalışmıştır. Bu şekilde Hagopian, öğrencilerin hem öğrendiklerini pekiştirmesini hem de aralarındaki iletişimi kuvvetlendirmeyi amaçlamış olduğu düşünülmektedir.

4.5. “OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR”IN YAZILIŞ AMACI VE YÖNTEMİ

Ottoman Turkish Conversation Grammar'ın yazarı V. H. Hagopian, eserin “Mukaddime (Ön söz)” bölümünde eserini neden kaleme aldığını ve nasıl bir yöntem benimsediğini açıklamaktadır. Yazar, dilin teorik ve pratik unsurlarını içinde birleştiren yeni Osmanlı Türkçesi dilbilgisi kitabının ortaya çıkmasının neşeyle karşılanacağını düşünmektedir.

“Transatlantik Kıta'nın büyük Anglo-Sakson Cumhuriyeti'nin uzun zamandır İstanbul ve Türkiye'nin illerinde yerleşik olmayan ağırbaşlı insanların küçük bir bölümü; hem hâkim olan Osmanlı unsuru, hem de imparatorluk saltanatına konu olan sayısız ırk ve dini mezhepler ile dostça iletişim kurma fırsatını asla kaçırmayan Türkiye'nin insanlarına, modern bilimin zamansal ve manevi hazinelerini ortaya çıkartmak için çaba göstermiştir.”

Hagopian, Türkiye'deki bu büyük milletlerin temsilcilerinin ihtiyacını karşılamak amacıyla, konuşma kitaplarının, dilbilgisi kitaplarının ve sözlüklerin gerekliliğinin ortaya çıktığını belirtmiştir. İngiliz dilinde yazılmış bir dizi Türkçe dilbilgisi kitabı ve diğer tür kitapların boy göstermiş olduğunu ancak bu kitapların, öğrencinin dile tamamen vâkıf olmasını sağlayacak donanıma sahip olmadığını söylemiştir. Bunun başlıca nedeninin ise bu kitapların pratik olmaması; kelimenin tam manasıyla, sadece kurallardan oluşmalarına bağlamaktadır.

Yazar 1907 yılında yazdığı kitabında, o dönem hâlâ Osmanlı Devleti olarak adlandırılan ülke sınırlarından “Türkiye” olarak bahsetmektedir.

Müellif, Dr.Gaspey ve Otto tarafından önerilen sözde konuşma yönteminin, ilk defa bu kitabın yazarı tarafından Osmanlı Türkçesine uygulandığını söylemiştir. Bu, onun ana dilidir ve yirmi seneyi aşkın bir süredir, önemli bir Amerikan kuruluşunda, Türkiye'nin yerlilerine ve İngilizce konuşan yabancılara, dili bu yöntemle öğretmektedir. Hagopian, öğretmen olduğu için sınıf ortamında bu mükâleme yöntemini kullanmış olması, öğrencinin hem dikkatini çekmek hem de dil bilgisi kaidelerini akıllarına yerleştirmek için uygun bir ortam teşkil etmektedir. Eserin bu yönüyle pratik öğretimi öngördüğünden söz edilebilir. Temelde iki bölümden oluşan kitabın ilk bölümü etkileşimli dile adanmıştır ve hepsinde, dilin özellikleri çok basit ve kapsamlı bir yolla verilmiştir. Kitabın ilk bölümü bitirildikten sonra, Türkçenin

oldukça düzenli bir dil olduğunun kısa bir süre içinde görüleceğini ve genel kanının aksine Türk dilinin fazlasıyla basit olduğunu belirtmiştir.

İkinci bölümde, Arapça ve Farsça dillerinin öğeleri, Osmanlı Türkçesinde kullanıldığı şekli ile işlem görmüştür. Her iki dilinde zorlukları, özlü bir şekilde anlatılmıştır. Bu, edebî ve resmî dildir. Ardından, bazı çok değerli konular ve kelimeler eklenmiştir.

Yazar, kitapta yer verdiği çeviri alıştırmaları ve okuma derslerinin birçoğunun Türkiye ve Türk Edebiyatına atıf yapan konular olduğundan bahsetmiştir. Edebiyatı ve ülkeyi tanımlayan birçok şiir ve düzyazı örneği, özellikle modern anlatım biçimiyle verilmiştir. Bu şekilde öğrencinin kendisini Türkiye’de hissedeceğini; coğrafyaya, tarihe, görgü kurallarına ve ülkenin geleneklerine tanık olacağı kanısına varmıştır (V. H. Hagopian, 1907:III-VI).

4.6. “OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR”IN ÖĞRETİM DİLİ

Ottoman Turkish Conversation Grammar’da İngilizce ve Arap Harfli Osmanlı Türkçesi birlikte kullanılmıştır. Yazar dil bilgisi konularını kaynak dil olan İngilizce ile anlatmıştır. Bunun sebebi Türk dilini öğretmeyi istediği hedef kitlenin İngilizceyi biliyor olmasındandır. Konu anlatımlarının ardından verdiği örnekler, alıştırmalar, metinler, çeviriler vb. bazen İngilizce, bazen Türkçedir. Yani kaynak dille hedef dilin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir. Hatta bazı durumlarda verilen örneklerin hem Osmanlı Türkçesi Alfabetesi ile hem de Latin harfli telaffuzlarıyla verildiği görülmektedir. Bu durum “Arap Harfli Osmanlı Türkçesi Alfabetesi”ne hâkim olmayan biri için öğrenimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca farklı dil ailesine mensup bu iki dilin cümle kuruluşu, yapısı, kuralları vb. anlatımları göz önüne alındığında, öğrencinin Türkçe ve İngilizceyi mukayese ederek daha rahat bir şekilde öğreneceği düşünülmektedir.

the infinitive or verbal noun, if considered as a substantive, requires a noun or pronoun before it in the genitive. In the case of Pronouns this is not always necessary, as the affixed pronoun represents the logical subject; as:

بئىم كىمىم *bénim gélém, gélém* my coming.

سك كىمىمكىك *séniâ gélémkiliyâ* your coming.

افندىمىز كىشى *eféndimizî gélîshî* the coming of our Lord.

§ 293. If the Infinitive is to be used as the object, it may be put in three different cases: With neuter verbs following it is always in the dative; with active verbs, if the object is definite, in the accusative; if indefinite, it assumes a nominative form (§ 83, Note); as:

اوقۇمىغا باشلاماق *oqumagha bashlamaq* to begin to read.

يازما بىلمەز *yazma bilméz* he does not know how to write.

يازماقلىق بىلمەز *yazmaqlighi bilméz* he does not know the writing.

§ 294. The first Derivative formed from the Infinitives denotes the act, the action. The negative of this form is composed in two ways:

يازماماقلىق *yaz'mamaqliq* and يازمامازلىق *yaz'mamazliq*

Méktoubon yazmamazliq étmé Don't fail to write the letter.

§ 295. But the negative, dative and ablative forms when used with some verbs mean to behave as if:

Gêr mémézlîkden gèldi, gêr mémézliyé courdon He pretended not to see.

Tanımamazliq étmek To behave as if not acquainted.

§ 296. The second Derivative of the Infinitive is يازمه سومه *sécmé*, *yazma* the mode of writing, the manner of loving; loving, writing. Always accent the last syllable.

§ 297. The pronunciation and the spelling of this second form is just the same as that of the second person Imperative negative singular; but the accent is decisive. The second Derivative has the accent on the last syllable, while in the Imperative the penultimate (the syllable before the negative suffix) is accented:

Şekil 48. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular

Örnekte görüldüğü üzere yazar dil bilgisi ile ilgili konuları İngilizce anlatmıştır.

لغتلى Words.	
Üst bash اوست باش Apparel.	
a. اثواب <i>éscab</i> clothes	f. روبا <i>rouba</i> clothes [It.]
f. پانتالون <i>pantalon</i> pants	f. فيستان <i>fistan</i> gown [Gr.]
كروملك <i>geömlék</i> shirt	f. ميسو <i>miso</i> petticoat [Gr.]
ايچ دونى <i>ich donou</i> drawers	f. شاپقه <i>shapqa</i> hat [Slav.]
سترى <i>setri</i> frock-coat	f. باستون <i>baston</i> stick, cane [It.]
بلك <i>yélék</i> waistcoat	كيسه <i>kése</i> purse
آستار <i>astar</i> lining	دوكمه <i>düyme</i> button
الديون <i>éldirén</i> gloves	چوقه <i>chouqa</i> broad cloth
a. منديل <i>mëndil</i> handkerchief	باصمه <i>basma</i> print, calico
بيچاق <i>bichaq</i> knife	آككجى <i>ékmeçji</i> baker.
Prop. Nouns يوسف <i>yousouf</i> Joseph. احمد <i>Ahméd</i> .	

Şekil 49. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular

Kelimeler önce Osmanlı Türkçesi, sonra Latin harfli telaffuzu, en son İngilizcesi ile verilmiştir. Kelimenin, Osmanlı Türkçesinin ardından Latin harfli telaffuzunun verilmesi, Türkçe öğrenen ve Arap harflerine aşina olmayan kişiler için avantaj sağlamaktadır.

Comparison. تطيقات

1. Give me the account (of whatever you have bought).
(*Siziñ satın aldighinizñ*) *hisabını baña vériñiz.*
2. The guest does not eat (what he expects), but eats (what he finds).
Másafir (oumdoughounou) yéméz, (bouldoughounou) yér.
3. Put in the bag (whatever you [will] find).
(*Boulajaghñizí*) *torbaya qoyouñ.*
4. Have you anything to say ([of] what the boy wrote)?
Chajoughouñ (yazdighina) bir déyéjéyñiz' var mı?
- 5a. I have no doubt (that you will do) this nicely.
Séniñ bounou gúzéljé (yapajaghñña) shúb'hém yoq.
- 5b. (Instead of doing) the wrong, do the best.
Sén kódtáyú (yapajaghñña), éyiýi yap.
- 6a. There is no deficiency (in what I sold).
Béniñ (satdighında) bir' qousour yoq dour.
- 6b. (Whenever I sell) your property, I will give you your money.
Bén malıñı (satdighında) parañı véririm.
- 7a. I had no news (of his being ill [that he was ill]).
Onouñ hasta (oldoughoundan) habérim yoghoundou.
- 7b. My mother could not come here (because she was ill).
Validém hasta (oldoughoundan) bouraya gélémédi.
- 8a. My father did not know (that you were about to come) here.
Siziñ bouraya (géléjéyñizdén) babamıñ habéri yoghoundou.
- 8b. We could not go there (because we had to come here).
Biz bouraya (géléjéyimizdén) oraya gidémédik.

Şekil 50. Eserde Öğretim Dili ile İlgili Bulgular

Buradaki örnekte görüldüğü üzere “Comparison” başlığıyla yazar cümle kuruluşları ve yapıları farklı olan iki farklı dili karşılaştırmıştır.

4.7. “OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR”DAKİ METİNLER VE METİNLERİN TÜRLERİ

Eserde daha önce bahsedildiği üzere farklı metin türlerinde yazılmış kırk bir okuma alıştırması mevcuttur. Dil öğretiminde metinlerin yeri önemlidir. Hagopian, kitapta metin seçimlerini önemli görüp fabl, diyalog, fıkra, şiir, hikâye, deneme, makale gibi türlere yer vermiştir. Metinler kitapta kolaydan zora doğru verilmiştir. Bu okuma alıştırmaları sırasıyla şu şekildedir:

- Kedi ile Devenin Hikâyesi
 - Türkiye'nin Bölümleri
 - Şehirler
 - Dinler ve Mezhepler
 - Hayvanların Faydaları
 - Hayvanların Sesleri
 - Nasrettin'in Bir Nasihatı
 - Nasrettin'in Bir Nasihatı (devamı)
 - Öğretmenin Evliliği
 - İpe Un Sermek
 - Jack'in Evi
 - İnsan ve Hayvan Arasındaki Fark
 - Bir Anektot
 - Köy Odası a,
 - Köy Odası b

- Köy Odası c
- Köy Odası d,e,f,g
- Kibritçi Kız (masal)
- Franklin Prensipleri a
- Franklin Prensipleri b
- Eşek ve Tilkinin Hikâyesi
- Yalvarma ve Övgü
- Avcı
- Bir Şiir (Terkib-i Bent)
- Kolomb'un Yumurtası
- İlâhi
- Hayatın İlâhisi
- Övgü Ayini
- Dostluk
- Gerçek Asalet
- İdari Meclisler
- Kolomb'un Yumurtası b
- İcatlar
- Bir Anektot
- Yönetmelik (Mevzuat)

- Newton
- Vatan
- Devrilme (Şiir)
- Terkib-i Bent
- İngiltere Kralı'nın Taç Giyme Töreni

Hagopian Türkiye'de doğmuş ve büyümüş biridir. Bu sebeple Türk kültürüne aşinadır. Kitapta yer verdiği metinler de onun manevi kültür birikiminin bir yansıması olarak düşünülebilir.

“Türkiye'nin Bölümleri” ve “Şehirler” metinlerinde, Türkiye ve şehirleri hakkında bilgiler yer alırken “Köy Odası a,b,c,d,e,f,g,” metninde ise Türklerin günlük yaşamı, yaşam tarzları, ülkenin gelenek ve göreneklerine yer verilmektedir. “İdari Meclisler” metninde şehir, vilayet, liva(sancak), kaza vb. terimlere yer verilmiş olup bu yerlerin kimler tarafından nasıl idare edildiğine dair bilgilere yer verilmiştir. “Dinler ve Mezhepler” metninde Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik gibi dinler ve onların mezhepleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bu dinlere mensup kişilerin Türkiye'de genellikle nerede yaşadıklarına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Burada görüldüğü üzere yazar yalnızca Müslümanlıkla değil, diğer dinlerle ilgili bilgilere de yer vermiştir.

“Franklin Prensipleri a, b” metninde, ABD'li mucit, diplomat, bilim adamı ve yazar olan Franklin'in başarılı bir hayat üzerine kurduğu prensiplerine yer verilmiştir.

Yazar kitabında Türk edebiyatından eserlere yer vermeyi ihmal etmemiştir. “Eşek ile Tilkinin Hikâyesi” metni, Tanzimat Dönemi yazarlarından önemli bir yeri olan İbrahim Şinasi'ye aittir. Eser Batılı anlamda ilk fabl örneği kabul edilmektedir. “Yalvarma ve Övgü”, Fazıl Divanı'nda yer alan bir münacattır. “Avcı” şiiri yine Tanzimat Dönemi'nin önemli bir şahsiyeti olan Muallim Naci'ye aittir. Yine Muallim Naci'ye ait olan “Dostluk” metni ise düzyazıdır. Ziya Paşa'nın Terkib-i Bent"ine de kitapta yer verilmiştir. “Kolomb'un yumurtası a, b” metni Ebuzziya

Tevfik'e aittir. Hagopian, burada Ebuzziya Tevfik için yaşayan ünlü bir Türk yazardır diye not düşmüştür (Hagopian, 1907:309). 1913'te vefat eden yazar, kitabın yazıldığı yıllarda yaşamaktadır. “Kibritçi Kız” şiiri Mehmet Emin (Yurdakul) tarafından yazılmıştır. Hagopian şiirin sonuna Mehmet Emin'in, 1860 doğumlu, hâlâ yaşamakta olan Türk şairi olduğunu belirtmiştir. Hagopian, kitapta Namık Kemal'in “Gerçek Asalet” ve “Vatan” isimli metinlerine yer vermiştir. “Vatan”, Namık Kemal'in 1870'li yıllarda kaleme aldığı ve ilk defa vatan kavramını ortaya attığı makalesidir. Ayrıca eserde “Peygamber'in Veda Hutbesi”ne yer verilmiştir. “Hayatın İlahisi” metni Münif Paşa'ya aittir. Hagopian onun seçkin bir Türk yazarı, şair ve devlet adamı olduğunu, şu an unutulduğunu not düşmüştür (Hagopian, 1907:323). Hagopian'ın kitapta yer verdiği metinlere ve yazarlarına bakıldığında, onun derin bir kültür ve edebiyat birikimine sahip olduğu görülmektedir. Yazarın Türk dilinin yanında Türk edebiyatına, tarihine ve coğrafyasına da hâkim olduğu görülmektedir.

“Pleasant Are Thy Courts Above” ilahiyatçı ve şair olan İngiliz H. F. Lyte'in bestelediği ilahidir (Hagopian, 1907:318). Orijinal adı yani “Yukarıda Mahkemelerin Hoştur” adlı ilahi hem İngilizce hem de Osmanlı Türkçesi ile verilmiştir. Kitapta yer alan bir başka ilahi “Övgü Ayini” Ermeni bir şair olan E. Konstantiyan'a aittir. Metinlerin çoğu Türkiye ve Türk edebiyatına atıfta bulunan konulardan olsa da Hagopian, yabancı yazarlara ve onların eserlerine de yer vermiştir.

“İngiltere Kralı'nın Taç Giyme Töreni” metni Prens Edward'ın 9 Ağustos 1902'de tahta çıkmasını anlatmaktadır. Görüldüğü üzere sadece Türk adetlerine, yaşayış tarzına yer verilmeyip kültürlerarası adetlere de değinilmektedir. Yazar bu metni Ulusal Ajans'tan aldığını parantez içinde belirtmiştir (Hagopian, 1907:415). Yazar eserinde bir haber yazısına yer vermiştir.

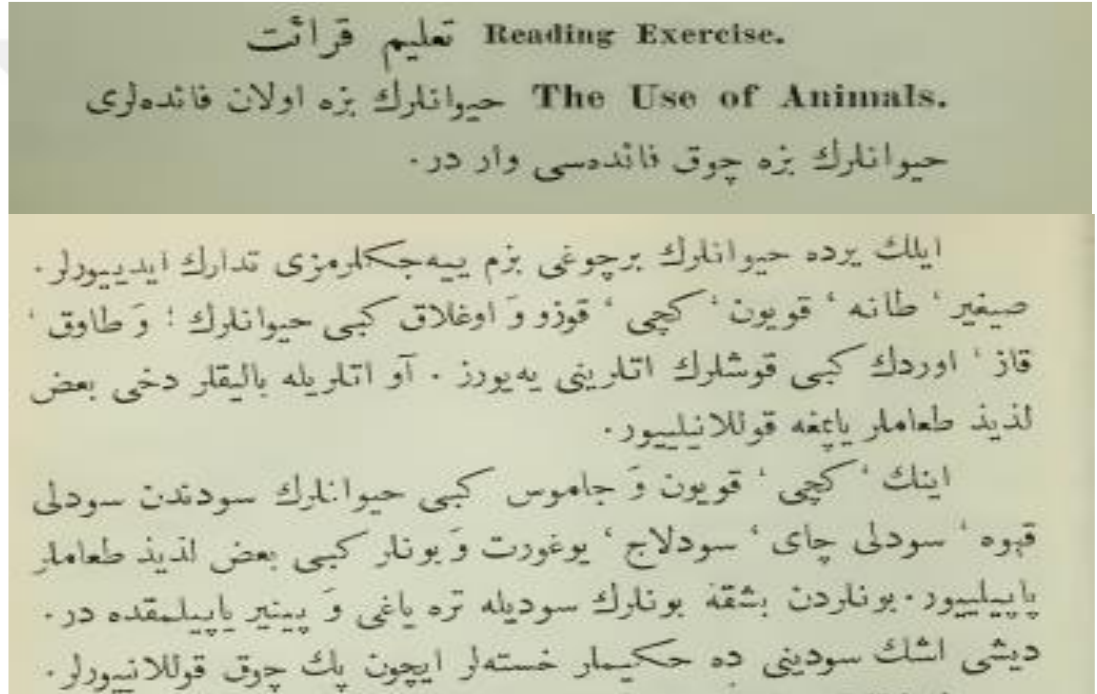
Osmanlı Devleti'nin çok uluslu, çok kültürlü ve çok dilli bir imparatorluk olması sebebiyle yazarın eserinde farklı dinlere, farklı kültürlere ait metinlere yer vermiş olduğu düşünülebilir. Ayrıca bu metinlerin ihtiyaca göre belirlenmiş olduğu varsayılabilir. Bir arada yaşayan farklı halkların sadece ortak dile değil kültürel etkileşime, iletişim zenginliğine sahip olduğu görülmektedir.

“Yönetmelik (Mevzuat)” metni denizde çarpışmaları önlemek için yol tüzükleri ve kurallarını içeren bilgilerden oluşmaktadır.

İncelediğimiz metinlerde yapılan tespitler, Hagopian'ın ön sözünde okuma alıştırmaları hakkında bahsetmiş olduğu yorumlarını kanıtlar niteliktedir:

“Çeviri alıştırmaları ve okuma dersleri göz önüne alındığında, bunların bir çoğu, Türkiye ve Türk Edebiyatına atıf yapan konulardır. Edebiyatı ve ülkeyi tanımlayan birçok şiir ve düzyazı örneği, özellikle modern anlatım biçimiyle verilmiştir. Böylece öğrenci, kendisini Türkiye’de hissedecek; coğrafyaya, tarih, görgü kurallarına ve ülkenin geleneklerine tanık olacaktır.” (Hagopian, 1097:V).

Aşağıda eserde yer alan metin türlerinden örnekler verilmiştir:

Şekil 51. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Deneme

تعليم قرائت Reading Exercise.

To hang flour on a line. ايپه اون سرمك

ويره جكنى ويرمز¹ حدينى طائىماز² كوتو قونشونك برى³ بر دفعه
خواجه حضرتلارينه مراجعتله⁴ : «جانم خواجه افندى! بزم چوجوقلر⁵
بو كون چاماشير⁶ ييقايورلر . چاماشير سرمك⁷ ايچون شو سزك چاماشير
ايپيني⁸ ويرسه كز نه اولور⁹ !» ديو يالوارمش¹⁰ . — «پك اعلا اوغلم
اما! كل كلم¹¹ كه بزمكيار¹² ده بو كون ايپه اون سرمشار¹³ يوقسه
قضاكى آلسون¹⁴ نه وار كه¹⁵ ديو جواب ويرمش . اوتتهكى¹⁶ حال¹⁷
مسئله ينى¹⁸ اكلاما يهرق — «نه ديوك¹⁹ خواجه هيچ ايپه اون سريلايرمى ?»

ديو اصرار²⁰ ايتديكنده : خواجه افندى «به حريف! آكلاسهك نه²¹!
ويره جك كو كلم اولماسه : ايپه اون دكل يا²² صوبيله سرهرم²³ ديهرك باش
آغريسنى دفع²⁴ ايتمشدر .

Şekil 52. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Fıkra

تعليم قرائت Reading Exercise.

Translate and tell the following story in Turkish fully.

1. This is the house that Jack built.
2. This is the malt, That lay in the house that Jack built.
3. This is the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
4. This is the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
5. This is the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
6. This is the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
7. This is the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
8. This is the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
9. This is the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milk'd the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.
10. This is the cock that crowed in the morn, That waked the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milked the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.

11. This is the farmer sowing his corn, That kept the cock that crowed in the morn, That waked the priest all shaven and shorn, That married the man all tatter'd and torn, That kissed the maiden all forlorn, That milk'd the cow with the crumpled horn, That tossed the dog, That worried the cat, That killed the rat, That ate the malt, That lay in the house that Jack built.

Şekil 53. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Hikâye

Reading Exercise. تەلىم قرائت

The Match Girl. كىبرىتىجى قىز

«افندىيار، كىبرىت كىبرىت! اوچ قوخلوسى اون ياره!»
«مرحتلى، بك افندىيار! آتەم خىستە اككەسز. . . .»

«آلىك بونى، قوزوم! بىخا اون پاره جق ويرىك سز.»
ياوروجەك³ او سارىجە⁴ كور⁴ ساچارى طاغىنىق⁵!
كوزلرىك⁶ آلتى ماوى⁶: يوزى كىرلى و يانىق⁷;
اوستى⁸ اسكى⁸ آياغىندە قوجه⁹ بر چىفت قوندوره.
شوزوالى قىزجىغاز دە بر لقمە¹⁰ اكك ايچون
سوقاق سوقاق¹¹ «كىبرىت!» ديو طولاشيور¹² بوتون كون.
نىچە چىركىن¹³، ياره ياره¹⁴ يوزلره:
«بىم كوزل بىكم!» دىيور، بلكە كوندە يوز كره.
— «قىزم! سىك باباك¹⁵ كىم در؟ سىك اولك نرە دە؟
«باق، قىرق پاره وىرە جىكم، سوردىغى سويلە دە:
«باباك يوق مى؟ بىلسز مىسىن اونى سن؟» —
— «بىم بابام يوقدر! اوت، بىلمە يورم اونى بن! . . .»
زوالى قىز هر يردە غرىب¹⁵ در:
هر كس اونى «پىسج¹⁶» دىيەرك اينجىدير¹⁷
اونك ضەيف وجودىك¹⁸ اوستتە
بركىمە جك قاناد¹⁹ كروب²⁰ طورمايور:
اونك ايچون هىچ بر يورك اورمايور.
بوكونەك بىلمەش كه: بابا نه؟
چاليشيور، چاليشماسىن نه ياپسىن؟
چاليشە دن باشقە يول يوق كه سايسىن²¹.

كندىسيچون چابالايان²² كىمى وار؟
كىمى وار كه؟ براككى «آل! يه!» دىر:
برىشى وىرن، اوندن دە بر شى اىستر،
آه يوقسوللق²³! آه باباسز چوجوقلار! (م. امين²⁴)

Şekil 54. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Şiir

Reading Exercise. تعليم قرائت

The Story of the Donkey and Fox. اشك ايله تيلكى حكايهسى

چيقدى بر باغك ايجندن بر ياشلى حمار¹ !
نقل² ايچون بلدهيه³ يوكلنمشيدى روى نگار⁴ !
ديركن⁵ آج قارشه بر تيلكى كورونجه ؛ كلدى⁶
بويله بر تازه اوزوم حسرتي⁷ باغرين⁸ دلدى .
اوته كي چيفته ني⁹ آتدى بو ياناشدجه بر آز¹⁰
صوگره لکن آرهدن قالقدى بوتون ناز و نياز¹¹ .
تيلكى : — «كلسدم اولمازمي حضوره¹² ! آ بنم آرسلام !

«تا ياقيندن باقاييم ؛ حسنكوزه¹³ حيرانم¹⁴ !
«داتم¹⁵ اولسون بكمك سايه لطف و كرمي¹⁶ !
«گل بيتر¹⁷ باحديفي برلرده مبارك¹⁸ قدمي¹⁹ .
«بگزر اول خوش قوقولى قورونغي اعلا²⁰ ميسكه²¹ .
«قوقلارم ؛ بورنومه وورمازسه افتدم فيسكه²² ؛
«ايار عرفاتي²³ ايتا²⁴ او سخنكو²⁵ كوزلر ؛
«ياقيشير آغزيتنه موزون²⁶ و مُمَقَا²⁷ سوزلر . —
اشك افراط²⁸ نشاطندن²⁹ آگيردى³⁰ دير ايكن ؛
صانكه قاريوز قابوغى كوردى ياخود تازه ديكن .
تيلكى : — «جانيمه ايشلهدى³¹ كيتدى او فرحناك هوا³² !
سز سكوت³³ ايتسه گز اما ؛ كينه وار باشقه حفا³⁴ ؛
چونكه بلبل³⁵ ايشيدوب نغمه گزي³⁶ سرقت ايدر³⁷ ؛
چاغيرير³⁸ بلكه ؛ كلير ديكلهيته حزن و كدر³⁹ . —
تيلكى بويله نيجه ديلار دوكرهك ذوق⁴⁰ ايتدى .
اشكى بر قويونك باشيتنه دك سوق⁴¹ ايتدى .
تيلكى — «بوراده⁴² بر كوزل آخور ايله يلك وار در ؛
«نيلهيم يوكله كي ريلمز قاييسى يك دار در ؛

«اویویوب یاقمه کبی ذوق³⁵ و صفا چوق آنده⁴
 «صو ایچوب⁴ یم یهمه دن غیری⁴¹ جفا⁴² یوق آنده⁴
 «اونده ساکن دیشیلرده⁴³ او لطافت⁴⁴ باشقه⁴
 «هله⁴⁵ بر کره باقک⁴⁶؛ دوشمه یگ⁴⁷ اما عشقه⁴⁸.»
 یاقلاشنجه اشک آینه آبه⁴⁹ باقدی⁴⁷
 یوزی عکسین⁴⁸ سزه رک⁴⁹ آغزی صوینی پک آقدی⁴⁷ :
 اشک : — «واقعا⁵⁰ کورمه ده یم دلبر و تازک⁵¹ بر باش.»
 تیلکی : — «چاغیرک تیز اونی⁴ کلسین سزه اولسون اویناش⁵².»
 «بورایه کل!» دیو فریاد⁵³ ایدره رک⁵⁴ طاشدی⁵⁵ حمار⁴
 قویودن عکس صداسین⁵⁵ ایشیدوب شاشدی⁵⁶ حمار⁴ !
 تیلکی : — «کوردوگن می ؟ سزی شیمدی ایدیورلر دعوت⁵⁷ :
 «بو ضیافتده⁵⁸ عجب⁵⁹ یوقی⁶⁰ بکشا بر خدمت⁶⁰»
 «بونده قالسین یوککیز⁶¹ تک اینیکیز سز آشاغی⁴
 «آرقه کزدن کلیم اوله یه طاوولا⁶² اوشاغی» — .
 اشک آتدی یوکنی برله⁴ کندین قویویه⁴ !
 تیلکی میراث یدی⁶² تا اوکا رحمت⁶³ اوقوییه .
 (شناسی)

Şekil 55. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Fabl

Reading Exercise. تعلیم قرائت
 Home (Fatherland). وطن
 عقل¹ «مربع² باشقه³ مثلث³ باشقه⁴ قضیه سنک⁴ حقیقتنه نه
 قوتده حکم⁵ ایله یورسه⁶ وجدان⁶ ده «وطن⁷ باشقه⁸ خارج⁸ وطن باشقه⁸
 سوزینک صحتنه⁹ او قوتده اعتماد ایدیور¹⁰.
 شیرخوارلر¹¹ بشیکنی⁴ چوجوقلر اکلندیکی یری⁴ کنجلر
 معیشتکاهنی¹² اختیارلر کوشه فراغنی¹³ اولاد والده سنی⁴ یدر عائله سنی
 نه درلو حسیات¹⁴ ایله سورسه انسان ده وطننی او درلو حسیات ایله سور-
 بو حسیات ایسه سبب سز بر میل¹⁵ طبیعتدن عبارت دکلدیر . انسان وطننی
 سور⁴ چونکه مواهب¹⁶ قدرتک¹⁷ اک عزیزنی اولان حیات هوای وطننی
 تنفسله¹⁸ باشلار .
 انسان وطننی سور⁴ چونکه عطا یای¹⁹ طبیعتک اک رونقلیسی²⁰
 اولان کفر²¹ ؛ لحه افتاحنده خالک²² وطنه تعلق ایدر²³ .

انسان وطنی سور ' چونکه ماده²⁴ وجودی وطنک بر جزیدر²⁵ .
انسان وطنی سور ' چونکه اطرافنه باقدیقه هر گوشه سنده عمر
گذشته سنک²⁶ بر یاد حزینی²⁷ تحجر ایتش²⁸ کبی کوردور .
انسان وطنی سور ' چونکه حریتی²⁹ راحت³⁰ ، حتی³¹ وطن
سایه سنده قائمدر³² . انسان وطنی سور ' چونکه سبب وجودی³³
اولان اجدادینک³⁴ مقبره³⁵ سکونی³⁶ و نتیجه³⁷ حیاتی اوله جتی اولادینک
جاوه کام³⁸ ظهوری وطندر .
انسان وطنی سور ' چونکه ابنای وطن آرسنده اشتراک³⁹ لسان
و اتحاد⁴⁰ منفعت⁴¹ و کثرت⁴² موانسه⁴³ جهتله⁴⁴ بر قرابت⁴⁵ قلب و
بر اخوت⁴⁶ افکار حاصل اولشدر . او سایه ده بر آدمه دنیا به نسبت⁴⁷
وطن ' اوطوردینی شهره نسبت کنندی خانه سی حکمنده کوردونور .
انسان وطنی سور ' چونکه وطننده موجود اولان حاکیتک⁴⁸
بر جزئه تصرف⁴⁹ حقیقی⁵⁰ ایله متصرفدر .
انسان وطنی سور ' چونکه وطن او یله بر غالبک⁵¹ شمشیری⁵²
و یا بر کاتبک قلمیله چیزیلان مرهوم⁵³ خطاردن⁵⁴ عبارت دکل ! ملیت⁵⁵ .
حریت ' منفعت ' اخوت ' تصرف ' حاکیت ' اجداده حرمت ' عائله به
محبت ' یاد شباب⁵⁶ کبی بر چوق حسیات علاوه نک⁵⁷ اجتماعندن⁵⁸ حاصل
اولش بر فکر مقدسدر .
(کمال بک)

Şekil 56. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Makale

Conversation. مکالمه

طوپخانه عامره بی کز مه کز اولش میدر؟ خیر افندم ترسانه عامره بی کزدم .
بویاز تعطیاتی نره ده امرار ایده جکسکز؟ آسیای صفرا ده بولنان متعدد بلاد
مقصدیگز بر سیاحت می ایتسکدر؟ قدیمه ویرانه لرینی کزه چکم .
تلفرافلر نه ایله ایشله بورلر؟ قرة الکتریقیه ایله ایشله بورلر .
بو کونکی درسک آیت کریمه سی نه در؟ عیالی کورمک ایستهریز " آیتدر .
بو آیت نره ده محرزدر؟ اناجیل اربمه دن اینجیل بو حیاتک
۱۲ نجی باب ۲۲ نجی آیتنده موجود دن ۱۲ نجی باب ۲۲ نجی آیتنده موجود دن

"آر طوغرول" نه دیمکدر و کیمدر؟ عثمانلیرک اجداد عظامندن بری اولوب
"جسور طوغرول" معناسنده در .

Şekil 57. Eserde Bulunan Metin Türlerinden Örnekler- Diyalog

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak araştırmanın sonuçları tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin tarihî süreçte dünyanın büyük ve güçlü devletlerinden birisi olmasıyla birlikte Avrupalıların Türkçeye olan ilgisi ciddi olarak başlamıştır. Dönem içerisinde bu araştırmacıların, Türklerden daha fazla eser verdikleri söylenebilir (Güzel, 2017:788). İngiltere'nin Türkçeye ilgisi, Avrupa'da olduğu gibi öncelikli olarak yine ticari ve siyasi ilişkilerle başlamıştır. Bazısı amatör ama alana meraklı, bazısı gazeteci, gramerci, tercüman, elçilik görevlisi, seyyah, ajan vb. olan yabancı araştırmacılar Türkçenin yabancılara öğretimine yönelik çalışmalar yapıp eserler vermişlerdir.

Moran (1964:1), "*Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası/ On beşinci Yüzyıldan On Sekizinci Yüzyıla Kadar*" eserinde, İngiltere'de Türklerle ilgili yayınların geç başladığını ifade etmektedir. Şahin ve Yeşilyurt (2017:105)'un yaptığı çalışmaya göre Osmanlı Dönemi'nde farklı hedef kitleler ve çeşitli amaçlar için yazılmış olan İngilizce-Türkçe öğretim kitaplarının tarihi 1709 yılına dayanmaktadır. Bu yıla kadar yapılan çalışmalar, Türkiye'ye gelen İngiliz tüccar ve seyyahların Türkiye'ye yönelik gözlem ve deneyimlerinden oluşan seyahatnameler, diplomatik raporlar, mektuplar ve bazı tarihî kitaplardan ibarettir. 1709'dan 1910 yılına kadar, hâlihazırda bu alanda yazılmış 17 kitaptan söz edilmektedir. Çalışmaya konu olan V.H. Hagopian'ın 1907 yılında yayımladığı "*Ottoman Turkish Conversation Grammar*" isimli kitap da bu 17 eserin içinde yerini almıştır.

"*Ottoman Turkish Conversation Grammar*"ın yazarı Ermeni asıllı öğretmen ve araştırmacı Vahan Hovhannes Hagopian, 1862 tarihinde Kayseri'nin Mancusun köyünde dünyaya gelmiştir. Daha iyi bir eğitim almak amacıyla Amerikan Board Teşkilatı tarafından yönetilen Merzifon Anadolu Kolejinde eğitime başlamıştır. Öğrencilerin çoğunluğunu Ermeni ve Rumların oluşturduğu bu okulda, yirmi yılı aşkın bir süre öğretmenlik yapmıştır.

Kitap, 1907 yılında Heidelberg’de Julios Gross yayınevinde basılmıştır. Eser, Türkiye’de görev yapan veya ikamet eden İngilizlere, İngilizce konuşan yabancılara ve öğrencilere Türkçe öğretmek amacıyla yazılmıştır. Hagopian’ın çoğunluğunu azınlıkların oluşturduğu bir okulda görev yaptığı düşünüldüğünde, Türkçeyi öğretmek istediği hedef kitlesi olan “öğrenci”nin özelde ve öncelikle Osmanlı Devleti içinde yaşayan azınlık öğrencilerine yönelik olduğu söylenebilir. Dikkat çeken diğer bir husus da yazarın 1907 yılında yazdığı kitabında, o dönem hâlâ Osmanlı Devleti olarak adlandırılan ülke sınırlarından “Türkiye” olarak bahsedilmesidir.

Araştırmanın modeli olarak, alanda yetkin olan kişilere de inceletilmesi neticesinde; nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eser; “Giriş, Türkçe Dil Bilgisi”, Türkçedeki Arapça ve Farsça Ögeler, Ekler, Resmî Kısım, Sözlük ve Genel Fihrist” olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında dil bilgisi kısmına geçmeden önce, dil bilgisine hazırlık olarak “Alfabe, Harflerin Telaffuzları, Diğer İmlâ İşaretleri, Vurgu, Ses Uyumu ve Ünlülerin Uyumu, İmlâ”ya yer verilmiştir. Birinci kısım olan “Türkçe Dil Bilgisi”nde ve ikinci kısım olan “Türkçedeki Arapça ve Farsça Ögeler” kısmında, toplam altmış derste dil bilgisi konuları anlatılmıştır. Derslerin her birinde bir dil bilgisi konusuna yer verilmiştir. Her konunun bitiminde kelime öğretimi, alıştırma (talim), düzeltme, tercüme ve mükâleme çalışmaları yapılmıştır. “Türkçedeki Arapça ve Farsça Ögeler” kısmında anlatılan dil bilgisi konuları Türkçenin dil bilgisine uygulanarak anlatılmıştır.

Eklerde; Osmanlı Edebiyatı ile ilgili bilgi verildikten sonra Osmanlı Sultanları, Osman Gazi’den başlayarak II. Abdülhamit’e kadar hanedan ailesine mensup otuz dört padişah hicrî ve miladî takvime göre doğum yılları verilip tanıtılmıştır. Daha sonra Arap Takvimi (Hicrî Takvim) ve Mali Osmanlı Takvimi (Rumî Takvim) gösterilmiştir. Resmî Kısım bölümünde Osmanlı İmparatorluğu’na ait resmî kurumların isimlerine yer verilmiştir. Her bir başlığın altındaki terimler önce Arap harfleriyle verilip sonra Latin harfli okunuşu ve İngilizce karşılıkları verilmiştir. Bu kısımlarda verilen bilgiler dönemin şartlarına ışık tutacak niteliktedir. Resmî Kısım bölümünün ardından on iki sayfalık, 2.164 kelimededen oluşan İngilizce-Türkçe sözlük

vardır. Sözlükten sonra üç sayfalık “Genel Fihrist” ile kitap, sayfa 492’de sonlandırılmıştır.

“*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” çeviri yazılı bir eserdir. Hagopian “Arap Harfli Osmanlı Türkçesi”nin harflerini “Latin Alfabeti” ile İngiliz fonetiğine uygun bir şekilde göstermiştir. Yani Arap harflerinin telaffuzu İngiliz alfabesi kökenli bir yazı sistemi ile daha açık olarak gösterilmiştir.

Hagopian Arap harfli Osmanlı Türkçesi ile harfleri verip onların İngilizceye uygun olarak çeviri yazılı (transkripsiyonlu) hâllerini göstermiştir. Ardından bu harflerin telaffuzlarını, ağızdan nasıl çıkması veya çıkmaması gerektiğini Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca kelimeler üzerinden örneklendirerek anlatmıştır. Harflerin veya kelimelerin yazılışıyla okunuşu arasındaki farka dikkat çekmiştir. Yazarın ana dilinden birkelimeyi, öğrendiği dilin söyleyişine uydurarak telaffuz çalışması yapmıştır. Yazar öğretmen olarak görev yaptığından telaffuz çalışması için uygulama alanı bulup bunu değerlendirme imkânına sahip olduğu söylenebilir.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (2013:119)’nde, Öneriler Çerçevesi’ni kullananlar için sesletim ve konuşma seslerini öğrenilen dilin bağlamında kurallara uygun bir şekilde kullanmanın önemine dikkat çekilmiştir. Budurumun ve öğrenimdeki akıcılığın öğrenme zamanından ve uzun sürede geliştirilip geliştirilemeyeceğinden bahsedilmiştir. Hagopian kitabın daha başındayken ilerleyen bölümlerde sorun olmaması için seslerin pekişmesi ve dile ait konuşmalarının doğru telaffuzunun tam olarak yapılmasının önemini vurgulamıştır. Yazarın eserini yazdığı dönemde, kendine has olarak uyarladığını söylediği telaffuz öğretimine çok önem verdiği, ayrıntılı bir şekilde yer verdiği ve bu konuda öğrenciyi en baştan uyardığı görülmektedir. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (2018:134)’nde ise farklı olarak aksan ve doğruluğa odaklanmanın telaffuz öğretiminin gelişimine zarar verdiğine, anlaşılır olmanın ve akıcılığın önemine dikkat çekilmiştir.

Doğan ve Ayaz (2017:77), W. B. Barker’ın, “*A Reading Book of Turkish: With a Grammar and Vocabulary*” isimli 1854 yılında basılmış olan eserinde, yazarın harflerin ve kelimelerin öğrenciler tarafından doğru şekilde telaffuzu için onları Latinize ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Barker’ın kitapta telaffuz üzerine ayrı bir

bölüm ayırdığını ifade etmiştir. “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” telaffuz öğretimi yönüyle kendisinden önce yazılmış olan bu eserlerle benzer bir özellik göstermektedir.

Yazar eserinde “Harf Yöntemi”ni uygulamıştır. Harf yöntemi, alfabedeki harflerin sırasıyla okunuşları ve yazılışlarını öğretme esasına dayanır (Şahbaz, 2005). Yazar önce alfabenin harflerini ve bu harflerin hangi sesleri karşıladığını göstermiş, Latin harfleri ile sesleri daha fonetik (sesçil) olarak kaydetmiştir. Bütün harfleri tanıttıktan sonra hece tekrarları ile harflerin seslerini pekiştirmeye çalışmıştır. Ardından kelime öğretimi yapmıştır. Kelime öğretiminden sonra, bu kelimelerle ilgili önce kısa sonra daha uzun cümlelere yer vermiştir. Barın (2010), Selim Gürcü’nün 1892 yılında yazdığı “*Ecnebilere Mahsus Elifbâ*” kitabında, ilk okuma ve yazma öğretiminde harf yöntemini esas aldığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*”dan önce harf yöntemine emsal teşkil eden eserlerin olduğu görülmektedir. Ayrıca Hagopian’ın, ilk okuma ve yazma öğretiminde kullanılan bu yöntemden, Türkçeyi İngilizlere öğretirken yararlandığı görülmektedir. Bu yöntem okullarda uygulanan bir yöntemdir. Bir öğretmen olarak sınıf ortamını aktif kullandığı için yazarın, harf yöntemini kullanmayı tercih ettiği düşünülmektedir. Polat, Köse, Dursun ve Peçenek (2018:149), Yetişkinler I. Kademe Okuma Yazma Öğretimi ve Temel Eğitim Programı (2018)’nda *Ses Esaslı Okuma Yazma Öğretimi* yönteminde yazıbirimden tümceye doğru bir yöntem izlendiğinden bahsetmektedir. Yüz yılı aşkın süre önce faydalanılmış bir yöntemden günümüzde de yararlanıldığı görülmektedir.

Ottoman Turkish Conversation Grammar’da İngilizce ve Arap Harfli Osmanlı Türkçesi birlikte kullanılmıştır. Yazar dil bilgisi konularını kaynak dil olan İngilizce ile anlatmıştır. Bunun sebebi Türk dilini öğretmeyi istediği hedef kitlenin İngilizceyi biliyor olmasındandır. Konu anlatımlarının ardından verdiği örnekler, alıştırma, metinler, çeviriler vb. bazen İngilizce, bazen Türkçedir. Yani kaynak dille hedef dilin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir. Hatta bazı durumlarda verilen örneklerin hem Osmanlı Türkçesi Alfabesi ile hem de Latin harfli telaffuzlarıyla verildiği görülmektedir. Bu durum “Arap Harfli Osmanlı Türkçesi Alfabesi”ne hâkim olmayan biri için öğrenimi kolaylaştırmaktadır.

Kitap, dil bilgisi öğretimi açısından incelenmiştir. Dil bilgisi konuları kolaydan zora doğru belli bir sistematik içinde verilmiştir. “Türkçe Dil Bilgisi” olan birinci kısımda anlatılan konular; isim, sıfat, zamir, edat, fiilimsi, bağlaç, zarf, zamanlar, ek fiil, fiil, ünlemdir. Her bir dil bilgisi konusunun anlatımından sonra öğretilen konunun pekişmesi için kelime öğretimi, alıştırma (talim), tercüme, düzeltme, karşılıklı konuşma çalışmaları yapılmıştır. Buradan yazarın ders işleyişini belirli bir plan dâhilinde yaptığı gözlenmiştir. Ayrıca dil bilgisi konularına detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Doğan ve Ayaz (2017:73), Warker’ın eserinde her ne kadar o dönem tam olarak adını koyamasa da dört-becerinin öğretimini esas alan çağdaş yöntemin temellerini attığını ifade etmiştir. Hagopian’ın da “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” da, dil bilgisi öğretiminin yanında dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, konuşmaya eşit derecede olmasa da kitabında yer verdiği görülmektedir. Dinleme becerisine ait bulgular tespit edilmemiştir.

Erhan Yeşilyurt tarafından 2015 yılında yayınlanan “Osmanlı Dönemin’nde İngilizlere Türkçe Öğretimi” isimli çalışmasında, incelediği on beş kitap arasında çalışmaya konu olan “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” da mevcuttur. Yazar, İngilizlere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla yazılmış olan bu kitaplarda uygulanan öğretim metodunu ve eserler arasında ne tür farklılıklar olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada eserler ile ilgili tespitler ve örnekler vardır. Fakat on beş kitap ayrı ayrı incelendiği için konunun ayrıntılarına değinilmediği görülmektedir. Bu çalışmada ise “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*” ile ilgili yapılan tespitler ve eserden verilen örnekler açıklanmış, birtakım detaylara yer verilmiştir. Yeşilyurt (2015)’un doktora çalışmasından farklı olarak çalışmanın bulgularında kitaptaki alfabe öğretimine yönelik yorumlar yapılırken alt başlıkta çeviri yazılı bir eser olarak ve harf yöntemi bakımından incelenmiştir. O dönemde yazarın dili öğretirken nasıl bir telaffuz eğitimi verdiğine dair tespitlerde bulunulmuş ve bu tespitler yorumlanmıştır. Ayrıca Yeşilyurt (2015)’un çalışmasında yer vermediği, Hagopian (1907:V)’ın Osmanlı Türkçesine ilk defa kendisinin uyguladığını ifade ettiği “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi”nden bu çalışmada bahsedilmiştir.

Eserde genel dil öğretim ilkeleri ve dil öğretim ilkelerinden “Öğrenciye Görelik/Hedef Kitleye Görelik, Öğrenciyi Aktif Kılma İlkesi, Kullanılan Dilin Öğretilmesi İlkesi, Dil Öğretiminin Planlanması İlkesi, Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi İlkesi, Basitten Karmaşığa Somuttan Soyuta İlkesi, Dört Temel Beceriye Dikkate Alma İlkesi”; yöntem olarak “Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi” ve ilk defa Hagopian tarafından Osmanlı Türkçesine uygulanan “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi” olarak adlandırılan mükâleme yöntemi; teknik olarak “Soru- Cevap Tekniği” tespit edilmiştir.

Bu çalışmada olduğu gibi diğer bazı çalışmalarda da araştırmacılar, yazarların eserlerinde “Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi”ni kullandıklarını belirtmiştir. Yeşilyurt (2015:V), Osmanlı Dönemi’nde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan on beş eserin celendiğinde, kitaplarda dil bilgisi-çeviri yöntemi kullanıldığı sonucuna ulaşıldığını ifade etmiştir. Biçer (2012:118), Kıpçak Türkçesi Dönemi’nde hazırlanan sözlük ve gramer bölümlerinden oluşan Türkçe öğretim kitaplarında, genel olarak dil bilgisi- çeviri yönteminin kullanıldığını belirtmiştir. Karagöl (2011: 30), dil bilgisi çeviri yönteminin 1840’lardan 1940’lara kadar yabancı dil öğretimine hâkim olduğunu belirtip Sir James William Redhouse’nin da “*Vade-Mecumve OTL (A Simplified Grammar of the Ottoman Turkish-Language)*”yi dil bilgisi- çeviri metoduna göre yazdığını anlatmıştır. Doğan ve Ayaz (2017), W. B. Barker’ın “*A Reading Book of Turkish: With a Grammar and Vocabulary*” isimli eserinde, yazarın dönemin hâkim dil öğretim yöntemi olan dil bilgisi-çeviri yöntemini kullandığını ifade etmiştir. W. B. Barker eserinde, öğrencilere çeviri yapma tavsiyesinde bulunup dil bilgisi öğrenmenin faydalarından ve zorunluluğundan bahsederek dil bilgisi-çeviri yönteminin en önemli özelliklerinden olan çeviri ve dil bilgisi öğrenimine atıfta bulunur.

“Gaspey Otto Sauer Yöntemi” ya da mükâleme yöntemi olarak bilinen konuşma yöntemini Hagopian ilk defa Osmanlı Türkçesine uyguladığını ifade etmiştir. Bu yöntem, yazarın yine Julios Gross Yayınvinde 1908 yılında basılan “*Key To The Ottoman-Turkish Conversation-Grammar*” kitabında da kullanılmıştır. Yazar “*Ottoman Turkish Conversation Grammar*”ın iç kapağında olduğu gibi bu kitabının da iç kapağında bu yöntemden yararlandığını belirtmiştir.

Metinde kırk bir okuma parçasına yer verilmiştir. Burada metinlerin basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru verildiği görülmektedir. Önce basit, somut ve kısa metinlere, konular ilerledikçe daha zor, uzun ve soyut anlamlar taşıyan metinlere yer verilmiştir. Dil öğretiminde önem arz eden metinlerin, eserde de çeşitli olması dikkat çeken başka bir husustur.

Yazarın seçtiği metinlerde ülkenin günlük yaşamına, diline, edebiyatına, gelenek göreneklerine, kültürüne dair özellikler tespit edilmiştir. Bu durum Türkiye’de doğmuş, yaşamış, çalışmış olan Hagopian’ın Türk kültürüne hâkim ve geniş bir kültür birikimin olduğunu göstermektedir. Yazar metinlerde, Türk edebiyatından, kültüründen, dininden vb. eserlere yer vermesinin yanında diğer milletlerden eserlere de kayıtsız kalmamıştır. “Dinler ve Mezhepler” metninde Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik gibi dinler ve onların mezhepleri hakkında bilgi verilmesi, İngiltere Kralı’nın Taç Giyme Töreni’ni konu alan bir metne yer verilmesi, “Franklin Prensipleri a, b” metninde, ABD’li mucit, diplomat, bilim adamı ve yazar olan Franklin’in başarılı bir hayat üzerine kurduğu prensiplerine yer verilmiş olması, “Pleasant Are Thy Courts Above” ilahiyatçı ve şair olan İngiliz H. F. Lyte’in bestelediği ilahiye ve başka ilahi olan “Övgü Ayini”ne yer verilmesi, yazarın eserinde o dönemde bir kavram olarak karşılığı bulunmasa da kültürlerarası bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Eserin yazıldığı dönemin şartları dikkate alındığında incelemeler sonucunda kitabın oldukça kapsamlı bilgiler içerdiği görülmektedir. Eserde detaylı bir şekilde dil bilgisi konularının anlatıldığı görülmektedir. Dil bilgisi anlatımlarının sonunda verilen örnekler ve dört temel beceriye yönelik alıştırmalar çok çeşitli ve yerindedir. Sadece kendi dönemiyle değil, günümüzle bile kıyaslandığında dil bilgisi terimleri ve anlatımı günümüze uygundur. Verilen farklı etkinlik örneklerinin ve alıştırmaların bugün bile çok yerinde olduğu tespit edilmiştir. Yazarın o dönemde anlattığı konuların bazıları neredeyse hiç bilinmemektedir. Nitekim Hagopian (1907)’nin ön sözünde belirttiği üzere;“sayfa 121-125, 215, 256 vb.de görülen alıştırmaları ekleyerek, yeni bir öge tanıtılmıştır.” cümlesi bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Günümüzde “Fiilde Çatı” olarak anlatılan konuyu yazar o dönemde yeni bir öge olarak tanıttığını ifade etmiştir.

Bu eser sadece bir dil bilgisi kitabı görevi üstlenmemektedir. Türk dilinin yanı sıra Türk kültürünü, yaşayış biçimini, geleneğini, dinini anlatmaya çalışan bir kitaptır. Verdiği metin örnekleriyle veya diğer örneklerle farklı dinlere, sosyal, siyasal, edebî, coğrafi, toplumsal meselelere değinmiştir. Bu yönüyle kitap kültürlerarası etkileşimi sağlayıp kendimizden farklı olan sosyal kültürel, dinî, edebî unsurların da anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca kitapta “Ekler” ve “Resmî Kısım” bölümlerinde Osmanlı Edebiyatı, Osmanlı Sultanları, Osmanlı Devleti’nin idari, siyasi, dinî ve ekonomik işleyişi hakkında bilgilerin verilmesi, dönemin özelliklerini de yansıtması açısından eseri bir dil bilgisi kitabı olmanın ötesine taşımıştır. Kitabın bahsedilen bütün bu özellikleri dikkate alındığında sosyolojik ve tarihî bir kitap niteliği taşıdığı söylenebilir.

Öğrencilere pekiştirici örnekler verilerek öğrencinin yönlendirilmesi, eserde ders işlenişinin belli bir sıra hâlinde verilmesi, sınıf ortamına uygun bir şekilde ele alınması önemsenmiştir. Bu özelliklerin Hagopian’ın öğretmen olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Günümüzde bir yüzyıldan daha uzun bir zaman önce yazılan bu kitabın kendi içindeki sistemi, yapısı ve içeriğiyle, farklı ve modern özellikleriyle, yazıldığı dönemin ilerisinde bir eser olduğu söylenebilir. Eserin hedef kitlesi, amacı, dil bilgisi, dil öğretim yöntemi, ilkeleri, tekniği, ders işleniş şekli, kültür aktarımı vb. özellikleri açısından günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çalışmalarına katkı sağlayıp yön vererek gelecekteki çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler çerçevesinde, incelediğimiz eserden hareketle birtakım önerilerde bulunulmuştur:

- “Ottoman Turkish Conversation Grammar” Türkçeye tercüme edilebilir ve yayımlanabilir.
- Kitapta yararlanılan “Gaspey-Otto-Sauer Yöntemi” daha detaylı bir şekilde incelenebilir ve bu yöntemle, bu kitabın öncesinde ve sonrasında başka eserler yazılıp yazılmadığı tetkik edilebilir.

- Bu kitap, Türkçe kelimelerin 1907 yılında nasıl telaffuz edildiğini gösteren en önemli kaynaklardan biridir. Arap harflerinin göstermediği, örttüğü telaffuzlar, Latin harfleri aracılığı ile açık bir şekilde görülmektedir. Eser Türkçenin telaffuzunun kaydedildiği önemli eserlerdendir. Telaffuz eğitimi üzerine örnek alınabilir.

- Her dilin hançeresine uygun telaffuz sözlükleri yazılıp geliştirilebilir.

- Karşılaştırılmalı çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Eser, ses temelli çalışmalarda örnek alınabilir.

- Eserde alfabe öğretim yönteminin günümüz öğretim yöntemine uygun olup olmadığı incelenebilir, geliştirilip örnek alınabilir.

KAYNAKÇA

- Açık, Fatma, “Türkiye’de Yabancılara Türkçe Öğretirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Bildirileri, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Kıbrıs, 2008 s. 1-11.
- Açık, Fatma, “Türkçe Öğretimi Üzerine Yabancı Yazarların Hazırladığı Ders Kitaplarında Söz Dağarcığı ve Kültürel Unsurlar: “A Practical Grammar of the Turkish Language”, “Turkish Literary Reader” ve “Gramatika Turetskogo Yazıka” Örneklemelerinde”,IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2011, s. 1-13.
- Alan, G.,“Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu’daki Rumlar ve Pontus Meselesi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10, 2001, s.184-208.
- Alan, G.,“Amerikan Board Okullarında Yürütülen Misyonerlik Faaliyetleri” *Journal of Islamic Research*, Sayı20/4, 2007, s.464-475.
- Arslan, Fatih, “Dil Öğretiminin İlkeleri”, ed.,Hayati Develi vd., *UygulamalıTürkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı 1*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017, s. 241-288.
- Avşar, Uğur, *Müeyyiretü'l-Ulum (Bergamalı Kadri)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 1996.
- Atılgan, Özlem, *Mutavvel Sarf-ı ‘Osmânî İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Balcı, Mustafa, “Tarihî Seyirde Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi 1: Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi”, ed., Hayati Develi vd., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar 1*, Yunus Emre Enstitüsü, İstanbul, 2016 s. 11-52.

- Balcı, Mustafa, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Temel Kavramlar”, ed., Hayati Develi vd., *Uygulamalı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı*, Kesit Yayınları, Cilt 1, 2017, s. 13-42.
- Barın, E., “Yabancılara Türkçe Öğretimi Amacıyla Yazılan “Ecnebilere Mahsus” Elifbâ Kitabı Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, Bahar, Sayı 27, 2010, s. 121-136.
- Barın, Erol, “Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2004, s. 19-30.
- Başar, Umut, *Yüzbaşı İhsan’ın Kavâ'id-i İmla ve Tahrir’inin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Afyon, 2014.
- Bayraktar, Nesrin, “Yabancılara Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi.”I. Uluslararası Çanakkale-Truva Dil Eğitimi ve Okul Gelişimi Sempozyumu, Çanakkale, Haziran, 2002.
- Biçer, Nurşat, *Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum, 2011.
- Biçer, Nurşat, “Hunlardan Günümüze Yabancılara Türkçe Öğretimi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: ¼, 2012, s. 107-133.
- Biçer, Nurşat, “Batılı Devletlerde Türkçe Öğretimi” ed., Cengiz Alyılmaz-Semra Alyılmaz, *Türkçe Öğretimi Tarihi* (1. Baskı) , Kesit Yayınları, İstanbul, 2017, s. 172-196.
- Council of Europe, *Common European Framework Of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment (Companion Volume With New Descriptors)*, Strasburg, February 2018.
- Çetinkaya Gökhan, Altıparmak Merve, “Öğrenme-Öğretme Etkinlikleri (Dil Öğretim Teknikleri)”, ed., Mustafa Durmuş vd., *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s. 213-241.

- Demirci, J., “Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye’de Memlûk-Kıpçak Türkçesi Çalışmaları”, A.Ü. DTCF Cumhuriyetin 80. Yılı Kutlama Etkinlikleri Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, Ankara, 2003.
- Dilaçar, A. , “Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihiçesi” , *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1971* (2. Baskı), 1989. s.83-145.
- Doğan, Süheyla, Ayaz, Hayrettin, “XIX. Yüzyılda Batı’da Yabancılar Türkçe Öğretimi: W. B. Barker Örneği”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi- The Journal Of Ottoman Studies*, Sayı 1, Issue 1, 2017, s. 63-84.
- Durmuş, Mustafa, *Yabancılar Türkçe Öğretimi* (2. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- Ercilasun, A. , *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* (1. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Eren, H. , *Türklük Bilimi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Ersoylu, Halil, *Türk Dili Üzerine Yazılmış İngilizce Gramerler*, Türk Dünyası Araştırmaları, Yıl 2, Cilt 2, Sayı 10, 1981, s.114-142.
- Ertürk, H.İ., “Müeyyiretü’l-Ulûm Üzerine Bir İnceleme ve Değerlendirme Çalışması”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/8, Ankara, 2015, p. 1059-1086. (Erişim:doi number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8323>).
- Gültekin, İbrahim, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yardımcı Okuma Kitaplarından ve Metinlerinden Yararlanma”, ed., Hayati Develi vd., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar 1*, Cilt 1, 2016, s.399-454.
- Gültekin, İbrahim, Balcı, Mustafa, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Siyaseti ve Stratejileri”, ed., Hayati Develi vd., *Uygulamalı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı 1*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017 s. 43-133.

- Güner, Galip, “İlk Türkçe Gramer: Müyessiretü’l-Ulûm”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, 2003, s.151-166.
- Güneş, Firdevs, “Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar”, *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, Cilt 8, Sayı 15, 2011, s. 123-148.
- Güneş, İsmail Teoman, “Thomas Vaughan’ın A Grammar Of The Turkish Language Kitabı’ndaki Örnek Atasözleri”, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Cilt1, Sayı 1, 2018 s. 7-15.
- Güzel, Abdurrahman, Barın, Erol, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.
- Güzel, A, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Tarihine Kısa Bir Bakış”,ed., Abdurrahman Güzel, *Başlangıçtan Günümüze Türkçenin Eğitim-Öğretim Tarihi Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017. s.777-837.
- Hagopian, V. H.,*Avâlîm-i Felekiye* , Boyacıyan Agop Matbaası, İstanbul, 1909.
- Hagopian, V. H., ed., Z. Torosyan, *A Dictionary English-Armenian*, Matteosian Yayınevi, İstanbul, 1892.
- Hagopian, V. H.,*Ottoman-Turkish Conversation-Grammar*, Julius Gross Yayınevi, Heidelberg, 1907.
- Hagopian, V. H.,*Key To Ottoman-Turkish Conversation-Grammar*, Julius Gross Yayınevi, Heidelberg, 1908.
- Hengirmen, Mehmet, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve Tömer Yöntemi*, Engin Yayınevi, Ankara, 2006.
- İnce Erdoğan, D., “Merzifon’da Amerikalı Misyonerler ve Ermeniler” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı4/11, 2005, s. 17-43.
- İşcan, Adem, “Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihçesi”, ed.,Abdullah Şahin, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*

Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2014, s.3-29.

Karagöl, E, *Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe Öğretim Yöntemi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2011.

Kartallıoğlu, Yavuz, “Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünsüzleri”, *Dil Araştırmaları*, Sayı 6, 2010a, s.87-146.

Kartallıoğlu, Yavuz, “The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts (Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçenin Ünlüleri)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27, 2010b, s. 85-112.

Kaya, Ceval, “Dîvânu Lugâti’t-Türk Araplara Türkçeyi Öğretmek İçin Mi Yazıldı?”, III. Uluslararası Türkoloji Kongresi. Ortak Dil, Tarih ve Alfabe Oluşturma Sürecinde Geçmişten Geleceğe Türkolojinin Meseleleri, Türkistan, 18-20 Mayıs, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayını: III, 2009 s. 145-148.

Kocabaşoğlu, U., *Anadolu’daki Amerika*, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

Kökçü, A., “Osmanlı’da Astronomi ve Matematik Doktorları İlk Bilim Adamımız: Arakel Garabed Sivasliyan” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 38, 2015, s. 95-105.

Kökçü, Ayşe, “V. Hovhannes Hagopyan ve Avalim-i Felekiye Eseri”, *Historia 1923 Tarih ve Kültür Dergisi*, Sayı 2, 2016.

Maksudyan, Nazan, “Amerikan Kaynaklarında Merzifon Anadolu Koleji’nin Kısa Tarihçesi”, *Kebikeç Dergisi*, Sayı 36, 2013, s. 131-154.

Memiş, M. Raşit, Erdem, M. Dursun, “Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler, Kullanım Özellikleri ve Eleştiriler”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/9, Ankara, 2013, s. 297-318.

- Moran, Berna, *Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası/ On beşinci Yüzyıldan On Sekizinci Yüzyıla Kadar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1964.
- Özçam, Ç. , “Türkiye Türkçesiyle İlgili Gramer Çalışmaları- Bibliyografya Denemesi” , *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 110, s. 121-163, 1997.
- Polat, Yusuf, Köse, Dursun, Durmuş, A. Osman, Peçenek, Dilek, “Okuryazarlık Öğretimi Yöntem ve Yeterlikleri”, danışman: Jean Claude Beacco, *Yabancı Dil Olarak Türkçe İlk Kazanımlar İçin Başvuru Rehberi A1 Öncesi*, Yunus Emre Enstitüsü, Kurmay Yayınları, 2018.
- Şahbaz, N, K.,*Tanzimat’tan Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kadar (1839–1928) Türkiye’de İlkokuma ve Yazma Öğretimi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2005.
- Şahin, Abdullah, Yeşilyurt, Erhan, “Osmanlı Dönemi İngilizlere Türkçe Öğretiminde Deyimler ve Atasözleri” *International Journal of Languages Education and Teaching*, Volume 3, Issue 3, 2015, s. 172-194.
- Şahin, Abdullah, Yeşilyurt, Erhan, “Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretimi Kitaplarının Bibliyografik Olarak İncelenmesi” *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 5/1, 2017 s. 102-113.
- TDK, *Türkçe Sözlük* (11. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- Telc GmbH, MEB, *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme (Common European Framework of Reference for Languages, CEFR)*,(2. Baskı), Telc GmbH, Frankfurt, 2013.
- Topuzkanamış, Ersoy, “Müeyyiretü’l-Ulûm’da Dil Bilgisi Öğretimi”, *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, 2011. s.
- Umunç, Himmet, “Doğu ve Ötekilik: İngiliz Seyahatnamelerinde Türk Kimliği (Lady Montagu ve Richard Chandler)”, *Bilig Dergisi*, Sayı 55, 2013, s.297-314.

Uzuntaş, Aysel, Yıldız, Cemal, “Dil Öğretiminde Yaklaşımlar, Yöntemler, Strateji ve Teknikler”, ed., Hayati Develi vd., *Uygulamalı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı 1*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017, s. 205-240.

White, G. E. , *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Anadolu Koleji Hâtıraları*, çev. Cem Tarık Yüksel, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1995.

Yeşilyurt, Erhan, *Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretimi*, Doktora Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bili Dalı, Çanakkale, 2015.

Yeşilyurt, Erhan, “Osmanlı Döneminde İngilizlere Türkçe Öğretmek Amacıyla Yazılan Kitapların Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, Sayı 4/3, 2016, s. 277-294.

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Yıldırım, H. Ç., “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Tarihinde Bir Kılavuz: Bedrika-i Lisân-i Osmânî” ,*Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 5/4, 2016, s. 2041-2063.

Yıldız, Özgür, “ABCFM (Amerikan Board) Arşivleri’nin Osmanlı-Amerikan İlişkileri Bağlamında Değerlendirilmesi” *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)*, Sayı XXVII, 2016, s. 519-541. (Erişim: DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh893>)

Yıldız, Özgür, “Amerika’nın Ermeniler Üzerindeki Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti’ne Etkileri”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)*, Sayı XXII, 2015, s. 239-249. (Erişim: DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh722>)

Web Adresleri

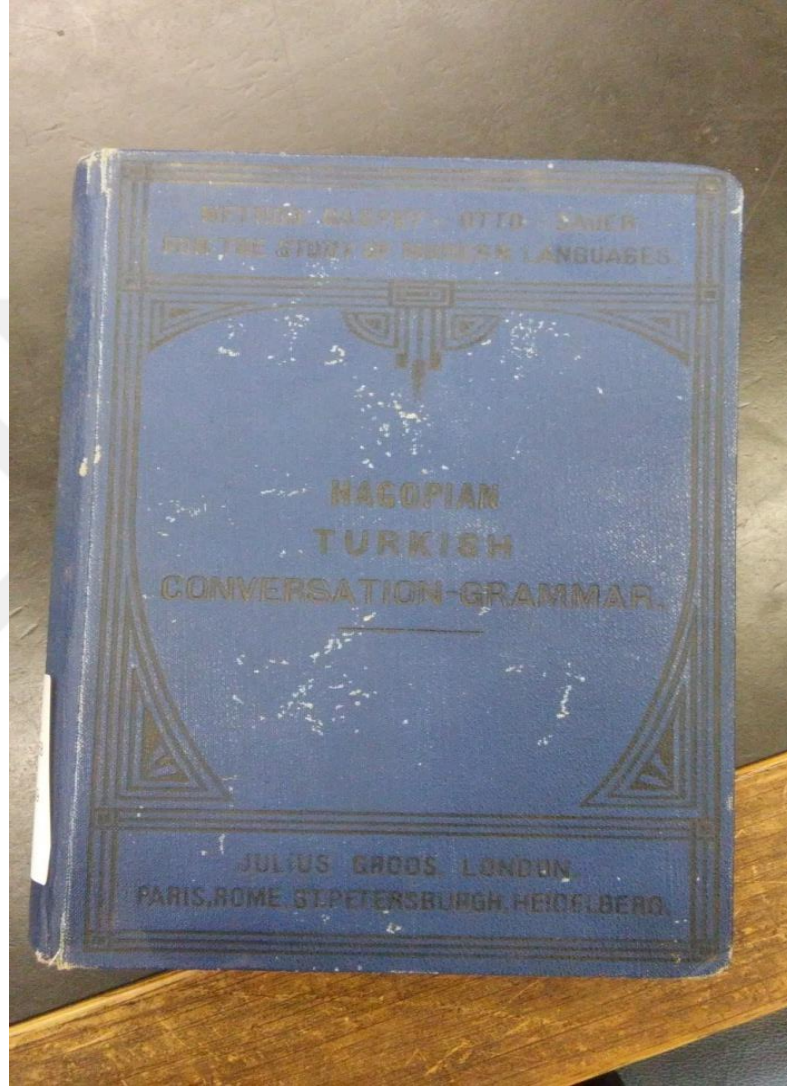
Merzifon Fen Lisesi, 2011,

(Erişim),http://merzifonfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/05/04/973669/dosyalar/2017_11/18122229_MERZYFON_FEN_LYSESY_TARYHYESY.pdf?CHK=bbd ed9f1325f9b73de6d104e67725bd4 adresinden 28.05.2019 tarihinde alınmıştır.

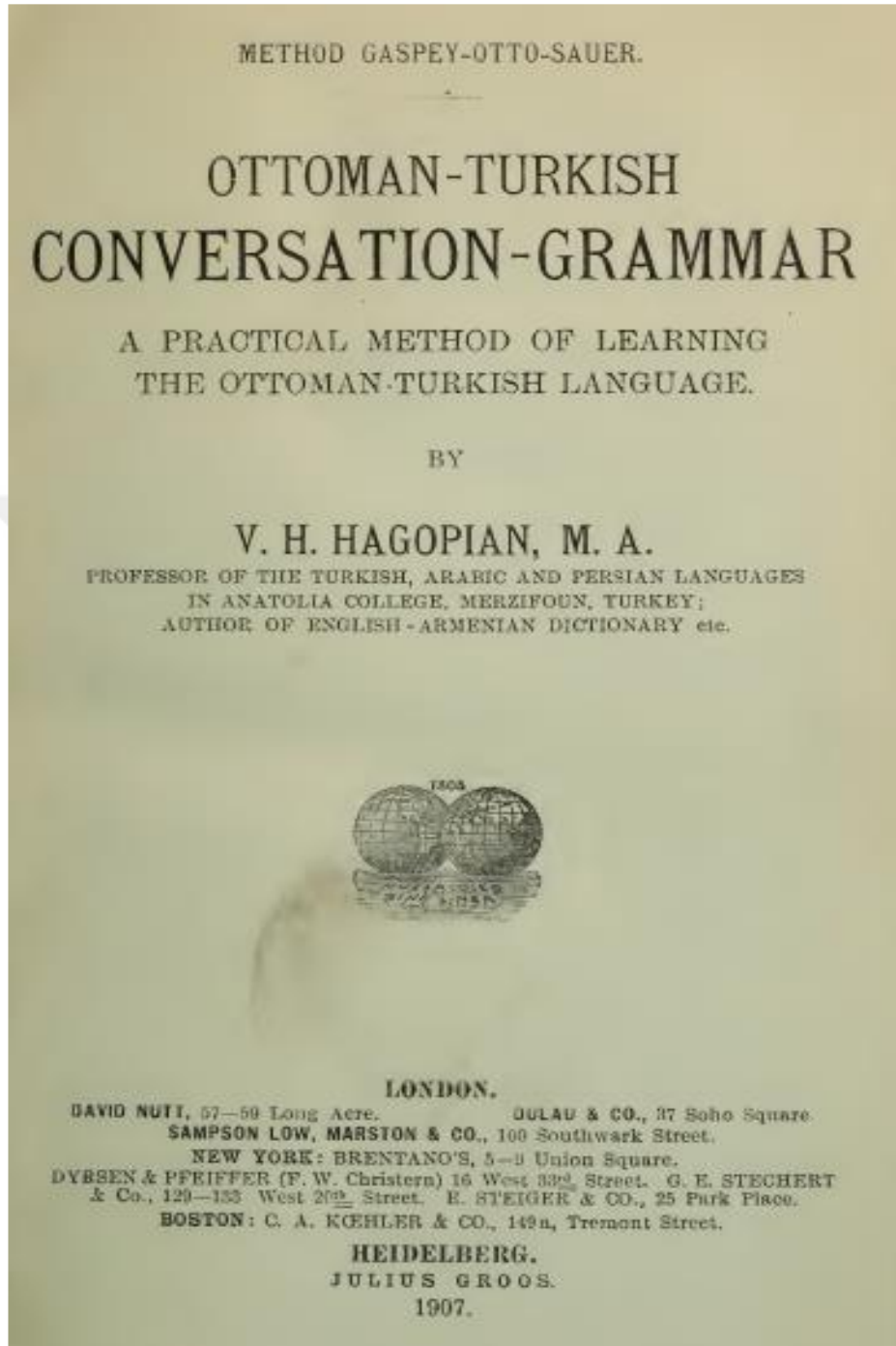

EKLER

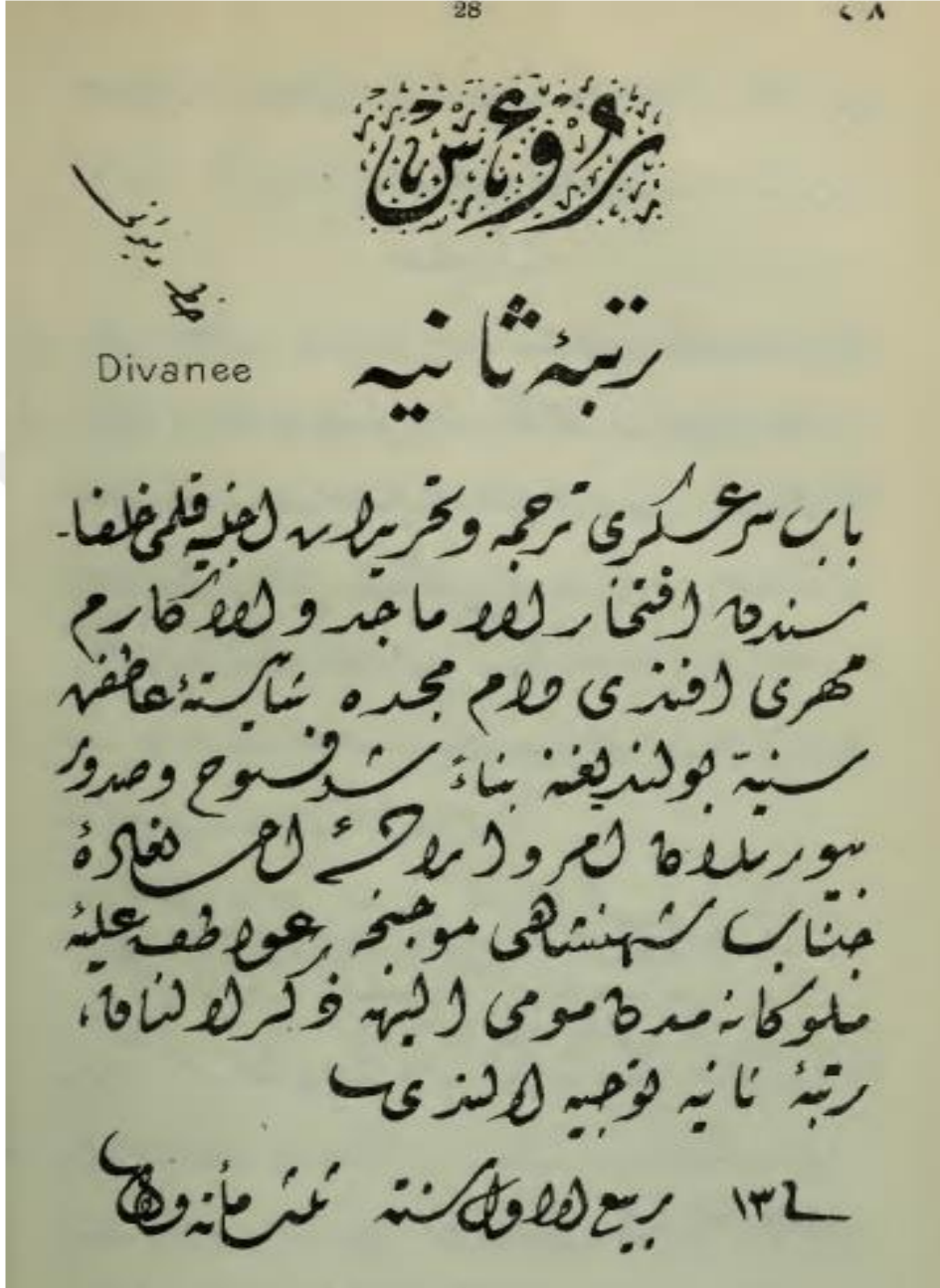
EK 1 OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR (İSKENDERİYE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN NÜSHASI)

EK 2 OTTOMAN TURKISH CONVERSATION'UN İÇ KAPAĞI

EK 3 OTTOMAN TURKISH CONVERSATION'UN ARKASINDA YER
ALAN YAZI TÜRLERİNDEN ÖRNEKLER

أَمَّا عَلَيْكَ بِرِئَابَاتٍ

Ijazét **فِطْرُ إِجَازَاتٍ**

أَمْضِي حَيْثُ جُودٌ ، حَامِي حَيْثُ كَيْدٌ . أَمْي كَانَهُ مَعْتَبُودٌ ،
مَتَعْتَابِي سَتَكُ . عِبَادِي رَكْدَانِ أَيْتِي بِدِي كَيْ مِظْهَرُ
أَحْسَارِي فِي بَايَازِي أَيْتِي بِرَسِيكُ ، دَيْتِي بِدِي كَيْ دُرُوجِي
خَيْرِي لِي وَحَيْرِي لِي أَيْتِي بِرَسِيكُ .

خِي لَقِيمِي ، التَّحَطُّ كَاهِمِي أَمْحَقِي سَنِيكُ ، عَسِي رَجَالِي نَادِي
يَسِي حِي لِي نَدِي سِي كَامِي رَجَعْتِي أَيْدِي سِي كَالِي الْفَارِي مِي
أَلِيهِ : أَلِيهِ كُنَّا هِي مِي يُوَكْنِيهِ فِقَطُ سَنِيكُ عَيْفُو
أَوْنَدِي هِي يُوَكْنِيهِ كَلِمَتِي .

ستایش حضرت پادشاهی

فلمینغلیغ
Taliq

ویرمش بزه رازدان ادوار
بر پادشاه ستوده اطوار
هر در لوستایشه سزاوار
بر حامی بی بهانه مزوار

بزل ایتدیگی لطفه غایت اولما
بوندن ده بیوک سعادت اولما

ای عرش سر بر سره سایه
سنسن بزی ایلین وقایه
کلمکده در اهل التجایه
سایه کده صفای بی نه پایه

فرق صفاده ظل حقین
سلطانلغه حق بیله احقین

٣١
فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

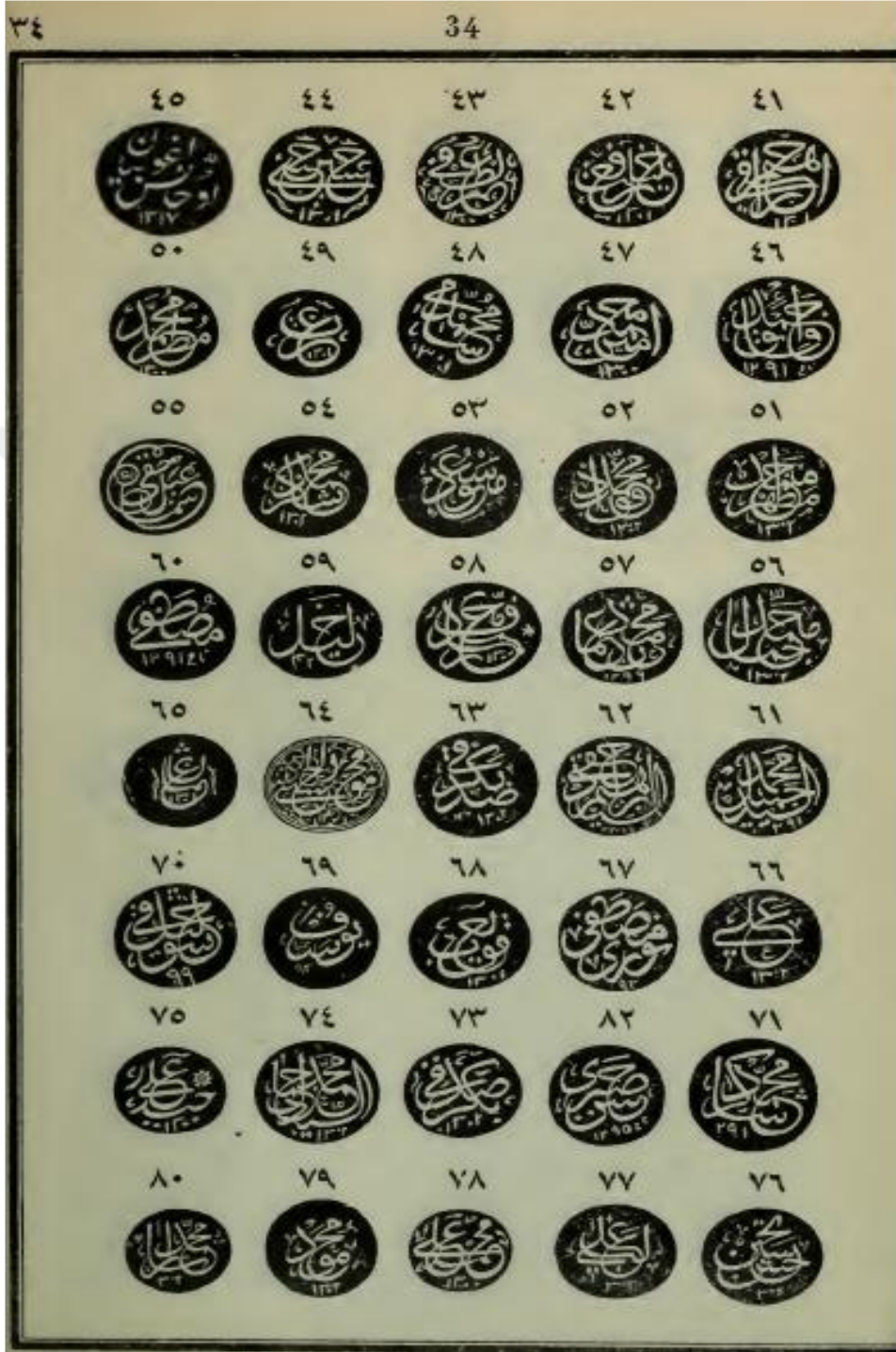
مَا يَخْطِ الْأَرْزَاقَ إِلَّا زِينَةُ الْمَنَازِلِ فَارْتَدَّتْ دَائِمًا لِيَفْخَطُكَ زِينَتُهُ

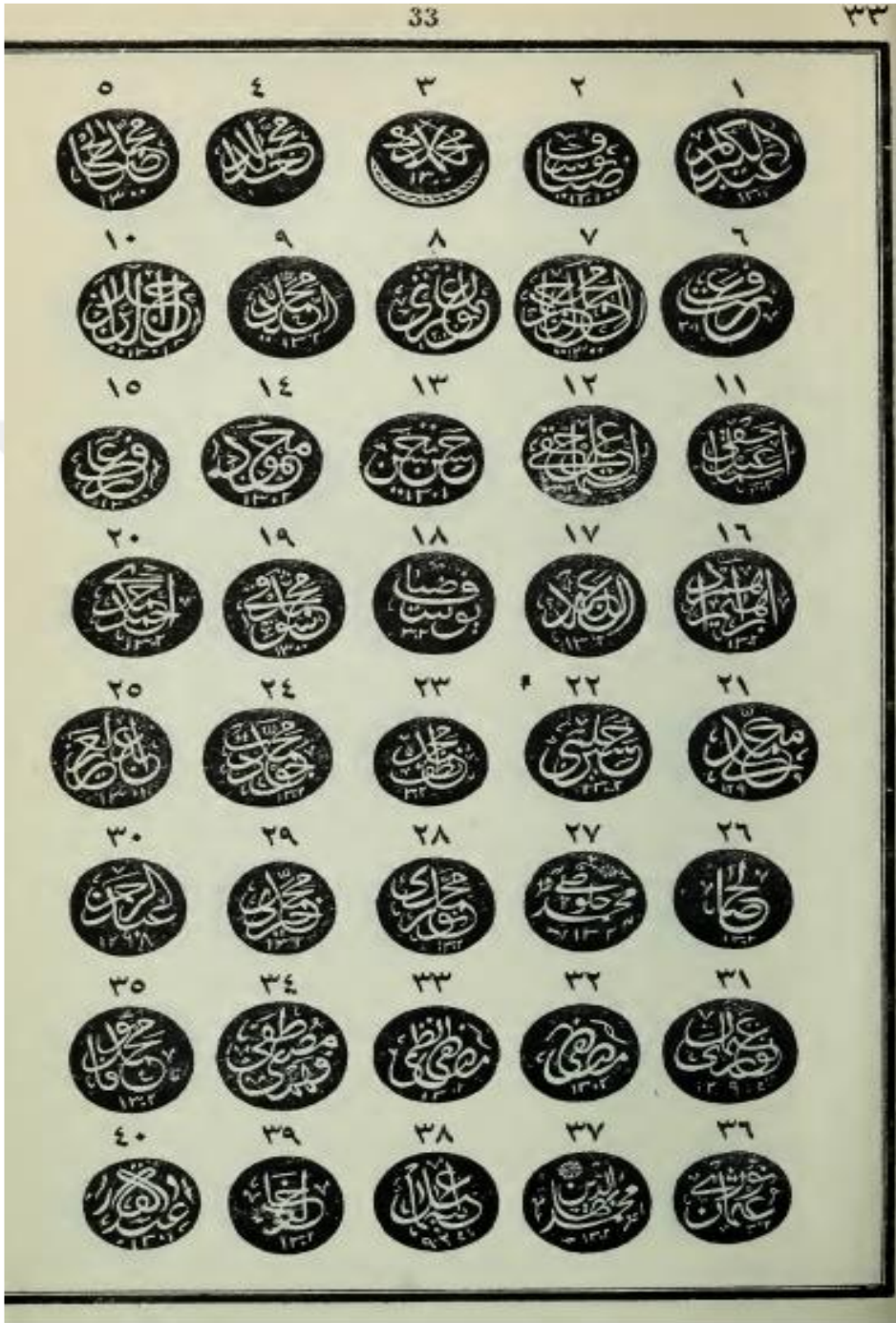
Nésikh

وَأَرْزَاقُكُمْ مَحْجُوبَةٌ وَأَنْتُمْ عَلَىٰ عُنُقِكُمْ

سُؤَالٌ مِنْ نَسِخٍ

EK 4 OTTOMAN TURKISH CONVERSATION GRAMMAR'IN SONUNDA
YER ALAN PEYGAMBER MÜHÜRLERİ

EK 5 MERZİFON ANADOLU KOLEJİ-1

EK 6 MERZİFON ANADOLU KOLEJİ-2

GENERAL VIEW OF COLLEGE PREMISES.

EK 7 MERZİFON FEN LİSESİ (2011)

